

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ORTAÖĞRETİMDE VERİLEN FİNANSAL
OKURYAZARLIK EĞİTİMİNİN, ÖĞRENCİNİN
FİNANSAL BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞINA
ETKİSİ: BATMAN İLİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Reşit ALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Kasım -2023
BATMAN

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Reşit ALKAN tarafından hazırlanan “Ortaöğretimde Verilen Finansal Okuryazarlık Eğitiminin, Öğrencinin Finansal Bilgi, Tutum ve Davranışına Etkisi: Batman İlinde Bir Araştırma” adlı tez çalışması 15/11/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ELİTOK

Üye

Doç. Dr. Osman YILMAZ

İmza

.....

.....

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Osman PAKMA
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza
Reşit ALKAN

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAÖĞRETİMDE VERİLEN FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİNİN, ÖĞRENCİNİN FİNANSAL BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞINA ETKİSİ: BATMAN İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

Reşit ALKAN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ELİTOK

2023, 125 Sayfa

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ELİTOK
Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN
Doç. Dr. Osman YILMAZ

Araştırmanın amacı; ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek ve ortaöğretimde verilen finansal okuryazarlık eğitimleri ile finansal bilgi, tutum ve davranış arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışma; Batman ilinde, finansal okuryazarlık dersleri verilen ve verilmeyen genel ve mesleki lise türlerinde, 2022-2023 Eğitim Öğretim yılında örgün öğretimdeki 15-19 yaş aralığındaki 474 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Çalışmada; öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri, para davranış algıları, para yönetim özyeterlik algıları, finansal bilgi seviyeleri olarak üç bileşende ölçülmüş ve araştırma konusu öğrencilerin farklı sosyoekonomik ve eğitsel nitelikleri ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Araştırmada; öğrencilerin finansal okuryazarlık açısından, para yönetim özyeterlik algıları ve para davranış algıları ortalamasının üzerinde, finansal bilgileri orta düzeyde başarılı bulunmuştur.

Çalışmada, Güvenç (2016) tarafından geliştirilmiş olan “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Algısı Ölçeği” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmada toplanan veriler, SPSS 26.00 Programı ile t-test, ANOVA, Welch ve Post Hoc testlerinden Scheffe Test kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada; lise öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranış düzeyleri ile yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi, kişisel gelir ve ailenin geliri arasında istatistiksel bir anlamlılık ilişkisi bulgusuna ulaşılamamıştır. Buna karşın, cinsiyet değişkeninde erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre finansal tutum başarılarında anlamlı fark gözlenmiştir. Okul türleri değişkeninde ise Meslek Lisesi öğrencilerinin finansal davranış başarılarında genel lise öğrencilerinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı, Genel lise öğrencilerinin ise finansal bilgi başarılarında Meslek lisesi öğrencilerinden farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Finansal okuryazarlık içeren derslerin alınıp alınmaması durumunda finansal okuryazarlık başarısının değişiminin ölçümünde ise, Mesleki Gelişim Atölyesi dersini alan öğrencilerin finansal okuryazarlık dersi almayan öğrencilere göre finansal bilgi ve davranış başarılarında pozitif yönlü farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulguları çerçevesinde; lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin bireylerin sosyoekonomik ve eğitsel özelliklerine göre farklılık gösterdiğine ulaşılmıştır. Özellikle okul temelli finansal eğitimin yararı, finansal okuryazarlık içeren dersleri alanların test başarısında ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede elde edilen verilerin, liselerde seçmeli veya zorunlu finansal okuryazarlık eğitimlerinin planlanmasında katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal bilgi, Finansal Davranış, Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık, Finansal Tutum

ABSTRACT

MS THESIS

THE EFFECT OF SECONDARY SCHOOL FINANCIAL LITERACY CURRICULUM ON STUDENTS' FINANCIAL KNOWLEDGE, ATTITUDE AND BEHAVIORS: A RESEARCH IN BATMAN PROVINCE

Reşit ALKAN

**THE GRADUATE SCHOOL OF BATMAN UNIVERSITY
Department of Business Administration**

Advisor: Dr. Phd. Yavuz ELİTOK

2023, 125 Pages

Jury

Advisor: Dr. Phd. Yavuz ELİTOK

Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN

Assoc. Dr. Osman YILMAZ

The purpose of the research is to measure the financial literacy levels of students in secondary education institutions and to reveal the relationship between financial education provided in secondary education and financial knowledge, attitudes, and behaviors. The study was conducted in Batman province among 474 students aged 15-19 in the 2022-2023 academic year in both general and vocational high schools, where financial literacy courses were both taught and not taught. In the study, students' financial literacy levels, perceived self-efficacy in money management, perceived money behavior, and financial knowledge were measured in three components and analyzed concerning students' different social, economic, and educational characteristics. In terms of financial literacy, students were found to have above-average perceived self-efficacy in money management and money behavior, with a moderate level of financial knowledge.

In the study, the "Financial Literacy and Money Management Perception Scale" developed by Güvenç (2016) was used as the data collection tool. The data collected in the research were analyzed using t-tests, ANOVA, Welch, and Scheffe Test post hoc tests in the SPSS 26.00 program. The research did not find a statistically significant relationship between high school students' financial knowledge, attitudes, and behaviors and age, parents' education level, personal income, and family income. However, in the gender variable, there was a significant difference in financial attitude success, with male participants outperforming female participants. Regarding school types, it was found that vocational high school students significantly differed from general high school students in financial behavior success, while general high school students differed from vocational high school students in financial knowledge success. When measuring the change in financial literacy success concerning whether financial literacy courses were taken, it was found that students who took the Vocational Development Workshop course had a positive differentiation in financial knowledge and behavior success compared to students who did not take financial literacy courses.

Based on the research findings, it was concluded that the financial literacy levels of high school students vary according to individuals' socioeconomic and educational characteristics. The benefit of school-based financial education, especially, becomes apparent in the test performance of those who take courses involving financial literacy. Within this framework, it is believed that the data obtained can contribute to the planning of elective or mandatory financial literacy education in high schools.

Keywords: Financial Knowledge, Financial Behavior, Financial Education, Financial Literacy, Financial Attitude

ÖNSÖZ

Finansal okuryazarlık başta OECD olmak üzere, küresel düzeyde birçok hükümet ve kuruluş tarafından yararları görülerek araştırılan ve küçük yaşlardan itibaren kazandırılmaya çalışılan bir 21. Yüzyıl becerisidir. Bu becerinin ülkemizde gelecek nesillere kazandırılması, sadece finansal değil makroekonomik düzeyde de ülke kalkınmasına etki edebilecek öneme sahip bir unsurdur. Bu çerçevede, bu becerinin hangi yollarla kazandırılacağı da yoğun bir tartışma konusu olmakta ve özellikle finansal okuryazarlık eğitiminin okul örgütlerine entegrasyonu bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Finansal okuryazarlık eğitimlerinin hali hazırda okul müfredatında bağımsız bir beceri olarak yer almaması, yetişen neslin sağlıklı finansal karar ve tercihler almasını olumsuz etkileyebilmektedir. Oysa finansal bilgi, tutum ve davranış konusunda başarılı olan çocuk ve gençlerin finansal ve dolayısıyla ekonomik sistemde daha bilinçli ve doğru kararlar alması ve ülke kalkınmasına katkı sağlaması mümkündür. Bu bağlamda araştırma, ülkemizde özellikle eğitim ve ekonomi alanında politika yapıcılara bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Tezi hazırlamamda bana her türlü desteği sunan ve deneyim ve bilgisini esirgemeyen danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Yavuz ELİTOK'a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Yine bu zorlu süreçte motivasyon kaynağım olan hayat arkadaşım Gülşen ALKAN'a, varlıkları ile huzur veren çocuklarım Kırac ve Hazal ALKAN'a da çok teşekkür ederim.

Reşit ALKAN
BATMAN-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Finans.....	4
1.2. Okuryazarlık	5
1.3. Finansal Eğitim	6
1.3.1. Finansal Eğitimin Tanımı, Amacı ve Önemi	6
1.3.2. Finansal Eğitimin Faydaları.....	9
1.3.3. Finansal Eğitimin Geliştirilmesine Yönelik Uluslararası Uygulamalar	11
1.3.4. Türkiye’de Finansal Eğitim Uygulamaları	19
2. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE OKUL TEMELLİ FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	28
2.1. Finansal Okuryazarlık.....	28
2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Finansal Eğitim İçindeki Yeri	28
2.1.2. Finansal Okuryazarlığın Tanımı ve Boyutları	29
2.1.3. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi ve Finansal Okuryazarlık İhtiyacı	36
2.1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Yararları.....	41
2.1.5. Finansal Okuryazarlığa Etki Eden Faktörler	45
2.1.5.1. Sosyodemografik Özellikler	45
2.1.5.2. Zenginlik veya Servet	48
2.1.5.3. Ailenin Geçmişi	49
2.1.5.4. Tasarrufları Arttırma Eğilimi.....	49
2.1.5.5. Finansal Memnuniyet	49
2.1.5.6. Umutsuzluk.....	50
2.1.6. Finansal Okuryazarlığın Ölçümü ve Değerlendirilmesi	51
2.1.7. Finansal Okuryazarlığın Göstergeleri	54
2.1.8. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi.....	57

2.2. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi.....	59
2.2.1. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitiminin Nedenleri	60
2.2.2. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitim Uygulamaları	64
2.2.2.1. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi ile İlgili Araştırmalar ve Bulgular	64
2.2.2.2. Dünyada Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi Uygulamaları..	72
2.2.2.3. Türkiye’de Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi Uygulamaları	77
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	81
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	81
3.2. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	82
3.3. Araştırmanın Alt Problemleri.....	82
3.4. Araştırmanın Varsayımları.....	83
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	83
3.6. Araştırmanın Yöntemi.....	83
3.7. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	84
3.8. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	86
3.9. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri	88
3.10. Verilerin Analizi	90
4. BULGULAR.....	92
4.1. Katılımcıların Kişisel Özelliklerine Ait Bulgular	92
4.2. Hipotezlere Yönelik Bulgular	96
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	106
5.1 Sonuçlar	106
5.2. Öneriler	110
5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	110
5.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	112
KAYNAKÇA.....	113
EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ	125

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

n:	Örnekleme alınacak birey sayısı
N:	Hedef kitledeki birey sayısı
p:	Olayın görülüş sıklığı
q:	Olayın görülmeyiş sıklığı
t:	Belli bir oranın ortalamadan uzaklığını veren standart sapmaların sayısı
d:	Örnekleme hatası
df:	(degree of freedom) serbestlik derecesi

Kısaltmalar

APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
ASIC	Avustralya Menkul Kıymetler ve Yatırım Komisyonu Australian Securities and Investments Commission
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİST	Borsa İstanbul
CYFI	(Child & Youth Finance International) Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu
FODER	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FSA	(Financial Services Authority) Finansal Servisler Otoritesi
IFIE	(International Forums for Inventor Education) Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu
INFE	(International Network on Financial Education) Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	(Organisation for Economic Co-operation and Development) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
PISA	(Programme for International Student Assessment) Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu Sermaye Piyasası Kurulu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEB	Türkiye Ekonomi Bankası
TSPB	Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Found Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Finansal Eğitim Ulusal Stratejilerinin Durumu	15
Tablo 2. Türkiye’de Finansal Eğitim Faaliyetlerinin Kronolojisi (2012-2022).....	23
Tablo 3. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tanımlar (Kronolojik Sırayla).....	30
Tablo 4. Nedensel İlişkiler Hipotezinden Oluşturulan Kendi Kendine Finansal Öğrenme	50
Tablo 5. PISA araştırmalarında kullanılan temel finansal okuryazarlık beceri kriterleri	66
Tablo 6. Finansal Eğitimde Öncelikli Konular	67
Tablo 7. Finansal Eğitimde Tür ve İçerikler	68
Tablo 8. Finansal Eğitimde Örnek Uygulamalar	70
Tablo 9. Kanada Finansal Eğitim Müfredatı.....	74
Tablo 10. Türk Eğitim Programlarında Finansal Okuryazarlık Öğrenme Çıktıları	79
Tablo 11. Araştırma Kapsamına Dâhil Edilen Okullar	84
Tablo 12. Araştırma Yapılan Okullar.....	85
Tablo 13. Cronbach Alfa Güvenilirlik Değerleri	89
Tablo 14. Güvenirlik Katsayısı Tablosu	90
Tablo 15. Normallik Testi Tablosu	90
Tablo 16. Yaşa Göre Frekans Bilgileri	92
Tablo 17. Cinsiyet Frekans Bilgileri	92
Tablo 18. Okul Türüne Göre Frekans Bilgileri.....	92
Tablo 19. Anne Eğitim Düzeyi Frekans Bilgileri	93
Tablo 20. Baba Eğitim Düzeyi Frekans Bilgileri.....	93
Tablo 21. Ailenin Gelir Düzeyine Göre Frekans Bilgileri.....	93
Tablo 22. Kişisel Gelir Düzeyine Göre Frekans Bilgileri.....	94
Tablo 23. Finansal Okuryazarlık Dersleri Frekans Bilgileri.....	94
Tablo 24. Okul Türüne Göre Alınan Finansal Okuryazarlık Dersleri	95
Tablo 25. Öğrencilerin Başarı Düzeyleri	95
Tablo 26. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yaş Grupları Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi	96
Tablo 27. Cinsiyetlere Göre Başarı Dağılımı ve Cinsiyet Faktörüne İlişkin t-Testi.....	97
Tablo 28. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Anne Eğitim Düzeyi Grupları Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi	98
Tablo 29. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Baba Eğitim Düzeyi Grupları Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi	99
Tablo 30. Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyi Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi.....	100
Tablo 31. Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeyinin, Kişisel Gelir Düzeyi Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik Welch Testi	101
Tablo 32. Okul Türlerine Göre Başarı Dağılımı ve Okul Türü Faktörüne İlişkin t-Testi	102
Tablo 33. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Finansal Okuryazarlık İçeren Derslerin Alınıp Alınmaması Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi	103
Tablo 34. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Finansal Okuryazarlık İçeren Derslerin Alınıp Alınmaması Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik Scheffe Testi	104

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Finansal eğitim ve Okuryazarlık İlişkisi	29
Şekil 2. Finansal Okuryazarlığın Unsurları	34
Şekil 3. Finansal Okuryazarlığın Boyutları	36
Şekil 4. Finansal Okuryazarlık Süreci	44
Şekil 5. Finansal Okuryazarlık Eğitimleri Genel Modeli	65
Şekil 6. Araştırma modeli	87

GİRİŞ

Finansal kararlar alma davranışları, özellikle ekonomik krizlerin etkisinin arttığı süreçlerde daha da önem kazanmaktadır. Para yönetimi, bu süreçte bir zorunluluk haline gelmektedir. Zira bireyler doğru yatırım araçlarına yönelmek dışında ayrıca bütçelerine göre alışveriş de yapmak zorunda kalmaktadır (Coşkun, 2016, s. 2248). Para yönetimi ile ilgili bilinç deneyimle kazanılabilse de bu noktada asıl aktör eğitimidir.

Günümüzde finansal piyasaların sürekli genişliyor olması, blok chain gibi teknolojilerle finansal araçların çeşitleniyor ve karmaşıklaşıyor olması, para yönetiminde tek başına karar almayı olanaksızlaştırmaktadır (Er ve Taylan, 2017, s. 298). Günümüzde, karar alırken danışmanlık hizmeti almak herkes için olanaklı değildir. Bu nedenle, bilinçli para kullanımında bilgi düzeyi önem kazanmaktadır. Temel düzeyde de olsa finansal bilgi edinmek bir zorunluluk haline gelmiştir ve bu da temel düzeyde de olsa eğitimi zorunlu kılmaktadır.

Temel düzeyde bilgi ve beceriyi ifade eden okuryazarlık kavramı birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Finansal okuryazarlık da diğer okuryazarlık türleri gibi birçok farklı şekilde tanımlansa da tüm dünyada popüler bir konu olmayı sürdürmektedir. Öyle ki Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) bu konuya 2002 yılından bu yana özel önem atfetmektedir. OECD, konuya eğitim açısından da eğilmekte ve finansal okuryazarlığı 21. Yüzyıl Becerilerinin en önemlilerinden biri olarak görmektedir. Nitekim Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) kapsamında 2012 yılından bu yana finansal okuryazarlık testleri yapılmakta ve 15 yaşındaki öğrencilere bu testler uygulanmaktadır (OECD, 2013, Aktaran: Yücel ve Uysal, 2020, s. 346).

2005 yılından beri kişilere kazandırılması gereken temel bir beceri olarak tanımladığı finansal okuryazarlığı geliştirmek için OECD, farklı stratejiler uygulamıştır. Bunun yanında finansal okuryazarlık yararları görüldükçe daha da ilgi çekmiş ve finans kuruluşları da bu alandaki aktivitelerini arttırmaya başlamışlardır (Güvenç, 2017, s. 936).

2000'li yıllar sonrasında finansal okuryazarlığa verilen önemin artması ekonomik ve sosyal değişimlerle de yakından ilgilidir. Finansal ekonomik sistemde yaşanan değişimler, kamu ve özel desteklerdeki daralmalar, yaşlı nüfusun artışının tetiklediği demografik değişimler özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal okuryazarlığı daha değerli kılmıştır (Erkılıç, 2019, s.1).

Sosyoekonomik değişimlerde başat faktör ise bilgi, iletişim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmelerdir. Finansal ürünlerin internet üzerinden alınıp satılabilir hale

gelmesi ile zaman ve mekân kavramlarının ekonomideki önemi azalmıştır. Sadece ekonomik aktörler ya da iş adamları değil herkes, istediği zaman istediği bir ülkenin piyasasından finansal enstrümanları alıp satabilmektedir. Buna en güzel örnek Japon ev kadınlarının ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla döviz ve hisse alıp satması ve faiz araçlarına yatırım yapması gösterilebilir (Koç, vd. 2022, s.49). Bu örnekler tüm dünyada hızla yaygınlaşmaktadır.

Finansal alandaki kazanım ve başarıların tesadüfi olmadığı açıktır. Bilgi ve beceri ile desteklenen yatırımlar her zaman daha başarılı sonuçlar vermiştir. Özellikle ABD’de 2008 yılında emlak sektöründe yaşanan ve mortgage krizi olarak bilinen kriz bilinçsiz yatırımların nasıl problemler yarattığını tüm dünyaya göstermiştir. Finansal bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanlış karar ve uygulamaların kartopu etkisiyle büyük zararlar yaratabildiğinin gözlenmesi, tüm dünyada kaygıları arttırırken, finansal okuryazarlığın önemini de göstermiştir. Nitekim finansal okuryazarlık finansal süreklilik ve gelişmenin önemli bileşenlerinden biri olarak nitelendirilmiştir (OECD ve INFE, 2012, s.3).

Finansal okuryazarlık elde edilen sonuçlarla, sadece finansal sisteme değil, bireyin yaşantısına ve toplumun ekonomik yapısını da etkileyen önemli bir yeterlilikler. Bu yüzden başta OECD ülkeleri olmak üzere neredeyse her ülke finansal okuryazarlığa eğitim süreçleri içinde yer vermeye başlamıştır. Özellikle okul eğitimi içerisinde verilecek finansal okuryazarlık konusu oldukça dinamik bir konudur ve hala kapsamı, içeriği ve metodolojisi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık ihtiyaçlarının belirlenmesi içinse mevcut durumun analiz edilmesi hayati önem taşımaktadır (Koç, vd. 2022, s.49). Türkiye, PISA’nın finansal okuryazarlık testlerine katılım sağlamadığından bu konuda sınırlı veri bulunmaktadır. Bu nedenle sağlıklı verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Tüm dünyada finansal okuryazarlık eğitime verilen önem artarken süreç yeni bilgiler ışığında güncellenmektedir. Bu noktada finansal okuryazarlık için verilen eğitimlerde, düzenleyen kuruluş ister finans kuruluşu ister Sivil Toplum Kuruluşu (STK) olsun, eğitimler düzenleyenin amaçlarını içermektedir. Türkiye’de hem örgün eğitimde hem de yaygın eğitim müfredatı içinde yer bulan finansal okuryazarlık müstakil bir ders olarak okul müfredatı içinde yer bulamamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) müfredatında finansal okuryazarlık, ancak kısmi olarak sosyal sorumluluk projeleri kapsamındaki eğitimlerde yer bulabilmiştir. Finansal okuryazarlığa özellikle, MEB Yaygın Eğitim Programları içinde yer alan Girişimcilik modülünde rastlanırken,

muhasebe ve finans öğretim programlarında da kısmi olarak yer aldığı görülmektedir (Güvenç, 2017, s. 939)

Ülkemizde bağımsız bir ders olarak yer almayan finansal okuryazarlık, bilgi ve beceri düzeyinde bazı ders içeriklerinde yer bulmuştur. Ortaöğretimde ise finansal okuryazarlık bilgi ve becerileri üç seçmeli derste kümelenmiştir. Bunlardan İşletme dersinde 16, Girişimcilik dersinde 11, Ekonomi dersinde 25 kazanım bulunmaktadır (Güvenç, 2017, s. 944). Daha önceleri meslek liselerinde zorunlu olan bu dersler, mevcut durumda 9. Sınıf düzeyinde Mesleki Gelişim Atölyesi dersi içinde yer alan modüllerde aynı kazanımların edinilmesini amaçlamaktadır. Alan yazında seçmeli derslerin ve mesleki gelişim atölyesi dersinin müfredatında yer alan finansal okuryazarlık çıktılarına ulaşma düzeyi ile ilgili veri yer almamaktadır. Mevcut durumda söz konusu seçmeli dersler, okullarda bu dersleri verecek uzman öğretmen olmaması, öğrencinin düşük ilgisi, merkezi sınavlarda yer alan derslerin daha çok seçilmesi gibi nedenlerle okulların çoğunda okutulmamaktadır.

Finansal okuryazarlık, değeri günden güne artan bir yeterlik alanıdır. Bu yeterlilik, ortaöğretim dersleri müfredatında örtük olarak ya da net bir biçimde belirtilmemiş olarak mevcuttur. Ancak bu kazanım hedeflerinin ne kadar etkili olduğu ve davranış değişikliği yarattığı ile ilgili bir veri bulunmamaktadır ve örtük olması nedeniyle veri elde edilmesi de pek mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, finansal okuryazarlık eğitimlerinin okullardan ziyade, finansal kuruluşlar, STK'lar ve okul dışı deneyimlere havale edildiği söylenebilir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde finansal okuryazarlığın dayandığı ana kavramlar olan Finans, Okuryazarlık ve Finansal Eğitim kavramları açıklanacak olup, finansal eğitimin yararları çerçevesinde uluslararası alanda ve ülkemizde kazandığı önemin nedenleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.1. Finans

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), finans kavramını bireye ya da şirkete parasal kaynak veya kredi yaratmak ve bu parasal araçları düzenleme ve idare etme olarak tanımlamaktadır (TÜBA, 2022). Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde ise para, mal ve mali işler olarak tanımlanmıştır (TDK, 2022). Sözcüğün kökeni “sona erdirmek” veya “ödemek” olarak çevrilebilecek Fransızca “finer” sözcüğüdür. Bu sözcük zamanla paranın yönetilmesi anlamına gelecek şekilde Avrupa dillerinde yerini almıştır. Bir fiil olarak sözcük, bir kişi ya da işletmeye fon yaratma eylemi olarak düşünülmektedir. Bu sözcük aynı zamanda değişim kavramıyla da yakın ilişkilidir. Zira finansla kastedilen var olan kaynakların değişimidir ve bu kaynaklar sadece para ile sınırlı değildir. Varlıklar, yatırımlar, menkul kıymetler gibi kaynaklar da finansın ilgi alanındadır (IIEINSTITU, 2022).

Finans kavramı günümüz ekonomik sisteminde önemli bir yer tutmakta ve her yerde karşılaşılmaktadır. Modern dünyada işletmeler ve bireylerin iç içe geçmiş bir yapıya bürünmesi finans kavramını hem bireysel hem de örgütsel düzeyde önemli hale getirmektedir. İşletmelerin amaçlarını gerçekleştirmede hayati rol oynayan finans, birey ve aile düzeyinde en azından bütçe yönetimi konusunda önem kazanmaktadır (Tektaş, 2019, s.5).

Finans kavramı her biri diğeriyle yakın ilişkili üç alanı kapsar:

- ✓ Menkul değer pazarları ve finansal örgütlerle ilgilenen para ve kredi piyasaları;
- ✓ Kurumsal ve bireysel düzeyde finansal aktörlerin aldıkları kararları temel alan yatırımlar;
- ✓ İşletme içinde fon alım satımı ve kullanımı ile ilgili kararlara yönelen finansal yönetim.

Finans, fonları risk ve belirsizlik durumlarına rağmen en iyi şekilde yönetme işidir. Genel manada üç kategoride ele alınır:

- ✓ Bireysel düzlemde bireyin fonlarının yönetimi, tasarruf ve yatırımlarının başarılı olmasına odaklanan kişisel finans
- ✓ Şirketin giderlerinin nasıl finanse edileceğine ve sermaye yapısının nasıl kurulacağına odaklanan kurumsal finans
- ✓ Gelir dağılımı, kaynak dağılımı ve ekonomik istikrar temelinde kamu kaynak ve fonlarının yönetimine odaklanan kamusal finans (HENTITU, 2022).

1.2. Okuryazarlık

Okuryazarlık kavramı, TDK Sözlükte öğrenim görmüş ve okuma yazma öğrenmiş kişiyi tanımlamaktadır (TDK, 2022). Ancak bu tanım daha çok okuma yazma kavramını ifade etmektedir. Aşıcı (2009), okuryazarlık ve okuma yazma kavramlarının eş değer olmadıklarını ve okuryazarlığın okuma yazmayı da içeren ancak bununla sınırlı kalmayıp birçok bilişsel ve dilsel beceriyi içeren bir kavram olduğunu ifade etmektedir. İki kavramın temel ayrımlarına bakıldığında okuma-yazma bir kod çözme eylemi iken okuryazarlığın bir anlamlandırma eylemi olduğu görülmektedir. Yine okuma yazma bir niteliği, okuryazarlık ise geliştirilebilir bir yeteneği ifade etmektedir (Tüzel ve Kurdayoğlu, 2010, s.284-285). Okuryazarlıkta önemli olan buna sahip olmaktan ziyade ne ölçüde sahip olunduğudur.

Bu açıdan bakıldığında okuryazarlık, okuma yazma faaliyetleri ile bireyin hayatını ve çevresindeki nesne ve olguları algılaması, sosyal çevresine anlam yüklemesini ve bunları sadece yazılı sembollerle değil dil gibi bilişsel becerilerle gerçekleştirmesi olarak tanımlanabilir (Aşıcı, 2009, s. 11-12).

Yazı dışında da binlerce sembolik anlatım olan modern dünyada, bu sembollerin anlamlandırılması, bireyin bilinçli ya da farkında olmadan bunları yorumlaması bir tür okuma olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede okuryazarlık, toplumsal çevredeki bilgi, beceri ve sosyal kuralları anlama, başkasıyla paylaşma, değerlendirme ve gelecek kuşaklara aktarma aracı olarak ifade edilebilir (Adalar, 2019, s.22).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), 1987 yılında hayata geçirdiği “Herkes İçin Eğitim” projesinde okuryazarlık kavramını güncel

alışmalar noktasında değerlendirmiş ve üç farklı düzeyde okuryazarlık kavramından söz etmiştir (Aşııcı, 2009, s.12):

- ✓ Düzey-1: Temel Okuryazarlık
- ✓ Düzey-2: İşlevsel Okuryazarlık
- ✓ Düzey-3: Çok İşlevli (multi fonksiyonel) Okuryazarlık

1950’lerle beraber literatürde daha fazla rastlanan okuryazarlık kavramı teknoloji, bilgi-iletişim ve kentleşme olgularının etkisiyle sürekli genişlemiş ve birçok okuryazarlık türü ifade edilmeye başlamıştır. Bilgisayar, internet, medya okuryazarlığı gibi okuryazarlık türlerinin artmasında okuryazarlığa verilen önemin artmış olmasının da etkisi vardır. Bireyin modern dünyada okuma-yazma ile başlayan pek çok beceriyi edinmesi gerekmektedir. Bu becerilerin başında çevreyi anlamlandırma ve kendi anlamlarını oluşturma gelmektedir. Güncel bilgilere erişme ve becerilere sahip olma, kendini ifade edebilme, elde ettiği bilgiyi kullanabilme, yeni ve yaratıcı fikirler üretebilme diğer beklenen becerileri oluşturmaktadır (Adalar, 2019, s.26).

1.3. Finansal Eğitim

Finansal okuryazarlık diğer okuryazarlıklar gibi eğitimsel bir olgudur ve çeşitli öğrenme ortam ve araçları ile kazanılır. Finansal okuryazarlık kavramını anlamak için kavramın içinde yer aldığı finansal eğitimin de anlaşılması gerekmektedir.

1.3.1. Finansal Eğitimin Tanımı, Amacı ve Önemi

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD 2008); finansal eğitimi, bireysel ve kurumsal aktörlerin, tüketici ve yatırımcıların finansal kavramlar ve ürünler ile ilgili algılarını arttıran, bilinçlendirme, bilgilendirme ve öğretme yoluyla finansal risk ve olanakların farkında olmalarını sağlayan, seçimlerini kolaylaştıran ve nereye başvurmaları konusunda rehberlik sağlayan ve bu yolla finansal gelişimi yaygınlaştıran bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere finansal eğitim farkındalık arttıran, erişimi kolaylaştıran, bilgilendirme ve bilinçlendirme yoluyla bireyde tüketim ve tasarruf davranışlarında değişiklikler yaratan ve bu yolla hem bireysel hem ulusal ekonomiye katkı sağlayan bir süreçtir. Finansal eğitim, kişilere rehberlik sağlayarak onları bilinçli bir finansal aktör haline getirdiğinden; özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik katkısı da düşünülerek bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Bireylerin finansal okuryazarlığının artırılması ve temel bir finansal kültürün oluşması bakımından stratejik önem taşıyan finansal eğitim; tasarruf, bütçe, yatırım, borç ve kredi yönetimini içeren eğitsel faaliyetler bütünüdür. Eğitimin tanımı gereği bireyin sadece bilgi alması süreç açısından yeterli değildir. Bu bilgilerin değerlendirilmesi, analiz edilmesi ve hayata geçirilmesi yani kısaca davranış değişikliği yaratması gerekmektedir. Finansal eğitimin nihai amacı, bireyin kişisel refahı açısından yaşamını etkileyecek finansal olayları doğru tercihler ve kararlarla yönetebilmesini sağlamaktır (Özbek, 2019, s.2).

Finansal eğitim, finansal kavramlar hakkında farkındalık, finansal ürünlerin doğru tercihi, finansal veri yorumlama ve bunları kullanma süreçlerini içermektedir ve özellikle paranın doğru yönetimi konusunda oldukça işlevseldir (Dağdelen, 2017, s.63).

Finansal risklerin her geçen gün arttığı günümüzde bireylerin hayatını etkileyen bu unsur göz ardı edilemez hale gelmiştir. Herkesin bir şekilde yer almaya başladığı finansal piyasalarda işlem yapabilmek için bilgi ve risk analizi hayati önem taşımakta ve bu da finansal eğitimi zorunlu kılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB, 2011)'na göre; finansal eğitimi önemli kılan faktörler şunlardır:

- ✓ Finansal piyasaların artan ürün çeşitliliği ve bu ürünler hakkında ortaya çıkan bilgi kirliliği büyük bir karmaşıklığa yol açmakta ve sağlıklı karar almayı olumsuz etkilemektedir.
- ✓ Tüketimi özendiren küresel ekonomik sistem borçluluğu arttırmakta ve birçok genç daha hayata atılmadan büyük borçların altına girmektedir.
- ✓ Ortalama ömrün bu yüzyılda büyük artış göstermesi emeklilik olayına bakış açısını değiştirmeyi zorunlu hale getirmiş ve bireylerin daha uzun vadeli emeklilik planları yapması sonucunu doğurmuştur. Bu noktada kamusal veya özel tüm emeklilik planlarında tasarruf bilgisi önem kazanmıştır.
- ✓ Finansal erişimin nasıl olacağı konusunda en büyük rol finansal eğitime düşmektedir. Finansal eğitim bireye finansal erişim kolaylığı sağlamaktadır.
- ✓ Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı grupların (eğitim seviyesi düşük, kadın, genç vb.) finansal okuryazarlıklarının düşük ölçülmesi finansal eğitimin daha geniş alana yayılması gerektiğini ortaya koymaktadır (s.79).

Genç ve dinamik bir süreç olan finansal eğitimin nasıl yapılandırılması gerektiği ve tabana nasıl yayılabileceği hususu hala deneyimlenen ve araştırılan bir konudur. Eğitim bilimi açısından da ele alınan bu süreçte bireysel veya benzer gruplar oluşturularak eğitim verilmesi daha olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Finansal eğitim yapılandırılırken Jazayeri (2012)'ye göre şu hususlara dikkat edilmelidir:

- ✓ Oldukça karmaşık olan finansal terim ve ürünleri en basit düzeye indirgeyerek basitleştirmek
- ✓ Eğitim alan kitlelerin bireysel ya da demografik özellikleri gözetilerek eğitimde farklılaştırma yapmak veya herkese aynı tip eğitimi vermemek
- ✓ Öğrencilerin kültürel farklılıkları gözetilerek eğitim programı hazırlamak
- ✓ Sosyoekonomik açıdan engelleri olan kadınları mutlaka sürece dâhil etmek
- ✓ Eğitim alanları eğitimin yararı ve önemi konusunda ikna etmek ve gerekli motivasyonu sağlamak
- ✓ Öğretmenlerin alanında uzman olmasının yanında öğretmenlik meslek bilgisine de sahip olmasını temin etmek, bu amaçla gerekirse öğretmenlere eğitici eğitimi vermek

Günümüzde hala finansal eğitim programlarının amaçları, uygulamaları ve bireye katkısı tartışmalı bir konudur. Bu tartışmaların en önemlisi eğitim çıktılarının takibinin zorluğudur. Örneğin bir web sitesinden dijital bir kaynak okuyarak bilgi edinen bir kişinin bu bilgiyi ne kadar ve nasıl kullandığını tespit etmek son derece zordur. OECD (2005, Aktaran: Dağdelen, 2017, s.64)'ye göre finansal eğitimin başarısını etkileyen üç temel faktör vardır: Bireysel finans, finans psikolojisi ve davranışsal finans.

TCMB (2011), finansal eğitim programı oluşturulurken özellikle finansal okuryazarlığı düşük kitlelerin hedef alınmasını, bu kitlelerin özellikleri ve ihtiyaçları baz alınarak müfredat geliştirilmesini ve müfredatta hayatilik ilkesi gereği öncelikle tasarruf, borçlanma, tüketim, emeklilik ve sigortalanma gibi hususlara yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak burada en önemli unsur sürecin dönüt sistemidir. Eğitimde elde edilen çıktıların hemen derlenmesi ve bu verilerin analiz edilerek değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yolla programın başarısı test edilerek güncelleme gereken yerlere müdahale şansı elde edilecektir.

OECD (2005, Aktaran: Dağdelen, 2017, s.65)'ye göre, finansal eğitim öğrenci düzeyi gözetilerek okullarda verilebilir. Ancak bu yaygın eğitimle hayat boyu eğitim içerisinde de desteklenmelidir. Bu amaçla medyada kampanyalar düzenlenmeli, dergi, kitap ve dijital materyaller oluşturulmalıdır. Bunun yanında panel, seminer ve konferans gibi etkinlikler sıklaştırılmalıdır.

Finansal eğitim ile finansal başarı arasında doğru orantı olduğunu ifade eden Gökmen (2012), bu başarıyla beraber bireylerde şu davranış değişikliklerinin olacağını öngörmektedir:

- ✓ Kısa vadeli finansal kararlar yerine uzun vadeli kararları tercih edip uygulama
- ✓ Kredi kullanmadan önce geri ödeme koşullarını iyi değerlendirme alışkanlığı
- ✓ Her ihtiyacı için kredi çekme alışkanlığını bırakarak diğer finansal araçlar hakkında bilgi sahibi olması
- ✓ Tüm gelirini harcama yerine tasarruf yapma alışkanlığı edinme
- ✓ Borcu borç ile kapatma anlayışını terk etme (s.21)

1.3.2. Finansal Eğitimin Faydaları

Finansal eğitim, bireysel, kurumsal ve ulusal düzeyde ekonomiyi etkileyen ve bu nedenle de küresel düzeyde araştırılmaya devam eden bir süreçtir. Araştırmalar arttıkça bu araştırma sonuçlarını temel alan politika ve uygulamalar da artmakta ve çeşitlenmektedir. Günümüzde finansal eğitimin olumlu etkileri tartışılmaz bir gerçek olarak ele alınırken, bu eğitimlerin içeriği ve modeli konusunda aktüel çalışmalar sürmektedir.

Bugüne kadar yapılan araştırmalar finansal bilgi sahibi olmanın finansal davranış ve seçimlerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bireylere finansal sistem konusunda yol gösteren bu eğitimler onları bilinçli bir finansal aktöre dönüştürmekte ve kendilerine en uygun araç ve uygulamalara yönelmelerini sağlamaktadır. Risk yönetimini öğrenen bireyler daha doğru seçimler yapmakta, gereksiz kredilerin, hisse senetlerinin ya da borçların altına girmemektedir. Bu seçimler sadece bireyi ya da ailesini değil finansal kuruluşları da etkilemektedir ve doğru seçimler bu kuruluşları da güçlendirmektedir (Şimşek, Hithit ve Şimşek, 2021, s.120).

Bireysel düzeyde kişisel refahı arttıran, finansal farkındalığı güçlendiren, finansal ürünlerin doğru kullanımını sağlayan finansal eğitim, aynı zamanda tüketicileri yanlış yönlendirilmekten ve dolandırıcılıktan da koruyabilmektedir (TCMB, 2011, s. 82).

Bu bireysel yararların yanında finansal eğitimin finans sektörünün kendisine de etkileri olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bilinçli bir tüketici olarak birey doğru finansal araçlara yöneldikçe ve ürün talebinde bulundukça finans piyasası güçlenmekte ve rekabet artmaktadır. Bilgi edindikçe daha fazla bilgi talep eden bireyler sayesinde piyasada şeffaflık ve doğru bilgilendirme artacağından hukuki sorunlar da azalmış olacaktır. Ürün ve hizmet çeşitliliğini arttıran bu süreç, aynı zamanda rekabet sayesinde yeniliği teşvik edecek, kontrol mekanizmalarını güçlendirecektir. Eğitim sonrası tasarruf eğilimi artan bireylerin özellikle Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) yatırım yapması başta istihdam olmak üzere pek çok ekoomik göstergeye olumlu etki edecektir (TCMB, 2011, s.83).

Temizel (2010, Aktaran: Güleç, 2019, s.7)'e göre finansal eğitimin çıktısı olan temel beceriler şunlardır:

- ✓ Birey nakit akışını yönetebilir
- ✓ Finans kurumları ve finansal sistem hakkında temel bilgileri edinir
- ✓ Konut ihtiyacı için satın alma ve kiralamada tüm alternatifleri değerlendirebilir
- ✓ Kaynak ve öncelikler temelinde bütçe hazırlayabilir
- ✓ Kredi olanaklarını ve kredi kullanım seçeneklerini bilir ve değerlendirir
- ✓ Temel yatırım araçlarında risk ve kar analizi yapabilir
- ✓ Finansal risklerin farkında olur ve gerektiğinde bunları devreder
- ✓ Acil durumlar için yedek fonlar yada rezervler bulundurması gerektiğinin farkında olur
- ✓ Bireysel emeklilik planlaması yapabilir
- ✓ Olağanüstü durumlara karşı güvenli davranışlar sergiler

Özetle; finansal eğitim yatırımcıyı tasarruftan yatırıma yönlendiren bir süreci tetiklemektedir. Bu süreç birikimlerin bankada değerlendirilmesi ve para piyasasının hareketlenmesi ile sürmektedir. Bireysel tasarrufların parasal sistemde toplanması ile oluşan kaynaklar, büyük şirketlerin likitide ve fon ihtiyacını gidermekte ve böylece yeni yatırımların önü açılmaktadır. Bu da ülke ekonomisinin göstergelerini olumlu etkilemektedir.

1.3.3. Finansal Eğitimin Geliştirilmesine Yönelik Uluslararası Uygulamalar

Finansal eğitimin ekonomiye katkılarını ortaya çıkaran çalışmalar arttıkça tüm dünyada yerel ihtiyaç ve özellikler de belirlenerek eğitim stratejileri ve politikaları oluşturulmaya başlanmıştır (Güleç, 2019, s.45).

Finansal eğitim sadece bireylere değil, özel paydaş ve politika yapıcılara da yarar sağlamaktadır. Tüketicilerin finansal hizmetlerden haberdar olması ve kullanması, finansal ürünleri karşılaştırarak doğru tercihlerde bulunması finansal piyasaları geliştirmekte ve açık rekabeti sağlamaktadır. Bu da uluslararası arenada finansal eğitimin finansal ürünlere dönük düzenlemeleri tamamlayan bir savunma mekanizması olarak görülmesini sağlamıştır (Adalar, 2019, s.40).

Finansal eğitim alanındaki çalışmalar başta Dünya Bankası ve OECD olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve ulusal kuruluşlar tarafından, bazen de iki yapının birlikteliği ile gerçekleştirilmektedir. Küresel bazda tüm ülkeler için geçerli bir strateji belirlemenin imkânsız olduğu gerçeğinden hareketle, diğer ülke uygulamalarının her kurum ve ülke için bir kılavuz ve deneyim aracı olduğu ifade edilebilir (TCMB, 2011, s.89).

Tektaş (2019), dünyada finansal eğitim çerçevesinde uluslararası faaliyetler yapan kuruluşları şöyle ifade etmektedir:

- ✓ Dünya Bankası (World Bank)
- ✓ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)
- ✓ Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu (CYFI)
- ✓ Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (IOSCO)
- ✓ Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (IFIE)
- ✓ Avrupa Komisyonu
- ✓ Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC)
- ✓ Finans Sektörü Düzenleme Kurulu (Financial Industry Regulatory Authority - FINRA)
- ✓ Jumpstart Koalisyonu
- ✓ Finansal Eğitim Ulusal Vakfı (National Endowmentfor Financial Education - NEFE)
- ✓ Ulusal Ekonomik Eğitim Konseyi (National Council on Economic Education - NCEE)

Bu kuruluşlardan OECD'nin yaptığı çalışmalar büyük önem arz etmektedir. OECD'nin bugüne kadar yaptığı çalışmalar özetlenecek olursa:

- ✓ 2003 yılında üyelerin talebi ile finansal eğitim araştırmalarına başlamıştır
- ✓ 2005 yılında Finansal Okur-Yazarlığı Geliştirmek (Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies) adlı kitabı yayınlamıştır.
- ✓ 2008 yılında sigorta ve bireysel emeklilik bilincini artırmak için (Improving Financial Education and Awareness on Insurance and Private Pensions) kitabını yayınlamıştır.
- ✓ 2008 yılında uluslararası iş birliğini güçlendirmek için “International Gateway on Financial Education” başlıklı İnternet sitesi kurulmuştur (www.financial-education.org).
- ✓ 2008 yılında 68 ülkeden 135 üyesi bulunan ve finansal eğitim konusunda uzman kamu çalışanlarından oluşan INFE (International Network on Financial Education) adlı uluslararası grup kurulmuştur.
- ✓ 2009 yılında kredi farkındalığına dair tavsiyelerini içeren bir el kitabı yayınlamıştır.
- ✓ 2012 yılında yapılan ve 15 yaşındaki lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesini ölçen PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) “Financial Literacy Assessment” testi ile gençlerin finansal planlama ve yönetme becerileri tespit edilmeye çalışılmıştır.
- ✓ 2015 yılında yapılan tekrar yapılan bu testte bu kez aynı kitleyi içeren 15 üye ülkede, gençlerin finansal okuryazarlık durumları ülke ekonomisi içerisinde ve demografik özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir.

OECD, finansal eğitim başlığı altında, analitik araştırma ve analiz yayınları, ilkeler ve standartlar oluşturma ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi olmak üzere üç temel alanda çalışmalarını yürütmektedir (TCMB, 2011, s.90).

Gelişmekte olan ülkelere finansal ve teknik destek sağlamak amacıyla kurulan ve 189 üye ülkeye sahip Dünya Bankası (World Bank-WB), finansal eğitime özel önem atfetmekte ve bu çalışmalarını Dünya Bankası Aile Ağı (WBFN) üzerinden yürütmektedir. Aile bütçesi, finansal planlama, risk yönetimi, yatırım ve birikim konularında online eğitimler verilen bu platformda ayrıca hane halkı anketleri ile finansal eğitim düzeyi konusunda veri toplanmaktadır (Güleç, 2019, s. 47). Dünya Bankası ayrıca

az gelişmiş ülkelerde, finansal erişim konusunda CGAP (Consultative Group to Assist the Poor) adlı araştırma merkezi ile birlikte mikrofinans, mobil ve şubesiz bankacılık gibi temel konularda bilgilendirici faaliyetler yapmaktadır (TCMB, 2011, s.90). Finansal erişim konusunda raporlar düzenleyen Dünya Bankası 2018 yılında “Finansal Erişim Küçük Veriler Kitabı” kitabını yayınlamıştır (Adalar, 2019, s.50). Dünya Bankası, küresel düzeyde bireylerin borç yönetimi, birikim ve risk yönetimleri konusunda en geniş veri tabanı olan Global Findex’i de yönetmektedir.

Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu 2007 yılında Brüksel’de finansal eğitim ve finansal farkındalık konusunda bir konferans düzenlemiştir. Birlik ülkeleri için finansal eğitimde standart uygulamalar geliştirmek, kurumlar arası iş birliğini güçlendirmek ve eğitimi kaliteli hale getirmek amacıyla 2008 yılında “Finansal Eğitim Uzman Grubu” kurulmuştur (Güleç, 2019, s.48). Finansal Eğitim Uzmanı Grubu EGFE (Expert Group on Financial Education), 2009 yılında Avrupa Finansal Eğitim Veri Tabanı EDFE (European Database for Financial Education)’nı hayata geçirmiş ve bu veri tabanı elektronik bir kütüphane işlevi görmüştür. Ayrıca 2003 yılında kurulan “Yetişkinler İçin Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları” (www.dolceta.eu) adıyla kurulan web sitesi 2010 yılında öğretmenler için özel bölümler eklenerek genişletilmiştir. Öğretmenlere tasarruf ve yatırım, harcamalar, sigorta ve borçlanma temalarını içeren öğretim materyalleri bu sitede yer almaktadır (Kuyumcu, 2018, s.74).

Avrupa Finansal Eğitim Platformu 2017’de Brüksel’de Avrupa Bankacılık Federasyonu, Avrupa Mikrofinans Ağı başta olmak üzere dokuz örgüt ve dernekten oluşan bir grup tarafından hayata geçirilmiştir. Temel amacı gençler ve genç girişimciler arasında finansal eğitimi arttırmak ve Avrupa’da finansal okuryazarlığı güçlendirmektir. Platform, finansal eğitim alanında fikir, bilgi ve deneyimlerin paylaşılması ve bu yolla finansal okuryazarlığın geniş kitlelere ulaşması temelinde hizmet vermeye devam etmektedir (Zeynelova, 2019, s.20).

Bir diğer uluslararası kuruluş olan, Uluslararası Menkul Değer Komisyonları Örgütü (IOSCO), finansal piyasalarda yatırımcının korunması ve dolandırıcılığın önlenmesi konularında faaliyet göstermektedir. Türkiye, örgütte Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ile temsil edilmektedir. 1999 yılında başlayan finansal eğitim çalışmaları 2001 yılında bir raporla paydaşlarla paylaşılmıştır (Temizel ve Özgüler, 2015, s.8).

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC), 2012 yılında finansal eğitim konusunda bir politika oluşturulmasını sözleşme altına almıştır. OECD’nin okullar için finansal eğitim önerileri ve öğrenme çerçevelerini içeren yayını da aynı yıl örgüt

tarafından kabul edilmiştir. APEC, 2014 yılında Temel Eğitimde Finansal ve Ekonomik Okuryazarlık adlı kılavuzu yayınlamış ve üye ülkelerde finansal eğitim stratejileri ve bunların değerlendirilmesi sürecini takip etmeye başlamıştır (Adalar, 2019, s.50).

Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu (Child & Youth Finance International- CYFI), hedef kitlesi çocuklar olan ve Birleşmiş Milletler (BM), OECD, UNESCO ve yüzlerce stratejik ortakla finansal eğitim ve erişim etkinlikleri düzenleyen bir organizasyondur. İlk kez 2012 yılında Amsterdam’da düzenlenen “Çocuklar ve Gençler için Finansal Eğitim” programlarını periyodik olarak sürdüren organizasyon, ikinci programını İstanbul’da yapmıştır. Organizasyon, çocuk ve gençleri finans alanındaki ünlü kişilerle buluşturmayı temel alan ve yüz ülkede yüz milyon çocuğa erişmeyi hedef alan bir programdır (Kuyumcu, 2018, s.72).

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) ile işbirliği yapan Hollanda merkezli Aflatoun International bu alandaki en önemli uluslararası aktörlerdendir. 192 ortak ve 36 hükümetle işbirliği bulunan bu sivil toplum organizasyonu her yıl 100 ülkede 5 milyonu aşkın gence eğitimler yoluyla ulaşmaktadır (Adalar, 2019, s.52).

Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (International Forums for Investor Education - IFIE), gelişmiş ülkeler tarafından 2005’te kurulan ve finansal eğitim programlarını geliştirmeyi hedef alan bir kuruluştur. Bu kuruluş sadece üye ülkeleri diğer ülkeleri de hedef alacak şekilde eğitim programlarını verimli hale getirme, yatırımcı ve yatırımcı adaylarını eğitime teşvik etme, finansal eğitimde küresel işbirliği gibi stratejiler izlemektedir. Finansal eğitimi, finans piyasasına bilinçli yönelme ve risklerden korunma temelinde ele almaktadır (Kuyumcu, 2018, s.73).

Finansal eğitimin en büyük destekçilerinden olan VISA, küresel ölçekte bu amala kamu kurumları, üniversite ve kar amacı gütmeyen örgütlerle işbirlikleri geliştirmektedir. Özellikle öğretmen, öğrenci ve bireysel tüketicilerin yararlanacağı ücretsiz ve yenilikçi eğitimler düzenlemekte ve bunları yürütmektedir. Türkiye’nin bu alandaki ilk projesi olan “Paramı Yönetebiliyorum” projesini de finanse eden VISA, “Practical Money Skill (Pratik Para Becerileri)” projesi ile küresel düzeyde herkes için bir eğitim programını koordine etmiştir (Adalar, 2019, s.51).

Finansal eğitimde ulusal ölçekte uygulamalar incelendiğinde doğal olarak farklı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Opletalova (2015), finansal eğitimin OECD uygulamaları ekseninde ülkelerde uygulanmasını Tablo 1’de görüldüğü üzere üç kategoride değerlendirmektedir:

Tablo 1. Finansal Eğitim Ulusal Stratejilerinin Durumu

Finansal eğitim ulusal stratejisi uygulayan ülkeler	Avustralya, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, El Salvador, Estonya, Gana, İrlanda, Japonya, Malezya, Hollanda, Yeni Zelanda, Nijerya, Portekiz, Singapur, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, Birleşik Krallık, ABD, Zambiya
Finansal eğitim ulusal stratejisi geliştiren ülkeler	Ermenistan, Kanada, Şili, Kolombiya, Hindistan, Endonezya, İsrail, Kenya, Kore, Letonya, Lübnan, Meksika, Malavi, Fas, Peru, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, İsveç, Tanzanya, Tayland, Türkiye, Uganda, Uruguay
Finansal eğitim ulusal stratejisini tasarlayan ülkeler	Arjantin, Çin, Fransa, İtalya, Suudi Arabistan

Kaynak: (Opletalová, 2015)

Uluslararası düzeyde finansal eğitim olgusunun ABD ve Avustralya’da finansal okuryazarlık, İngiltere ve Kanada’da ise finansal yetenek kavramı üzerinde inşa edildiği ve bu dört ülkenin dünyadaki finansal eğitimlere öncülük ettiği söylenebilir (Adalar, 2019, s.42).

Finansal eğitimde en eski uygulamalar İngiltere’de görülmektedir. Bu alanda yetkili kuruluş FSA (Financial Services Authority) finansal hizmetlerde kamusal bilinci yaratma görevini üstlenmiştir. 2003 yılında başlayan araştırma süreci 2006 yılında ulusal bir stratejiye dönüştürülmüştür. Hazinesinin de desteğiyle 2008 yılında bir çalışma planı oluşturulmuş ve 2010 yılında ulusal finansal eğitim stratejilerinden sorumlu CFEB’in (Consumer Financial Education Body) kurulmuştur (TCMB, 2011, s.90). “Finansal Yeterlilik İçin Ulusal Strateji” kapsamında finansal eğitimler okul ve işletmelerde üretilen materyaller aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Güleç, 2019 , s.51). 2014 yılından bu yana finansal eğitim matematik ve vatandaşlık derslerinin müfredatında yer almaktadır (TEDMEM, 2016).

AB üyesi ülkelerden Çekya, finansal eğitim ulusal stratejisini oluşturmaya 2005 yılında başlamıştır. Süreç, Hazine Müsteşarlığının koordinasyonunda Çek Ulusal Eğitim Bakanlığı, Merkez Bankası, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı gibi kurumların desteğiyle geliştirilmiştir. Finansal eğitime özellikle tüketicinin korunması temelinde yaklaşılan ulusal strateji 2007 yılında üç temalı bir politika çerçevesinde oluşturulmuştur. Çek Merkez Bankası 2008 yılından bu yana finans piyasasında tüketici koruma konusunda denetim yapmaya yetkili kılınmıştır. Finansal eğitim 5 yıllık ulusal stratejiler temelinde devam ederken, verilerin derlenmesi ve uygulamaların güncellenmesi amacıyla da projeler yürütülmektedir (TCMB, 2011, s.91). Çekya’da finansal eğitim okullarda bir

ders olarak değil, derslerde projeler içerisinde verilmeye çalışılmaktadır. Eğitsel yayın ve kaynaklar, öğretmenler için el kitapları üretilerek eğitimin niteliği arttırılmaya çalışılmaktadır (Opletalová, 2015, s.1181).

Hollanda da finansal eğitime büyük önem veren bir AB ülkesidir. Finansal eğitim çerçevesinde Money Wise Platformu kurulmuş ve ulusal strateji oluşturulmuştur. Ulusal stratejileri ölçülebilir hedefler içeren bir dizi eylem içermektedir. Bu eylemler:

- ✓ *Geleceğe Yönelik Finansal Hazırlık* (kişileri öngörülemeyen durumlara hazırlama adına birikim yapmaya, fon oluşturmaya ve emeklilik planı yapmaya teşvik edici uygulamalar)
- ✓ *Okullarda finansal eğitim uygulamalarının desteklenmesi* (Finansal becerilerin okul müfredatlarına entegre edilmesi, eğitim materyalleri oluşturulması ve dağıtılması)
- ✓ *Dezavantajlı ve savunmasız gruplara öncelik verilmesi* (sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplar olan işsizler, düşük veya dalgalı gelirliler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, okur yazar olmayanlar, bilişim teknolojilerine hakim olmayanlar için özel uygulamalar geliştirilmesi ve bunlara öncelik tanınması)
- ✓ *Mevcut ve potansiyel paydaşlarla işbirliğini arttırma* (Büyük işverenlerin ikna edilerek sürece dahil edilmesi, kamusal kurumların daha aktif şekilde rol üstlenmesinin sağlanması)
- ✓ *Ar-Ge ve İnovasyon* (Yılda en az iki kez finansal okuryazarlığın ölçülmesi, değerlendirilmesi, sonuçlarının paydaşlara sunulması ve gerekli revizyonların yapılması) (OECD, 2022, s.31)

Finansal becerileri ilk kez 1996 yılında milli eğitim programına dahil eden Estonya, 2010 yılında bu programı güncellerken finansal konuları geniş kapsamlı olarak ilk ve ortaokul müfredatına dahil etmiştir. Ulusal stratejilerin finans kuruluşları ve bankalarla desteklenmesi finansal eğitim konusunda Estonya'yı ön plana çıkarmıştır. Nitekim PISA performansı sürekli olarak artan ve en iyi puanlara ulaşan ülkelerden biri olması bu stratejinin başarısını göstermektedir (TEDMEM, 2016).

Belçika'da Finansal Hizmetler ve Piyasalar Kurumu (FSMA) finansal eğitimde stratejik aktör olarak görevlendirilmiştir. FSMA, bireysel tasarruf sahipleri, yatırımcılar ve sigortalılara yönelik bilgilendirme ve bunları finans kurumları ile ilişkilendirme rolü üstlenmektedir (wikial, 2021).

AB üyesi ülkeler içinde finansal eğitim açısından aktif ülkeler arasında üçüncü sırada bulunan Avusturya, Viyana Borsası'nın da katkılarıyla öğrencilere değişik konularda eğitsel programlar uygulamaktadır. Eğitsel faaliyetler para yönetimi, finansal gelecek planları, finansal kararlar ve finansal bilgi temalarında verilmektedir (Şaroğlu, 2018, s.49).

İrlanda, finansal eğitimi ortaöğretim düzeyinde matematik dersine entegre ederken, aynı zamanda ev ekonomisi ve iş uygulamaları gibi seçmeli derslerde de finansal eğitimler verilmektedir (TEDMEM, 2016).

Bulgaristan'da özellikle lise çağındaki eğitsel faaliyetler dikkat çekmektedir. Bulgaristan Eğitim ve Kültür Bakanlığı ve Finansal Hizmetler Komisyonu'nun ortaklığıyla yürütülen “Öğrenciler için Finans” programı kapsamında; lise öğrencilerine finans sektörü aktörleri tarafından sermaye piyasaları ve sigortacılık konularında seminerler düzenlenmekte ve öğrenciler finans kuruluşlarına ziyarete götürülmektedir. Öğrenciler öğrendiklerini sunuma dökerek dönüt vermektedir (Dağdelen, 2017, s.90).

Finansal becerilerin yüksek olduğu ülkelerden İsviçre'de ilginç bir şekilde Almanca konuşulan kantonlarda Fransızca konuşulan kantonlardan daha başarılı puanlar alındığı gözlenmiştir. Ulusal Stratejide önemli yer tutan İsviçre Ulusal Bankası, “iconomix” adlı bir girişimle lise çağındaki gençlere finansal eğitimler vermektedir. Finansal eğitim, milli eğitim müfredatlarında da yerini almaya başlamıştır (wikial, 2021).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde finansal eğitim 2002 yılında hazine desteğiyle kurulan “Finansal Eğitim Bürosu” (Office of Financial Education) ile ivme kazanmıştır. 2003 yılında “Finansal Okur-Yazarlık ve Eğitimi Komisyonu” Amerikan Kongresinin desteğiyle kurulmuştur. Komisyon 2006 yılında yayınladığı ulusal stratejiler kapsamında eğitimler düzenlemekte ve stratejilerini şartlara göre güncellemektedir (TCMB, 2011, s.92). Amerikan Merkez Bankası (FED), finansal eğitime bankacılık sektörünün gelişimi çerçevesinde büyük destek vermektedir. Nitekim “www.federalreserveeducation.org” adlı site görsel ve işitsel eğitim araçları, simülasyonlar ve testlerle oldukça zengin bir içerik sunmaktadır (Temizel ve Özgüler, 2015, s.10).

ABD, finansal eğitim programlarını para, ücret, gelir, birikim, yatırım, kredi ve borç gibi konularda bilgi artışı üzerine kurgulamaktadır. Bu amaçla temel stratejiler:

- ✓ Okullarda finansal eğitimleri desteklemek
- ✓ Okullarda “akıllı bütçe oyunu” tarzı oyunlarla küçük yaş grubunda finansal eğitimi teşvik etmek

- ✓ Gençlere finansal eğitim çerçevesinde ulaşmak için projeler üretmek (Finans Okulu vb.)
- ✓ Dezavantajlı bölgelerde yaşayan gençler ve genç girişimciler için eğitim ve seminer programları düzenlemektir (Zeynelova, 2019, s.21).

2005 yılından bu yana finansal becerileri ölçmeye çalışan Kanada, bu bulgulardan yola çıkarak sermaye piyasaları ve finansal dolandırıcılık temalarının ağırlıklı olduğu bir eğitim programı geliştirmiştir. Bu kapsamda bir ajans kurulan ülkede, ulusal strateji finansal eğitimi teşvik ederek tüketicileri hak ve sorumlulukları konusunda bilinçlendirmek üzere kurulmuştur. Bu kapsamda en önemli uygulama Kasım ayında düzenlenen Finansal Okuryazarlık Ayı etkinlikleridir (wikial, 2021).

Avustralya da finansal eğitime ulusal önem atfeden ülkelerden biridir. Finansal eğitimi ulusal düzeyde “Australian Securities and Investments Commission (ASIC)” koordine etmektedir. 2009 yılında başlayan ulusal strateji çalışmaları tüm paydaşları içeren bir yapıya sahiptir. En güçlü iş birliği Finansal Okuryazarlık Kurulu ile gerçekleştirilmektedir. ASIC, finansal eğitimi okullarda yaygınlaştırmak amacıyla Eğitim Bakanlığı, eğitimde yer alan STK’lar, tüketici dernekleri gibi aktörlerle sürekli iş birliği içindedir (TCMB, 2011, s.92). ASIC, düzenli olarak veri toplama amaçlı anketler düzenlerken ayrıca “moneyminded” gibi projelerle finansal bilinci yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Okul müfredatlarında finansal eğitimin yer alması, öğretmenlerin bu alanda yetiştirilmesi, işletmelerde finansal eğitim düzenlenmesi gibi amaçlarla faaliyetler sürdürülmektedir (Güleç, 2019, s.50).

Hindistan, 2013 yılında kabul edilen yasayla finansal eğitimi desteklemek amacıyla Ulusal Finansal Eğitim Merkezi (NCFE)’ni hayata geçirmiştir. Bu merkezin ana paydaşları Hindistan Rezerv Bankası, Hindistan Menkul Kıymetler Borsası (SEBI), Sigorta Düzenleme ve Geliştirme Kurumu (IRDA) ve Emekli Sandığı Düzenleme ve Geliştirme Kurumu (PFRDA) olarak belirlenmiştir. NCFE, finansal eğitimin okul müfredatlarında yer edinmesi için okullarla iş birliği yaparak çeşitli uygulamalar geliştirmekte, yıllık finansal okuryazarlık beceri testleri uygulamaktadır (wikial, 2021).

Japonya’da finansal eğitim, 2000 yılında Finansal Hizmetler Kurumu raporunda ulusal ekonomiyi güçlendiren bir unsur olarak yer almıştır. Raporda eğitimlerin ekonomik büyümeye etkisi vurgulanmış ve bu çerçevede 2007’de finansal eğitim ve yatırımcının korunması yasalarla düzenlenmiştir (Temizel ve Özgüler, 2015, s.11). Japonya’da finansal eğitim müfredatta yer almaktadır. Bu kapsamda ilkokullarda gelir,

finansal güvenlik; ortaokullarda harcama, kredi, risk ve kazanç; liselerde ise risk yönetimi, maliyet, borçlanma dersleri okutulmaktadır (Güleç, 2019, s.51).

Singapur, finansal eğitim uygulamalarında öncelikle eğitici eğitimi düzenleyerek farklı bir strateji geliştirmiştir. Öğretmenleri hedef alan bu eğitimler kapsamında Singapur Ulusal Eğitim Enstitüsü çatısı altında Finansal Okuryazarlık Merkezi kurulmuş ve burada öğretmenlere, öğrencilere temel düzeyde finansal eğitim vermek amacıyla gerekli pedagoji verilmiştir. 2007 yılında kurulan merkez, aynı zamanda finansal eğitimin öğretmen, öğrenci ve uygulamalar düzeyindeki etkilerini de araştıran ve raporlayan bir kuruluştur ve 2012 yılından bu yana Finansal Okuryazarlık Enstitüsü adı altında hem örgün eğitim hem de yaygın eğitim kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir (wikial, 2021).

Azerbaycan, son yıllarda çocuk ve gençlere mali kaynakları yönetme, tasarruf ve harcama yönetimi konusunda eğitsel faaliyetlere yönelmeye başlamıştır. Bu faaliyetler büyük ölçüde Merkez Bankası tarafından organize edilmektedir. Finansal okuryazarlığı sosyal bir değer olarak tanımlayan ülkede modern eğitsel araçlar ve oyunlar geliştirilmektedir. Özellikle “www.bizimpullar.az” adlı sitede finansal bilgi materyalleri, bankacılık konusunda bilgilendirici sanal etkinlikler, oyunlar ve sanal müzeler yer almaktadır (Zeynelova, 2019, s.26).

Dünyada finansal eğitime verilen önem ve yapılan çalışmalar artmış olsa da bu durum beraberinde bazı problemler de getirmektedir. Özellikle eğitilmek istenen kitlenin büyük olması, çok fazla aktörün süreçte yer alıyor alması ve çalışmaların sürdürülebilir olmasının gerekliliği küresel bir iletişim ve koordinasyon sürecini zorunlu kılmaktadır (Adalar, 2019, s.43).

Asya Pasifik Ekonomik İş birliği Örgütü (APEC, 2014), temel düzeyde finansal eğitim üzerine yayınladığı rehberde dünya genelinde finansal eğitime ilginin arttığını ancak finans sektörünün öncü rol oynadığı bu sürecin ağırlıklı olarak yetişkinlerin finansal yeterliliklerine odaklandığını ve bu durumda çocuk ve gençlerde yeterli eğitsel çalışmalar yapılmamasına neden olduğunu ifade etmektedir.

1.3.4. Türkiye’de Finansal Eğitim Uygulamaları

Türkiye’de finansal eğitim faaliyetlerine dünyaya paralel olarak verilen değer ve önem artmış olsa da eğitim faaliyetleri birçok kurum tarafından ayrı mecralarda yürütülmektedir. Eğitim faaliyetlerinin etkililiğini ve amaçlarını gerçekleştirmesini

sağlamak adına Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 2011 yılında finansal eğitim alanında faaliyet gösteren bu kurumların ortaklaşmasını ve ulusal bir strateji geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Güleç, 2019, s.52). Bu çerçevede 2014 yılında “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” genelgesi Haziran ayındaki Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu genelgede yer alan eylem planında ayrıntılı faaliyetler planlanmıştır. Bu kapsamda,

- ✓ Finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması amacıyla, finansal ürün ve hizmetlere erişim
- ✓ Finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi amacıyla finansal eğitimler ve
- ✓ Finansal ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılması amacıyla tüketicinin korunması stratejileri çerçevesinde talep yönünün geliştirilmesi benimsenmiştir (Kuyumcu, 2018, s.77).

55 adet eylem içeren genelge ile Finansal Tüketicinin Korunması Eylem planı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’na, Finansal Eğitim Eylem Planının uygulanması ise Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)’na verilmiştir (TBB, 2019). 2014-2017 yıllarını kapsayan Finansal Eğitim Eylem Planı kapsamında; finansal eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla, yatırımcı altyapısının genişlemesi, bireylerin ekonomik refahının kısa sürede artması, finans sektörüne nitelikli işgücü kazandırılması, finans piyasalarının büyümesi hedeflenmiştir (SPK, 2014).

Finansal eğitimle ilgili dokümanların yer aldığı bir web site kurulması, sosyal medyanın bu amaçla etkin kullanılması ve özellikle ev hanımlarına yönelik bilgilendirici uygulamalara yer verilmesi bu planda yer alan faaliyetlerden bazılarıdır (Bayrakdaroğlu ve Bilge, 2018, s.100).

Genelge kapsamında belirlenen faaliyetler kapsamında başta Milli Eğitim ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlıkları olmak üzere:

- ✓ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)
- ✓ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)
- ✓ Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB)
- ✓ Borsa İstanbul (BİST)
- ✓ İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM)
- ✓ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
- ✓ Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)
- ✓ HABİTAT Derneği ve

- ✓ Özel Bankalar çeşitli uygulamalar ve projeleri hayata geçirmiş ve birçok etkinliğe birlikte imza atmışlardır (Tektaş, 2019, s.51).

Türkiye’de finansal eğitimde bu ulusal strateji çalışmaları öncesinde de finansal farkındalık çerçevesinde eğitsel çalışmalar yapılmıştır. İlk önemli çalışma 2009 yılında hayata geçirilen “Paramı Yönetebiliyorum” projesidir. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Derneği, Visa üyesi bankaların desteklediği proje, finansal farkındalık açısından kamu, özel sektör ve sivil toplumu bir araya getiren ilk uygulama olması bakımından da önem taşımaktadır. 15-30 yaş diliminde yer alan gençleri hedef kitle olarak belirleyen projenin genel hedefi gençlerde finansal gelecek planlamasını sağlıklı bir şekilde gerçekleştirecek bilinci aşılama ve bu yolla ulusal düzeyde sürdürülebilir kalkınmaya destek vermektir. Özel hedef ise gençlerin kişisel parasal kaynaklarını verimli kullanma bilinci oluşturma ve finansal hizmetleri etkin kullanmalarını sağlayacak eğitimler vermektir (Tosun, 2016, s.15). Proje kapsamında 2022 yılına kadar 5.510 eğitim verilirken 1.7 milyon kişi eğitim almıştır. Gönüllü eğitmenler ile yapılan ve halen devam eden bu eğitimlerde bugüne kadar 2.647 eğitmen görev almıştır (paramiynetebiliyorum.net, 2022).

Bu projenin ardından ikinci geniş çaplı proje “İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın” projesi adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi (İSMEK) ortaklığında ve Doğuş Grup sponsorluğuyla hayata geçirilmiştir. 20.000 kadına finansal bilinç kazandırılması hedeflenen proje kapsamında, Türkiye’de ilk kez kadın finansal okuryazarlığını hedefleyen “Para Durumu” platformu kurulmuş ve en az 10.000 kadına ulaşılmıştır (Bayrakdaroğlu ve Bilge, 2018, s.101). Para Durumu platformu OECD onayı alan ilk inisiyatif olma özelliği taşımakta ve eğitim, seminer, mobil uygulamalar, sosyal sorumluluk projeleri, yayınlar ve dijital kanallarla hedef kitesini ülke genelinde genişletmektedir (paradurumu.com, 2022).

Finansal eğitimin iki büyük aktörü TCMB ve SPK ülkemizdeki finansal farkındalık ve bilincin artması, finansal eğitimlerin gelişmesi amacıyla 2011 yılının Mart ayında İstanbul’da uluslararası bir konferans organize etmiştir. Bu konferansa paralel TCMB tarafından “Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” adıyla bir doküman hazırlanıp ülke çapında dağıtılmıştır (Tosun, 2016, s.16).

Türkiye’de finans sektörünü geliştirerek ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla 2009 yılında hayata geçirilen İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM)

Stratejisi ve Eylem Planı, temelde ülkemizi küresel ve bölgesel düzlemde cazip bir finans merkezine dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu eylem planında, finansal eğitimde ulusal politika ve stratejilere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda ilk ve ortaöğretim müfredatlarının finansal okuryazarlığı içerecek şekilde düzenlenmesi, üniversite programlarında finansal eğitim faaliyetlerine yer verilmesi, finansal alanda eğitimci ve akademisyen ihtiyacına dönük tedbirler alınması önerilen stratejilerdendir (Güleç, 2019, s.53).

Bu strateji doğrultusunda İstanbul’u uluslararası finans merkezi yapma hedefini de destekleyecek şekilde 2012 yılında “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. SPK, BİST, TSPB, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş (VİOB), İstanbul Altın Borsası (İAB), Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş (MKK), Takas ve Saklama Bankası A.Ş (TAKASBANK), Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği (TKYD) ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu’nun taraf olduğu bu protokol finans alanındaki en büyük ortaklığı içermektedir ve finansal okuryazarlık ve sermaye piyasası bilgisini arttırmak amacıyla çeşitli faaliyetlere yer verilmiştir (Tosun, 2016, s.17).

Ülkemizde son 10 yılda finansal eğitim çerçevesinde uygulanan, planlanan ve sonuçlandırılan etkinlikler Tablo-2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de Finansal Eğitim Faaliyetlerinin Kronolojisi (2012-2022)

TARİH	UYGULAMA/ETKİNLİK	YÜRÜTÜCÜ-ORTAKLAR	AMAÇLAR	SONUÇLAR
2012	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)	FODER	Türkiye’de Finansal okuryazarlık eko-sistemini oluşturmak	Kamu, özel sektör ve diğer STK’lar ile iş birliği yaparak ülke çapında bireylerin finansal okuryazarlık eğitimine ve bunun olumlu etkilerine katkı sağlamıştır.
Mart 2012	Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı	TSPB	Türkiye’de yatırımcılar konusunda bir seferberlik projesi hayata geçirmek	Finans sektöründen gönüllü çalışanlardan kurulan Finansal Eğitim Aksiyon Takımı oluşturulmuştur. Hedef kitleye verilecek mesajlar için sosyal medya platformları kurulmuştur. “Param ve Ben” adlı Facebook sayfası ve www.paramveben.org web siteleri kurularak tasarruf ve yatırım konularında bilinçlendirme yapılmıştır.
2012	7 Bölge 7 Üniversite Sertifikalı Eğitim Seminerleri	SPK, BİST, TSBP ve TAKASBANK	Sermaye piyasalarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılması	Üniversitelerin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen seminerler günümüzde de devam etmektedir. Her akademik dönemde belirlenen üniversitelerde 3 günlük kurlar olarak düzenlenmekte ve sermaye piyasası ve aktörleri hakkında teorik ve pratik eğitimler verilmektedir.
2012	TEB Aile Akademisi	Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)	Türkiye’de finansal okuryazarlık konusunda tüm kesimleri bilinçlendirmek, eğitmek ve bu yolla finansal okuryazarlık düzeyinde ölçülebilir bir iyileşme sağlamak	TEB tarafından verilen eğitimler ücretsiz olup herkes katılabilmektedir. Katılımcılar www.teb.com.tr/aileakademisi adresi üzerinden ücretsiz online eğitim şansı da bulmaktadır.
2012	3 Kumbara Finansal Okuryazarlık Eğitimi Programı	Millî Eğitim Bakanlığı, FODER, Doğu Grubu	İlkokul 4. Sınıf çağındaki 500.000 çocuk velisine finansal farkındalık kazandırılması	22 ilde 112.000’in üzerinde öğrenciye ulaşılan projede, katılımcı öğrencilerin yüzde 65’inde tasarruf davranışının, yüzde 71’inde bütçe yönetim becerisinin geliştiği gözlenmiştir.

2012	Aile Eğitim Programları Finansal Okuryazarlık Modülü	Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı	Bireylerin finansal güvenlik, harcama ve tüketim, tasarruf, borçlanma, finans yönetimi ve finansal araçlar hakkında bilgilenmesi yoluyla bireysel refaha kavuşmalarına ve ülke ekonomisine katkıda bulunmalarına destek vermek.	Modül kapsamında yer alan eğitimler hedef kitleye günümüzde de verilmekte ve bu amaçla çeşitli dijital materyaller üretilerek paylaşılmaktadır.
2013	Turuncu Damla Projesi	ING Bank	İlkokul 3 ve 4. Sınıf öğrencilerine finansal okuryazarlık temel bilgilerini aşılamak	Projeden bugüne kadar 9 ilde 399 okul, 1460 öğretmen ve 45.929 öğrenci yararlanmıştır. 8 haftalık eğitimlerin sınıf ortamında müfredata içerilerek verildiği eğitimlerin sonuçları da veri olarak paylaşılmaktadır.
Mayıs 2013	II. CYFI Zirvesi ve Ödül Töreni	Child & Youth Finance International (CYFI)	Çocukların ve gençlerin finansal erişim ve eğitim yoluyla finansal becerilerini güçlendirmek	100 ülkeden finansal eğitimde uzman 400 kişinin katıldığı zirve İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. 150 genç BİST bünyesinde eğitimlere alınmıştır.
Mayıs 2013	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi	FODER, Türk Ekonomi Bankası (TEB)	Türkiye'de finansal okuryazarlık konusunda kitlesel bilinç yaratma ve kamuoyu oluşturma	Finansal eğitimler ile ilgili SPK ve BDDK başkanlarının da konuşmacı olduğu zirvede finansal okuryazarlığın eğitim sistemine entegrasyonu ve bunlarla ilgili iyi uygulamalar değerlendirilmiştir.
2013-2020	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi	TEB, Boğaziçi Üniversitesi	OECD tarafından geliştirilen endeksin Türkiye verilerini elde ederek diğer ülkelerle kıyaslanabilir sonuçlara ulaşmak ve finansal eğitim politikalarının oluşumuna katkı sağlamak	Çalışma sonunda, Türkiye verileri diğer 14 ülke verileri ile karşılaştırılabilir hale gelmiştir. Endekse göre ülkemizde 2013 yılında 59,9 olan finansal okuryazarlık değeri 2020 60,8 olarak ölçülmüştür. Bu kapsamda bugüne kadar 7 araştırma yapılmıştır.
Mart 2014	FATİH Projesi ve EBA Markette Finansal Eğitim ile ilgili görsel, işitsel ve çoklu ortam materyallerine yer verilmesi	Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (YEĞİTEK), SPK	6-18 yaş grubu çocuk ve gençler ile öğretmenlerin finansal konulardaki temel bilgilerinin geliştirilmesi için dijital eğitim materyalleri ve uygulamalarının geliştirilmesi ve uygulanması	SPK ve YEĞİTEK arasında yapılan anlaşma kapsamında dijital eğitim içeriklerinin, FATİH projesi kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) ve EBA Market'te yayınlanması sağlanmıştır.

Nisan 2014	Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (International Network on Financial Education-INFE)-2014 1. Toplantısı	SPK	Uluslararası paydaşlar tarafından finansal eğitim konusunda tespit edilen ihtiyaçların giderilmesi için çözüm yollarının tartışılması	20-24 Nisan 2014 tarihinde İstanbul'da SPK koordinatörlüğünde gerçekleştirilen toplantıda, INFE üyeleri, tüm dünyada yürütülen finansal eğitim hakkında araştırma, program ve uygulamalarla ilgili bilgi alışverişinde bulunmuş ve INFE adına diğer üyelerle birlikte ilke ve tavsiyeler geliştirmiştir.
Ekim 2014	II. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi	FODER, Türk Ekonomi Bankası (TEB), Millî Eğitim Bakanlığı, UNICEF	İlköğretim çağında yer alan 11 milyon çocuğa eğitim müfredatında finansal okuryazarlık kavramına yer verilerek farkındalık kazandırmak	Paydaşlar tarafından hazırlanan "Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim Projesi'nin tanıtımı ve yapılacakları anlatan bir sunum gerçekleştirilmiştir.
Haziran 2014	Türkiye Finansal Tabana Yayılma Konferansı	Dünya Bankası, Hazine müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), SPK ve BİST	Türk Sermaye Piyasası'nın yatırımcı tabanının güçlendirilmesi amacıyla farkındalık yaratmak, tasarruf sahiplerini bilgilendirici çalışmalarla finans piyasalarına dahil etmek ve bu yolla piyasanın istenen gelişmişlik düzeyine gelmesini sağlamak	Konferans sonrası BİST ile Anadolu Üniversitesi'nin iş birliğinde borsa ve sermaye piyasalarına yönelik farkındalık ile finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi için bir protokol hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda Anadolu Üniversitesi Temel Düzey Finansal Okuryazarlık ve İleri Düzey Finansal Okuryazarlık e-sertifika programlarını hayata geçirmiştir.
Mayıs 2015	Evin Hesap Uzmanı Kadın Projesi	FODER, SGK, Master Card ve Turkish WIN	18-35 yaş arası kadınların ekonomiye aktif katılımını sağlamak, finansal okuryazarlık seviyelerini yükseltmek, sigortalılık bilinci kazandırmak	Antalya, Ankara, Sakarya, Zonguldak, Manisa, Adana, Eskişehir, Kayseri, İstanbul ve Bursa'da eğitimler düzenlenen projede 10 ilde 10.000 çalışan kadın bilinçlendirilmiştir.
Mayıs 2015	Bireysel Bütçe Yönetimi Eğitimi	FODER	Askeri personele ve eşlerine finansal farkındalık ve bilinç aşılamak	Ankara Kara Kuvvetleri Komutanlığında görev yapan tüm personele bütçe yönetimi eğitimi verilmiştir.
Mayıs 2015	Bütçesini Bilen Gençler" projesi	FODER, Millî Eğitim Bakanlığı	Lise öğrencilerine bütçe yönetimi ve finansal araçlar hakkında bilgi vermek	Etiler Anadolu Lisesi ve Etiler Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi'nde öğrenim gören 550 öğrenciye finansal okuryazarlık eğitimi verilmiştir.
Ekim 2015	Bütçemi Yönetebiliyorum Projesi	Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve Türk Ekonomi Bankası (TEB)	5 milyon kişiye finansal okuryazarlık eğitimleri verilmesi	Proje ile Halk Eğitim Merkezleri'nde ücretsiz eğitimler verilmiştir. 1000 öğretmen finansal okuryazarlık eğitmeni sertifikası almış ve 3 yılda 5 milyon kişiye ulaşılmıştır.

2015-2018	Parayön Projesi	FODER, JP Morgan, Denizbank	Lise ve Üniversite öğrencilerine finansal okuryazarlık eğitimleri verilmesi	2015 yılında JP Morgan finansmanı ile hayata geçen proje, 3 modül olarak uygulanmıştır. 9 ve 10. Sınıf öğrencilerine yönelik “Paragram” modülü temel finansal kavramları tanıtmaya, 11 ve 12. Sınıflara yönelik “Parametre” modülü temel bankacılık bilgilerini tanıtmaya, İslah evi ve yetiştirme yurdundaki gençlere yönelik “Parayol” modülü ise temel finans bilgileri ile bu dezavantajlı bireyleri sisteme katma amacıyla uygulanmıştır.
2016	Teknik Lise Öğrencilerine Finansal Okuryazarlık Eğitimleri	MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü TEB	Teknik lise öğrenci ve öğretmenlerine finansal okuryazarlık eğitimleri verilmesi	Proje ile 1,2 milyon meslek lisesi öğrencisinin gördüğü muhasebe ve bankacılık derslerinde finansal okuryazarlık ile bilgilerin müfredatta yer alması sağlanırken 175 öğretmen de bu konuda eğitici eğitiminden geçirilmiştir.
2017-2018	Herkes İçin Ekonomi Projesi	TCMB, MEB	Tüm yaş kategorilerinde ekonomi eğitimi ve finansal okuryazarlığı geliştirmek	2017 yılında marka tescili alan proje kapsamında ilköğretim, ortaokul ve lise öğrencilerine ziyaretler gerçekleştirilmiş, üniversite gençliğine dönük forumlar oluşturulmuş, öğretmen eğitimleri gerçekleştirilmiş, üretilen dijital oyun ve materyaller MEB’in EBA platformunda kullanıma açılmış, ayrıca Herkes İçin Ekonomi mikro sitesi ve Instagram hesapları kurularak daha geniş kitlelere ulaşılmaya çalışılmıştır.
Mart 2018	Küresel Para Haftası (Global Money Week)	BİST, FODER	Çocuklara ve gençlere bilinçli yatırım, tasarruf etme, istihdam kazanma ve girişimci olma gibi konularda eğitim verilmesi	"Para işleri önemlidir" teması kapsamında Borsa İstanbul'da açılış gongu ile başlayan haftada, İstanbul'un çeşitli liselerinden öğrenciler finansal okuryazarlık konusunda temel eğitimler almıştır.
Ekim 2018	"Blockchain dünyası, yeni nesil finansal yöntemler ve kodlamanın temelleri" Dijital Finansal Okuryazarlık Eğitimleri	TEB	Üniversite öğrencilerini dijital finansal okuryazar yapmak	Faaliyet kapsamında 1 yılda, 250 bin üniversite öğrencisine dijital finansal okuryazarlık eğitimi verildi.

Kasım 2018	3. Türkiye Sermaye Piyasaları Kongresi	TSBP	Tüm kesimlere finansal eğitimler vererek finansal okuryazarlığı arttırmak	Kongreye, 8 binin üzerinde kişi katılmıştır. 3.'sü "Gelecek" temasıyla düzenlenen kongre kapsamında; Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Edilmeli? TEB Aile Akademisi-Dijital Finansal Okuryazarlık Eğitimi Blockchain ve Kodlama, Parasını Yöneten Hayatını Yönetir" gibi başlıklarda finansal eğitim faaliyetleri yürütülmüştür.
2018	Bütçesini Bilen Çiftçiler Projesi	Tarım Kredi Kooperatifleri FODER	1 milyon çiftçiye finansal okuryazarlık eğitimleri verilmesi	17 ayrı bölgede uygulanan projenin ilk yılında 10.000 çiftçiye eğitimler verilmiş ve 85 formatör eğitmen yetiştirilmiştir.
2019	1000 Çiftçi 1000 Bereket Programı	Cargill, FODER	Türkiye'de çiftçilikle uğraşan bireylerin refahını arttırmak, sosyal ve dijital dönüşümü tarıma taşımak, sürdürülebilir tarımı yaygınlaştırmak	Mersin, Adana, Konya, Karaman, Manisa ve İzmir'de mısır tarımı yapan 1000 çiftçiye hedefleyen proje kapsamında modern tarım uygulamalarının yanında finansal okuryazarlık eğitimleri de verilmektedir.
2014-2022	Kamera Elinde Geleceğin Cebinde Kısa Film Yarışması	TSBP	Bütçe, birikim ve yatırım konularında farkındalık yaratarak finansal eğitim faaliyetlerini desteklemek	2014 yılından bu yana düzenlenen ödüllü yarışma, 2022 yılında "Sermaye Piyasalarında Yatırımcı Olmak" temasıyla düzenlenmiştir. Yarışma "kameraelindegelecegincebinde.com" adresine yapılan başvuruların değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmektedir.

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE OKUL TEMELLİ FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bu bölümde finansal eğitim içinde finansal okuryazarlık kavramının yeri, önemi ve bu alandaki gelişmeler açıklanmaya ve bu gelişmelerden okul temelli finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili literatür bulgularından söz edilmeye çalışılacaktır.

2.1. Finansal Okuryazarlık

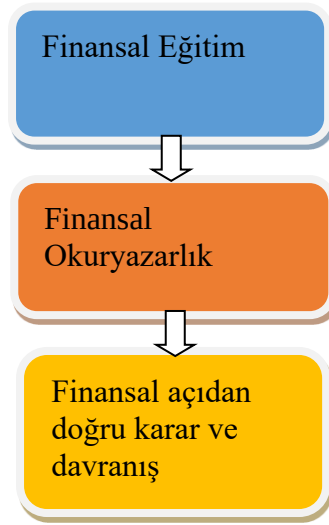
Okuryazarlık Türkçede belli bir konuda temel bilgileri edinme olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede finansal okuryazarlık da finansal konularda temel düzeyde bilgi sahibi olmak olarak değerlendirilebilir. Finansal eğitim sadece finansal okuryazarlığı değil ileri düzey finansal bilgileri içeren bir kavram olarak finansal okuryazarlığı içermektedir. Finansal okuryazarlık da finansal eğitim gibi temel düzeyde bilgilerle sınırlı değildir ve finansal tutum ve davranışları da içermektedir (Güleç, 2019, s.28).

2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Finansal Eğitim İçindeki Yeri

Finansal eğitim, finansal beceri ve yetenek gibi finansal okuryazarlık için de önkoşullardan biri sayılmaktadır. Bu noktada bu iki kavram arasında doğru ilişki söz konusudur. Finansal eğitim bireyde finansal farkındalığı ve bu da finansal okuryazarlığı arttırmaktadır. Bireyin aldığı eğitim sonucu doğru seçimler yapması, önce kendisini sonra etkileşim içinde olduğu toplumu ve en son da ulusal ekonomik sistemi olumlu etkilemektedir (Güleç, 2019, s.37).

Finansal alanda doğru bilgi, beceri ve yönlendirme ile bilinçli yatırımcı ve tüketici oluşturma süreci finansal okuryazar sayısını arttırmaktadır ve bu durumun gelişmesi ancak finansal eğitimlerle mümkün olmaktadır.

Willis (2008), finansal eğitim ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi Şekil 1'deki gibi ifade etmektedir (Aktaran: Güleç, 2019, s.38).

Şekil 1. Finansal eğitim ve Okuryazarlık ilişkisi

Buna göre finansal açıdan doğru karar ve davranışlar finansal okuryazarlığın gerçekleşmesine, finansal okuryazarlık da finansal eğitimin alınmış olmasına bağlıdır. Finansal eğitim arttıkça finansal okuryazarlık da artmakta, finansal okuryazarlık arttıkça da doğru tercih ve davranışlar artmaktadır. Bu da kişisel refah ve ulusal ekonomiye katkı yaratmaktadır (Yıldız, 2019, s.30).

Finansal eğitim, finansal okuryazarlığa sadece bilgi ile değil, davranışsal boyutta da katkı sağlamaktadır. Bilginin davranışa dönüşmesi bu sürecin ana hedefidir (Güleç, 2019, s.38). Bu hedefler doğrultusunda okullar dışında, danışmanlık bürolarında, sosyal medya ve online platformlarda, STK merkezlerinde pek çok farklı yöntemle, belirlenmiş farklı hedef kitle gruplarıyla (kadın-erkek, genç-yaşlı, çalışan-çalışmayan vb.) eğitimler düzenlenmektedir.

Özetle, iç içe geçmiş kavramlar olarak finansal eğitim ve okuryazarlık, bireylerin finansal kavramları tanımasını, finansal ürünlere ulaşma yollarını öğrenmesini ve finansal sistemin dışında kalarak oluşacak olumsuzlukları yaşamamasını sağlamaktadır. Birey temel düzeyde öğrendikleri ile bile karar vererek finansal okuryazar statüsü elde etmektedir. Yani finansal eğitim sürecinin çıktısı finansal okuryazarlık olmaktadır.

2.1.2. Finansal Okuryazarlığın Tanımı ve Boyutları

Giderek karmaşıkleşan finans dünyasında bireylerin etkili ve fonksiyonel finansal tercih ve kararlar alması için finansal okuryazarlık her geçen gün önem kazanırken, bu

kavramın ne olduğu ile ilgili tartışmalar da canlılığını sürdürmektedir. Bu noktada bir çok araştırmanın farklı finansal okuryazarlık tanımlarıyla hareket ettiği gözlenmektedir. Bu farklılığa rağmen finansal okuryazarlığın standart bazı bilgi, beceri ve tutumlar içerdiği bu tanımlardan ortaya konabilmektedir. Finansal okuryazarlık tanımlarında ortaklaşan bazı unsurlar;

- ✓ Para Yönetimi
- ✓ Tasarruf
- ✓ Bütçe ve Planlama
- ✓ Doğru Yatırım Tercihleri
- ✓ Borç Yönetimi
- ✓ Finansal karar verme
- ✓ Finansal refah
- ✓ Finansal erişim ve
- ✓ Tüketicinin korunması olarak öne çıkmaktadır (Adalar, 2019, s.27).

Literatürde finansal okuryazarlık kavramını ilk kez tanımlayanların 1992 yılında Noctor, Stoney ve Stradling olduğu görülmektedir. NatWest Bank bünyesinde kurulan “Ulusal Eğitim Araştırmaları Vakfı” kapsamında yayınlanan raporda, finansal okuryazarlığı parayı etkili ve verimli kullanma ve para yönetimini bilinçli ve doğru kararlarla gerçekleştirme becerisi olarak tanımlamışlardır (Adalar, 2019, s.28 ve Güvenç, 2017, s.936).

Literatürde finansal okuryazarlığa ilişkin farklı yazar ve kuruluşlar tarafından yapılmış çeşitli tanımlamalar Tablo 3’de olduğu gibidir:

Tablo 3. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tanımlar (Kronolojik Sırayla)

YAZAR/LAR -YIL	TANIMLAR
Noctor, Stoney ve Stradling, (1992)	Paranın etkin kullanımı ve para yönetiminde bilinçli ve doğru tercihlerde bulunma becerisi
Schagen & Lines (1996)	Paranın nasıl verimli ve etkin kullanılacağı ve para yönetiminde nasıl doğru kararlar verileceğini bilme yeteneği
Mason & Wilson (2000)	Finansal kavramlar konusunda farkındalık ve finansal kararlarda gerekli bilgi, anlayış ve değerlendirme becerilerine sahip olma
Vitt, Anderson, Kent, Lyter, Siegenthaler ve Ward (2000)	Bireyin refahını etkileyen kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, idare ve anlatma becerisi olan finansal okuryazarlık; finansal konularda tartışabilme, geleceği planlayabilme, günlük finansal kararları etkileyen gelişmeleri anlayarak doğru kararlar vermeyi içermektedir.
Kim (2001)	Modern toplumda hayata entegrasyon için ihtiyaç duyulan temel finansal bilgiler
Bowen (2002)	Finansal bilgi, yani bireylerin gündelik hayatta ihtiyaç duydukları finansal kavramları anlama ve kullanma yeteneği

Hilgert, Hogarth, ve Beverly (2003)	Finansal bilgi
Roy Morgan Research (2003)	Bütçeleme, harcama, tasarruf, finansal ürün ve hizmetlerin tüm yönüyle kullanılabilirliği; bireyin bu konularda bilinçli ve güvenilir kararlar ortaya koyması
Moore (2003)	Bireyin finansal alanda öğrendiği bilgiyi kullanma konusundaki yeterliliğidir.
North Central Regional Educational Laboratory [NCREL] (2003).	Ekonomik problemlerin belirlenmesinde ve çözümlemesinde, alternatif yolları dikkate alma, kaynaklarla ilgili maliyet ve kar analizi yapma, ekonomik göstergelerdeki ve kamusal politikadaki değişimlerin sonuçlarını değerlendirme, ekonomik verileri elde etme, kar ve maliyetleri değerlendirme becerisi
National Centre on Education and the Economy (NCEE, 2005)	Temel ekonomi ilkelerini tanıma, ulusal ekonomi hakkında bilgi sahibi olma ve temel ekonomik kavramları anlayabilme
Basu (2005)	Finansal seçenekleri anlamak, gelecek için plan yapmak, akıllıca harcamak ve yönetmek, emeklilik için birikim yapmak veya iş kaybetmek gibi yaşamsal olaylar için hazır olma yeteneği
Wagland (2006)	Finansal kararlarla ilişkili bilginin araştırılması, bu bilginin değerlendirilmesi ve finansal sorunların çözümünde yarar sağlayacak şekilde kullanılabilirliği gibi temel becerilere sahip olmayı da gerektiren finansal bilgiye ulaşım ve onu anlama, yorumlama ve karar verme sürecinin bütünü.
Worthington (2006)	Temel ekonomi bilgisine sahip olma ve hane halkının kararlarına etki eden ekonomik koşulları doğru yorumlayabilme
Mandell (2008)	Modern dünyanın yeni ve karmaşık finansal araçlarını değerlendirebilme ve kendi çıkarı doğrultusunda en iyi finansal araçları seçerken bilinçli kararlar verebilme
Servon ve Kaestner (2008)	Bireylerin finansal araçları anlama ve kullanma yeteneği.
President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL, 2008)	Kişinin finansal refaha ulaşabilmek adına mevcut finansal kaynaklarını etkili yönetebilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olma ve kullanma yeteneği
Lusardi (2008)	Finansal okuryazarlık temel ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak ikiye ayrılır. Risk, faiz ve enflasyon kavramları hakkında yorum ve analiz yapma temel finansal okuryazarlıktır. Basit ve bileşik faiz hesapları yapabilmek, hisse senedi ve fonlar üzerinde araştırma yapabilmek ise gelişmiş finansal okuryazarlıktır.
Hung, Parker ve Yoong (2009)	Daha iyi bir para yönetimi için sahip olunan bilgi ve becerilerin kullanabilmesi
Huston (2010)	Finansal refahı artıran davranışlardan yarar sağlamak için finansal kararlarda, finansal bilginin uygulanması
Remund (2010)	Değişen ekonomik koşullar gözetilerek kısa vadede doğru kararlar verme, uzun vadeli planlamalar yapma becerisi ve özgüvenine sahip olma
OECD (2011)	Etkili finansal kararlar sonucunda kişisel finansal refaha ulaşmak için gerekli farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimi
Atkinson ve Messy (2012)	Doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların tümü
Sohn vd. (2012)	Mikro seviyede, günlük yaşamda finansal zorluklar ile baş edebilmek için gereken bilgi ve becerilerdir. Makro seviyede ise pazarda finansal durumlar ve işlemler ile toplumun başa çıkabilmek üzere donanımlı olmasıdır.
OECD (2013)	“Finansal okuryazarlık bireylerin ekonomik yaşama katılmalarına, finansal refahlarını iyileştirmelerine katkı sağlayacak etkin kararlar alabilmeleri için gerekli finansal kavramları ve riskleri bilmesi ve bu bilgileri uygulamaya dönüştürme beceri, motivasyon ve özgüvenine sahip olmasıdır.”
Lucey, Agnello ve Laney (2015)	Finans alanındaki araçları tanıma ve etkin şekilde kullanma yeteneği.

FODER (2015)	Bireyin kazanç, birikim ve yatırımını akıllıca değerlendirerek doğru bütçe oluşturabilmesi ve bu becerileri kazanmış olması
T.C. Merkez Bankası (TCMB,2015)	“Bir bireyin kişisel bütçesini yönetme sürecinde etkin ve bilinçli kararlar alabilmesini sağlayan finansal bilgiye sahip olması ve bu kararları uygulayarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma yetisidir”.
OECD (2018)	Finansal farkındalık, finansal tutum ve davranış, finansal bilgi ve becerinin etkili finansal kararlar almak için gerekli olan beceri tutum ile finansal refahı sağlamak için gerekli kombinasyonun sağlanması
TCMB Terimler Sözlüğü (2019)	Bireyin sahip olduğu bireysel bütçesini yönetme sürecinde bilinçli ve etkin kararlar almasını sağlayan temel finansal bilgilere sahip olması, aldığı kararları uygulamak suretiyle toplumsal ve bireysel finansal refahı artırma yetisidir.

Kaynaklar: (Adalar, 2019, s.28-30 ; Güleç, 2019, s.29-30 ; Özbek, 2018, s.16; Özdemir, s.13-14)

Bu tanımların farklılığı uluslararası düzeyde de kavramın farklı kullanımını doğurmuştur. İngiltere ve Kanada’da “Financial capability” (finansal yeterlilik), ABD ve Avustralya’da “Financial Literacy” (finansal okuryazarlık) kavramları kullanılmaktadır. Literatürde ayrıca “Financial Awareness” (finansal farkındalık) kavramı da sıkça kullanılmaktadır (Dağdelen, 2017, s.3).

Yine de tüm tanımlarda, finansal okuryazarlığın bireysel refah ile ilişkilendirildiği ve kişisel refahı artırmayı amaçlayan beceri ve yetenekler olarak kodlandığı gözlenmektedir. Finansal eğitim sürecinin ön koşul olduğu ve bu eğitim sonunda bazı temel bilgi ve becerilerin edinilmiş olmasının okuryazarlık kabul edildiği görülmektedir (Güleç, 2019, s.30).

Bu temel beceriler konusunda uzlaş olmasa da finansal farkındalık, bilgi, tutum ve davranış süreçten beklenen temel çıktılardır. Remund (2010, s. 279, Aktaran: Tosun, 2016, s.39) finansal okuryazarlık literatüründe yer alan tanımlamaları beş başlık altında toplamıştır:

- ✓ Temel finansal kavram bilgisi
- ✓ Finansal konularda konuşma ve iletme yeteneği
- ✓ Kişisel finans yönetim becerisi
- ✓ Finansal konularda doğru karar verebilme becerisi
- ✓ Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için sağlıklı planlar yapabilme özgüveni

President’s Advisory Council on Financial Literacy (PACFL) adıyla ABD başkanına finansal okuryazarlık politikalarında danışmanlık yapan örgüt, 2008 yılındaki

raporunda finansal okuryazarlık için şu şartların karşılanması gerektiğini ifade etmiştir (PACFL, 2008, s.37-38, Aktaran: Adalar, 2020, s.30-31):

- ✓ Sermaye piyasası ve finans kuruluşlar konusunda farkındalık
- ✓ Kişisel nakit akışını doğru yönetme ve bunu sürdürebilme
- ✓ İhtiyaçlar ve mevcut kaynaklar ile tutarlı bir harcama planı becerisi
- ✓ Acil durumlar için fon (yedek akçe) oluşturabilme
- ✓ Kredi temin sürecini tüm yönleriyle yönetebilme
- ✓ Ev alırken veya kiralarken tüm seçenekleri değerlendirerek en doğru kararı verebilme
- ✓ Risk yönetim stratejisi geliştirebilme ve bu riskleri sigorta kuruluşlarına devredebilme
- ✓ Finansal dolandırıcılık hakkında donanımlı olma ve dolandırıcılık durumunda ne yapabileceğini bilme
- ✓ Doğru yatırım aracı seçimi için risk-getiri ilişkisini doğru okuma
- ✓ En avantajlı tasarruflar hakkında farkındalık
- ✓ Emeklilik için en uygun planı yapabilme

Wagland (2006, Aktaran: Tosun, 2016, s.41-42) finansal okuryazarlık için üç yetenek gerektiğini ifade etmiştir. Bunlardan ilki ilgili finansal bilgiyi arama becerilerine sahip olmaktır. Bu beceri günümüzün çok sayıda farklı finansal ürün ve yatırım stratejisi arasında bireyin kendine en uygun olanını bulmasını ifade etmektedir. Finansal okuryazar, kendi durumuna uygun finansal bilgiye erişen ve bunu zamanında, etkili ve verimli kullanan kişidir. İkinci yetenek ise finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirmedir. Bu yetenek seçeneklerin doğru analiz edilmesi ve bu sayede doğru tercihlerde bulunma ile ilgilidir. Örneğin finansal okuryazar birçok emeklilik fonu raporunu toplar, bunları analiz eder ve bu doğrultuda karar verir. Üçüncü yetenek ise yararlı finansal kararlar alabilmek için finansal bilgilerden yararlanmadır. Bu noktada finansal bilgiyi kullanma ve bu sayede risklerin azaltılarak finansal güvenliğin sağlanması ön plana çıkmaktadır.

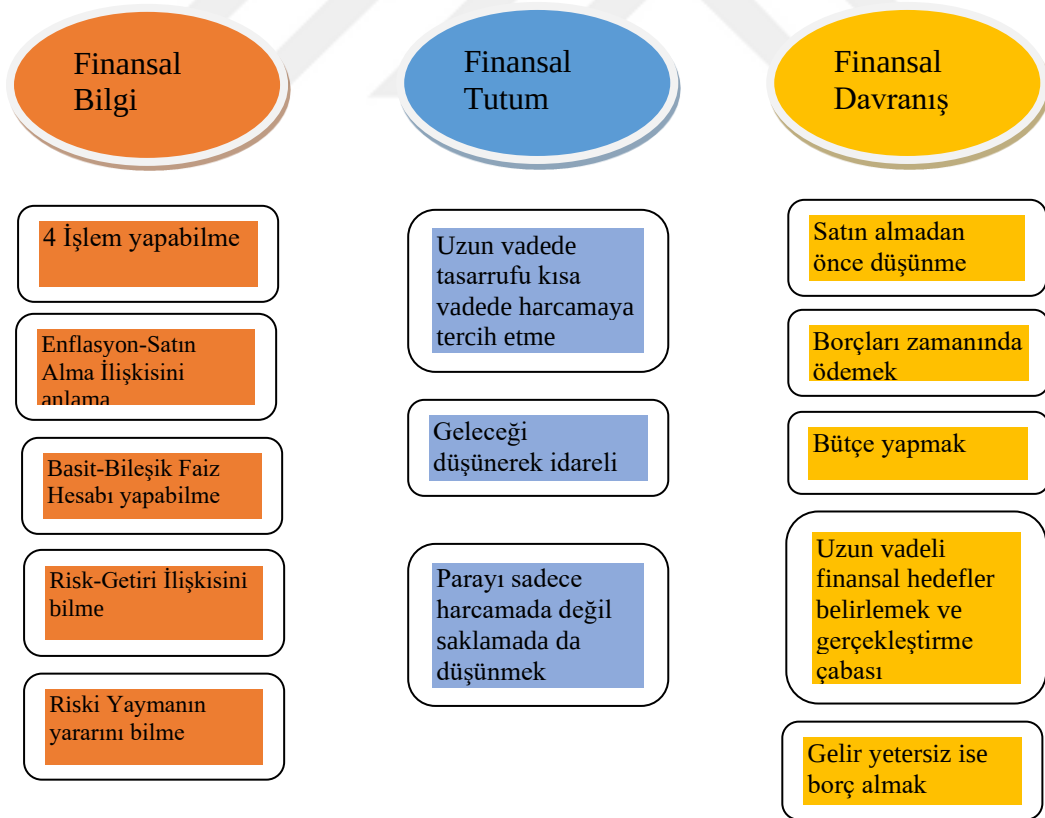
Oktay ve Kandil Göker (2020, s.36)'e göre, finansal okuryazarlık gelir, harcama, servet ve borç olarak dört temel kavram üzerine yükselmektedir. Finansal okuryazarlık da bu kavramların bilinmesi ve kararlılıkla uygulanması anlamına gelmektedir. Finansal okuryazarlığın kavramsallaştırılmasında ayrıca, birçok çalışmada finansal bilgi, finansal davranış ve tutum, finansal refah ve finansal memnuniyet kavramlarına rastlanmaktadır.

Bu kavramlar finansal okuryazarlığın ölçülmesinde de kullanılan unsurlar olarak kullanılmaktadır.

Finansal bilgi, bireylerin verecekleri finansal kararlarda ihtiyaç duydukları bütçe, tasarruf, risk, enflasyon gibi finansal kavramlar hakkındaki bilgileri ifade etmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015, s. 587).

Finansal davranış ise para yönetimi ile ilgili insan davranışlarıdır ve tasarruf ve kredi gibi durumlarda gözlenebilmektedir (Xiao, 2008, s. 70, Aktaran: Karaaslan, 2020, s.14). Finansal bilginin finansal davranışları olumlu etkileyerek doğru kararlar alınmasını sağladığını ortaya koyan pek çok araştırma vardır. Keza finansal kaynakların yeterli görülmesini içeren ve kişisel algıyı yansıtan finansal memnuniyet de finansal refah ile yakından ilişkilidir (Adalar, 2019, s.31).

Bireylerin önceki deneyimlerine dayanarak tasarruflarını kullanması, harcaması, gelecek için planlar yapmasını içeren ve düzenli olarak tekrar eden duruşlar sergilemesi finansal tutum olarak değerlendirilmektedir (Akın, 2021, s.11).

Şekil 2. Finansal Okuryazarlığın Unsurları

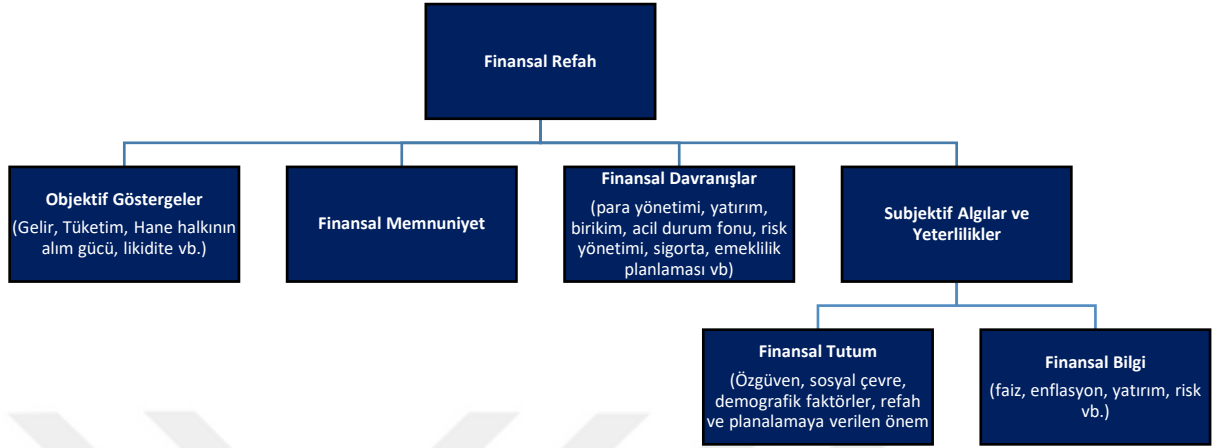
Kaynak: (TBB, 2020)

Şekil 2’de belirtilen üç unsur incelendiğinde finansal davranış boyutu öne çıkmaktadır. Zira finansal davranışlar kişilerin arzu ve taleplerinden vazgeçebilmesi ve alışkanlıklarını değiştirebilmeleri ile ilgilidir (Özdemir, 2020, s.15).

Huston (2010), 52 farklı makaleyi inceleyerek yaptığı çalışmada, araştırmacıların neredeyse yarısının finansal bilgi ve finansal okuryazarlığı aynı anlamda kullandığını, ancak finansal okuryazarlığın finansal bilgilerin kullanılarak finansal kararlar alma yeteneği ve özgüveni de içeren daha geniş bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Ona göre finansal bilgi, finansal davranış ve refah ile önemli bir ilişki içindedir ve bunların şekillenmesinde etkilidir. Ancak finansal davranış ve refah sadece finansal bilgidен değil, finansal konulara dönük tutumlardan, aile ve akran ortamından, psikolojik özelliklerden ve sosyoekonomik koşullardan da etkilenmektedir. İyi bir finansal bilgiye rağmen, bu değişkenlerde yaşanan problemler finansal davranışları ve refahı olumsuz etkileyerek memnuniyet duygusunu azaltacaktır (s.307-308).

Benzer bir bulguya Robb ve Woodyard (2011) da ulaşmıştır. Çalışmalarında finansal bilginin finansal davranışları etkilediğini ancak bunun en önemli etken olmadığını göstermişlerdir (s.66). Buna göre bireylerin servetleri, finansal açıdan yeterlilik algıları ve eğitim düzeyleri de finansal davranışları etkilemektedir. Özellikle kişisel gelirler finansal davranışları daha çok etkilemektedir.

Robb ve Woodyard (2011), finansal okuryazarlık konusundaki tanımlardan ve kavramsal çerçevelerden yola çıkarak finansal okuryazarlık konusundaki temel boyutları Şekil 3’te gösterildiği gibi ifade etmiştir (s.62):

Şekil 3. Finansal Okuryazarlığın Boyutları

Şekil 3’te belirtildiği üzere bireylerin sahip olduğu gelir, ailenin alım gücü gibi objektif göstergeler, bireylerin finansal tutum ve davranışları ve finansal memnuniyetleri ile doğrudan ilişkilidir. Aynı şekilde bireylerin finansal konulardaki bilgi ve tutumları da finansal davranışlarla yakın ilişkilidir. Finansal bilgi ve finansal tutumlardaki olumsuzluklar yanlış finansal kararlara yol açtığı gibi finansal memnuniyeti ve sonuç olarak finansal refahı olumsuz etkilemektedir.

2.1.3. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi ve Finansal Okuryazarlık İhtiyacı

Finansal eğitim, finansal sistem hakkında donanımlı bireyler yarattıkça finansal piyasalardaki karmaşanın giderilmesine de yardımcı olmaktadır. Farklı finansal araçları risk ve getiri açısından yorumlayabilen ve maliyetlerini karşılayabilen finansal okuryazar birey sayısının artışı rekabeti tetiklerken, rekabet de kaliteli hizmet ve yenilik yaratarak finansal piyasalarda gelişim yaratmaktadır. Tüm bu gelişmeler finansal okuryazarlığın finansal gelişmelerle paralel değişim göstermesine neden olmaktadır (Albulut, 2020, s.10).

1700’lü yıllarda aile bireylerinin tasarruf eğilimleri üzerine yapılan planlamalarla başlayan finansal okuryazarlığın tarihsel yolculuğu, 1800’lü yıllarda bireylerden kişisel verilerinin resmi olarak alınmasıyla sürmüştür. Kişilerin finansal tercihlerinin aile refahını etkilediği varsayımıyla 1862 yılında ABD’de kurulan “Land Grant” kurumu tarım, sanat ve ev ekonomisi konusunda çiftçileri eğitmeyi amaçlamıştır (Kahraman, 2015, s.11) .

1899 yılında Ellen Richards ile başlayan “ev ekonomisi” kavramı, 1908 yılında “Ev Ekonomisi Derneği” kurulmasına ve bu konudaki bilimsel çalışmaların hızla artmasına yol açmıştır. Ailenin ahlaki, zihinsel ve fiziki gelişimine katkı amacıyla seminerler yoluyla başlayan süreç ev ekonomisinin meslek olmasına yol açacaktır. Özellikle ABD’de 1950’li yıllarda hızla artan bu araştırmalar sonucunda para yönetimi, emeklilik, sosyal güvence, konut alımı, tasarruf gibi birçok konuda farkındalık çalışmaları da başlamıştır (Kahraman, 2015, s.11).

Kişisel finansa yönelik çalışmalar devam ederken 20. Yüzyılın sonlarında finans sektöründe köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. ABD kaynaklı küresel finansal krizlerin kaynağı olarak görülen Bretton-Woods sisteminin çöküşü doların altına dönüştürülmesi kararının revize edilmesine neden olmuştur. Hızlı teknolojik gelişmeler, finans politikalarının küreselleşmesi, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde hızlı enformasyon ağları kurulması, serbest piyasayı ve paranın dolaşım hızını güçlendirmiştir (Yılmaz ve Tuncay, 2012, s.345). Bu gelişmeler, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi yolundaki eğitsel çalışmaları da hızlandırmıştır. 1997 yılında, ABD’de özellikle lise gençlerinde finansal farkındalık geliştirmek amacıyla eğitim çalışmaları düzenleyen “Jump Start” koalisyonu kurulurken, İngiltere’de de tüketiciyi korumak ve finansal sistemde bütünlük sağlamak amacıyla Finansal Servisler Otoritesi (Financial Services Authority-FSA) kurulmuştur. ABD, 2000’li yılların başında, önce Finansal Okuryazarlık Eğitim Ofisi ile ardından da “Adil ve Doğru Kredi Aktarımları (FACT)” yasasının bir parçası olarak finansal okuryazarlık eğitimlerini okul müfredatlarına ve yaygın eğitime katmaya başlamıştır (Kaya, 2019, s.25).

Finansal okuryazarlığın bugünkü önemi kazanması tarihsel süreçte iki büyük küresel ekonomik krizle ilişkilendirilmektedir. 1998 yılında finansal varlıklarda yaşanan ve yaklaşık üç yıl süren düşüşün ardından en büyük kriz 2006’da ABD’de başlayan ve “mortgage krizi” denen krizdir. 2006-2007 döneminde dalgalanmalarla süren bu süreç 2008 yılının Eylül ayında küresel düzeyde hissedilmeye başlanmıştır (Eren ve Saraçoğlu,

2017, s.88). Türkiye 2008 yılında dünyanın en büyük 20 ekonomisi içinde bu krizi en derinden yaşayan ve en çok küçülen ülke olmuştur (Şaroğlu, 2018, s.20).

İşin ilginç tarafı 2007 yılında ana akım ekonomik literatürde kimsenin bir kriz beklemiyor oluşudur. Özellikle ABD’de ekonominin küçülmesi ve 2009 sonunda işsizliğin yüzde 9 bandına çıkması beklenen durumun çok ötesindedir. Devletin krizden çıkış formülü olarak hane halkından vergi toplaması ise krizin faturasını sıradan vatandaşa yüklemesi daha sonra birçok ülkede uygulanacak bir politikaya dönüşmüştür (Eren ve Saraçoğlu, 2017, s.88).

2008 küresel ekonomik krizi finans sektörü ile makroekonomik sistemin iç içeliğini de ortaya koymuştur. Hung (2009, Aktaran: Albulut 2010, s.11) küresel krizin üç konuda ders verdiğini ifade etmektedir:

- ✓ Kötü finansal kararlar gelişmiş ülkelerde de görülebilen yaygın bir olgudur
- ✓ Finansal sorunlar küresel krize ulaşmadan önce uzun süre ayırıt edilememektedir.
- ✓ Sistemsel etkiler ve istikrarın korunması adına yapılan müdahalelerin maliyetleri büyük olmaktadır.

Bu maliyetlerin azaltılması amacıyla küresel kuruluşların bulduğu en pratik çözümün finansal okuryazarlığı arttırmak olduğu, 2008 yılından bu yana yapılan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Finansal sistemin içinde olsun olmasın herkesin bilgisinin artması ve bu yolla finansal sisteme güvenin yeniden inşası ve sisteme katılımın artması için finansal eğitimin yaygınlaştırılması, uluslararası finans kuruluşlarının en önemli stratejisine dönüşmüştür. Bu çerçevede en önemli uluslararası aktör OECD, Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE)’yi hayata geçirmiştir. Politika yapıcılara finansal eğitime ulusal stratejilerinde yer vermeyi öneren örgüt, kişisel finansal eğitim programları planlama ve uygulamada yardımcı olmakta ve üyesi ülkelerdeki finansal okuryazarlık düzeyini arttırmayı amaçlamaktadır (Kahraman, 2015, s.14).

2008 yılından bu yana, finansal olumsuz finansal kararların etkisini azaltmak veya tüketicinin olumsuz etki yaratacak finansal kararlar vermesini engellemenin en iyi yolu olarak finansal okuryazarlığın artırılması görülmektedir (Er ve Çetintaş, 2018, s.62). Bireyin kişisel refahı açısından günlük finansal problemlerinin çözüme yardımcı olan finansal okuryazarlık, finansal piyasaların düzgün çalışmasına da yardımcı olan bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Er, Temizel ve Özdemir, 2014, s. 114). Finansal okuryazar olan bireylerin devletin olası olumsuz finansal kararları karşısında bile kişisel refahlarını daha iyi koruyabilecekleri ve bunun da sosyal refaha yansıtacağı düşünülmüştür.

Finans sektörü hızla değişen niteliğini sürdürmektedir. Küresel düzlemde yaşanan ve başdöndürücü bir hızla ilerleyen değişimler finans sektöründeki yenilik ve değişimleri de tetiklemektedir. Bu yenilikler bir yandan bireylere yeni fırsatlar sunmakta öte yandan sürekli artış gösteren ve karmaşıklaşan yapısının yarattığı zorluklarla bireylere daha fazla risk yüklemektedir. Bu risklerin bertaraf edilmesi için finans alanında bireyin bu değişimlere ayak uydurması, gelişmeleri sürekli takip edebilmesi ve ne olup bittiğini anlayabilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu da finansal okuryazarlığı gerektirmektedir (Şaroğlu, 2018, s.17).

OECD 2005 yılında yayınladığı raporda, finansal okuryazarlığı bir ihtiyaç haline getiren unsurları şöyle sıralamaktadır (Akın, 2021, s.18-23 ve Şaroğlu, 2018, s.16-20):

- ✓ **Finasal Araç ve Ürünlerin Çeşitlenmesi ve Karmaşıklaşması:** Vadeli ve vadesiz hesaplardan ibaret bankacılık ürünleri günümüzde farklı araçlar tarafından oldukça farklı özelliklerle sunulmaktadır. Vade ve getiri alternatiflerinin oldukça farklılaştığı bu yeni sistemde bireyler birçok yatırım aracı arasında seçim yapmak durumunda kalmaktadır. Fazi oranları, tahvil ve bono gibi yeni finansal ürünler karşısında bireyin seçimleri güçleşmekte ve bu da finansal okuryazarlığı zorunlu hale getirmektedir
- ✓ **Teknolojideki Hızlı ve Devamlı Gelişimler:** Teknoloji ve internet bankacılık sistemini kökten değiştirmiş, yatırım ve kredi konusunda bilgi düzeyi artarken bu alandaki araçların kullanımı da yükselmiştir. Günümüzde bireylerin bütçelerini oluşturması, fatura ve vergi ödemelerini takip etmesi, ev yada araç satın alırken veya kredi kartı temin ederken doğru tercihlerde bulunması en temel beklentilerdendir. Finansal okuryazarlığın okul müfredatlarına dahil edilmek istenmesinin temelinde de bu durum vardır.
- ✓ **Nüfusun Artması ve Ortalama Yaşam Süresinin Uzaması:** Tıp ve teknolojideki gelişmelerle dünya nüfusu hızla artmış ve insanların yaşam süresi uzamıştır. Bu gelişmeler sonucu, birçok devlet gelir kaybı, vergi düşüşü, yüksek borçlanma ve pahalılık düzenlemeleri gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşam süresi uzadıkça varlıkların yönetilmesi, vergilerin planlanması, sigortacılık ürünlerinde vade düzenlemeleri gibi büyük finansal stratejiler oluşturulması ve bireyin de bunların farkında olarak finansal yönetimini ayarlaması gerekmektedir.

- ✓ **Emeklilik Konusunda Yeni Gelişmeler:** Kamunun emeklilik sektörünü özele her geçen gün daha fazla devrettiği ve sorumluluğu bireye yüklediği günümüzde, bireyin bir çok alternatif arasında tasarruf planı yapması gerekliliği, finansal okuryazarlık ihtiyacını zorunlu hale getirmektedir.
- ✓ **Gelir Düzeyindeki Gelişmeler:** Nüfus artışı finansal varlıkların biriktirilmesini ve dolayısıyla yatırımcı sayısını arttırmıştır. Birçok ülkede bireysel düzeyde ve hane halkı düzeyinde gelir artışı olarak sonuçlanan bu süreç daha fazla kredi çekilmesi, kredi kartıyla yapılan alışverişin artması, konut satışlarının artışı gibi sonuçlar doğurmuştur. Ancak gelir artışını pozitif yatırıma dönüştürmek her zaman mümkün olmamakta ve bu da finansal okuryazarlığı gerektirmektedir.
- ✓ **Sermaye Piyasalarında Yaşanan Değişimler:** Finansal okuryazarlığın küresel düzeyde yeterli olmadığını bir çok araştırma ortaya koymuştur. Finansal alanda yetersiz bilgi yatırımcıya risk olarak dönmektedir. Öte yandan yatırımcılar gerekli bilgiyi alabilecekleri uzman yatırım danışmanlarına her zaman erişememektedir. Tüm bu faktörler temel düzeyde finansal okuryazarlığı zorunlu kılmaktadır.
- ✓ **Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Düşük Olması:** Yapılan bir çok araştırma gelişmiş ülkeler de dahil birçok ülkede finansal okuryazarlığın yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Bireylerin uzman yetersizliği de göz önüne alındığında en çok aile ve arkadaş etkisiyle finansal kararlar aldığı gözlenmektedir. Oysa bu durum yanlış kararlara ve finansal dolandırıcıların suistimaline yol açmaktadır. Bilinçsiz finansal kararların mikro ve makro düzeyde ülkelerin finans sektörüne olumsuz etki etmekte, hatta krizlere yol açabilmektedir. Tüm bu sorunların giderilmesi için, araştırmaların da ortaya koyduğu gibi, okul ortamının dışında da, başta dezavantajlı gruplar (eğitimsiz, gelir düzeyi düşük, kadın vb.) olmak üzere geniş kitlelere finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi gerekmektedir.
- ✓ **Borç Oranlarının Yükselmesi:** Tüketimi özendiren serbest piyasa ekonomisi, özellikle gençlerde yüksek borçluluğa neden olmaktadır. Daha hayata atılmamış veya yeni atılmış birçok genç büyük borçlarla karşı karşıya gelmektedir. Bu problemin çözümü de gençlerde finansal okuryazarlığı arttırmaktan geçmektedir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de finansal sorunların en büyük nedenlerinden biri bu alandaki yetersiz bilgi düzeyidir. Türkiye’de meslek liselerinin finans bölümleri ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri dışında finansal eğitim örgün olarak neredeyse hiç verilmemektedir. Dünyanın en genç nüfuslarından birine sahip ülkemizde bu durum finansal bilgi düzeyinin yetersiz kalışına ve finansal okuryazarlığın elzem hale gelmesine yol açmıştır.

2.1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Yararları

Yirminci yüzyılın sonunda serbest piyasa ekonomisinin hâkim ekonomik model olması, bu sistemin önemli aktörleri olan bireylerde finansal okuryazarlık yeteneğinin olmasını küresel boyutta önemli hale getirmiştir. Finans sektöründe tasarruf, yatırım ve finansal dolandırıcılığın önlenmesi açısından gelişme kaydedilmesi büyük ölçüde finansal okuryazarlık gerektirmektedir. Finansal okuryazarlık, bireyin davranışsal tercihlerinden kaynaklı hatalarının azaltılarak, bireye maksimum getiriye sağlayacak finansal kararlar alması boyutunda önem taşımaktadır (Kuyumcu, 2018, s.7).

Günümüzün teknoloji ve enformasyona dayalı ekonomik sistemi, finans sektörüne de etki etmekte ve bu sektöre katılım her geçen gün artmaktadır. Düzenli geliri olan bireylerin ücretleri bir banka hesabına yatmakta ve bu da gündelik harcamalarını bu hesaba uyarlaması ve geleceğe dair tasarruf planları yapma boyutunda da olsa finansal sektöre dahil olması sonucu doğurmaktadır. Modern ekonomi sisteminin bir aktörü olan bireyler piyasada standart davranışlar sergilememektedirler. Tüketici ve yatırımcı statüsüyle farklı finansal işlemler gerçekleştirmektedirler. Günlük havale ve EFT veya kredi kartı kullanımından portföy yönetimine basitten karmaşığa pek çok finansal işlem yapmaktadırlar. Bu işlemlerle oluşan finansal piyasanın derinliği, gelişmişliği ve istikrarı ülke kalkınması ve büyümesi için oldukça önemlidir ve bu da finansal okuryazarlığın önemini göstermektedir (Karaağaç , 2015, s.1).

Çağdaş yaşamda ister günlük ister uzun vadede bireyler evin bütçesini yönetme, harcamaları düzenleme, yatırım ve tasarrufta bulunma ve emeklilik planlama gibi birçok finansal işlemi yapmak zorundadır ve bu noktada finansal bilgi ile desteklenmiş finansal okuryazarlık, finansal kararlardaki başarıyı arttıran önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hane halkında doğru finansal kararlar refahı arttırırken, aile içi çatışmaları, psikolojik gerilimleri ve stresi azaltmaktadır. Refah içindeki aile üyelerinin özgüveni

artmakta, sosyalleşme başarısı yükselmekte ve bu onların iş hayatında daha verimli ve memnun olmasını sağlamaktadır (Tosun, 2016, s.40-41).

Finansal okuryazar sayısının yüksek olduğu toplumlarda akılcı ekonomik davranışlar öne çıkacaktır. Bu akılcı davranışlar bireyi kendisi ve ailesi için gerekli tasarrufu elde etmeye ve onu yatırıma dönüştürmeye yöneltecektir. Yüksek tasarruf oranı ülkelerin ekonomik kalkınması ve büyümesinde anahtar rol oynamaktadır. Bu nedenle paranın yönetimi onu elde etmekten önemli hale gelirken bu yönetimin başarısı için de finansal okuryazarlık büyük önem kazanmaktadır (Eskici , 2014, s.1).

Capuano ve Ramsey (2011, Aktaran: Gökmen, 2012, s.39) hatalı finansal davranışları şöyle sıralamaktadır:

- ✓ Uzun vadeli tasarruflarda yetersizlik
- ✓ Bütçe yapmama davranışı
- ✓ Geleceğe dönük planlama yapmama
- ✓ Gereksiz harcamalar yapma
- ✓ Hatalı finansal araçve ürünleri tercih etme
- ✓ Özgüvensizlik
- ✓ Ücretve masrafları yeterince dikkate almamak
- ✓ Yatırım hedefleri koyamamak
- ✓ Finansal alanda uzman tavsiyesi almamak
- ✓ Amatör bilgi kaynaklarına inanmak
- ✓ Sigortayı önemsememek

Finansal okuryazarlık demografik özelliklere göre farklılık göstermektedir. Yaş kriteri açısından finansal okuryazarlık yaş gruplarına göre orantılı bir düşüş eğilimi göstermektedir. Oysa finansal kararlar ömür boyu devam etmektedir. Öte yandan yaşlı bireyler bu durumdan daha olumsuz etkilenmekte ve genellikle dolandırıcıların hedefinde yer almaktadır. Aynı minvalde cinsiyet kriterinde de kadınların erkeklere göre risk farklılaştırması konusunda yetersiz kaldıkları ve finansal kararlarda daha fazla zorlandıkları görülmektedir (Güleç, 2019, s.31).

Finansal okuryazarlık yaşı, cinsiyeti, geliri ne olursa olsun herkese yarar sağlayan bir olgudur. Aileler bilinçli bir şekilde konut satın alma, çocukların eğitim masraflarını karşılamak için tasarruf disiplini kazanma gibi konularda finansal okuryazarlıktan yararlanmaktadır. İş hayatına yeni atılmış bireyler için finansal okuryazarlık borç ve harcama kontrolü konusunda yardımcıdır. Yaşlıların sağlıklı bir emeklilik planında da finansal okuryazarlık önemli rol oynamaktadır. Dar gelirliilerin yüksek getirisi olan

tasarruflara yönelmesi, yatırımcıların en iyi alternatifi seçmesi konusunda da finansal okuryazarlığın yararları büyüktür (Kuyumcu, 2018, s.8).

Bireylerin finansal davranışları, teknolojik gelişmelerle küreselleşen bir dünyada klasik teorilerle açıklanamayacak kadar değişmiş ve tasarruf ve yatırım gibi konularda güncel yaklaşımlar öne çıkmaya başlamıştır. Özellikle değişen tüketim kalıpları ve buna bağlı finansal kararların önemi artmıştır. Çünkü finansal ürünler ekonomik sistemin bütünleşik yapıları haline dönüşmüştür ve bunların bireysel düzlemde verimli kullanılması hem bireysel refah hem de ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır (Şimşek, Hithit ve Şimşek, 2021, s.121).

Modern finans sektörü, çok fazla finansal ürün ve hizmetle bireylerin karşısına çıkmaktadır. Bu durumda bireyin kendine en uygun ürün ve hizmeti seçmesi finansal bilgi ile yakından ilişkilidir. Finansal okuryazarlık finans eğitimi yoluyla bireylere bireylerin para yönetimini bilinçli yapmasını sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve davranışlar kazandırmaktadır (Karaağaç , 2015, s.8).

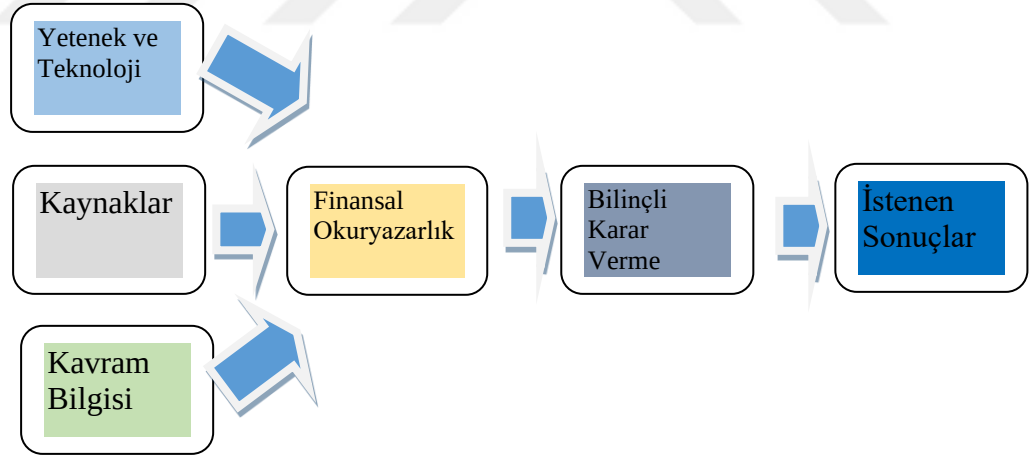
Finansal piyasalar ve makroekonomi için çok önemli olan finansal istikrar, finansal sistemde tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında kaynak aktarımının yapılabilmesini, risklerin doğru yönetimini ve finansal şokların sistemde rahatça bastırılmasını içermektedir. Finansal istikrarsızlık 1994 Meksika, 1997 Asya ve 2008 küresel krizde olduğu gibi küresel sistem için risk yaratabilmektedir. Finansal okuryazarlık krizler açısından da büyük önem taşımaktadır. Zira finansal istikrarsızlığın krize dönüşmesi finansal sorunların ve şokların yayılması ile gerçekleşmekte ve bu noktada finansal okuryazarlığın yüksek olması bu yayılma sürecini engelleyebilmektedir. Finansal okuryazarlık yükseldikçe piyasadaki dalgalanma durumlarına karşı verilen aşırı tepkiler de azalmakta ve bu da yayılımı azaltmaktadır (Karataş, 2017, s.12).

Tüketicilerde finansal okuryazarlık, finansal sistemi ve makroekonomiyi doğrudan etkileyen bir faktör olarak önem taşımaktadır. Finansal okuryazarlığın düşüklüğü hataya ve bunun sonucu olarak finansal alandan çekilmeye neden olmaktadır. Bu durum finans sektörünün küçülmesi ve reel sektörün olumsuz etkilenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bunun göstergeleri ise ekonomik büyümenin azalması ve işsizlik olmaktadır. Oysa finansal okuryazar tüketicilerin özgüvenleri vardır ve finansal hizmetlere talep gösterirler. Kaynakları etkin kullanarak ve tasarruf ederek ekonomik göstergeleri olumlu etkilerler. Ayrıca bilinçli tüketici, finansal okuryazarlığın etkisiyle tefecilik gibi kayıt dışı finans yöntemlerinden uzak durmakta ve legal finans

kuruluşlarının ve genel manada finans sisteminin zarar görmesini engellemektedir (Şaroğlu, 2018, s.31)

Sağlıklı işleyen ve istikrarlı bir ekonomi için finansal okuryazarlık çok önemlidir. Finansal ürünleri satın almadan önce derinlemesine araştıran bilinçli tüketiciler piyasanın etkinliğini de arttırmaktadır. Finansal açıdan donanımlı, bilinçli tüketiciler finansal ürünlerin fiyatında da denge oluşturma mekanizması rolü görmektedirler. Bu sayede oluşan rekabet sayesinde çok pahalı ürünler piyasada yer bulamamaktadır (Gökmen, 2012, s.49).

Finansal okuryazarlık, finansal farkındalık, finansal bilgi, finansal değerlendirme becerilerini içeren bir süreç olarak günümüzde teknolojiyle daha yakın ilişki içindedir. Teknoloji sayesinde insanlar bilgiye hızlı ve kolayca erişebilmektedir ve bu da onların finansal karar alırken mevcut kaynaklarını ve teknolojiyi kullanmalarını teşvik etmektedir. Mason ve Wilson (2000, Aktaran: Güleç, 2019, s.33) finansal okuryazarlık sürecinde finansal kaynakların ve teknolojinin kullanımı ve finansal kavramlara aşina olmanın en önemli unsurlar olduğunu ifade etmektedir:

Şekil 4. Finansal Okuryazarlık Süreci

Şekil 4'ten de anlaşılacağı üzere finansal okuryazarlık teknolojiye dayalı, kaynakların verimli kullanımını gerektiren ve bilgiyi içermesi gereken bir süreçtir. Modern dünyada zorunluluk olarak görülecek kadar önemli bir hale gelen finansal okuryazarlığın toplumda yaygınlaşması için, sosyal statü, yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyine bakılmadan herkesi kapsayan güncel, basit, kapsayıcı ve seviyeye uygun temel

bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Finansal okuryazarlığın en hayati yararları olan bireye, topluma ve ülke ekonomisine katkı sağlama rolünü gerçekleştirmesi için finansal okuryazarlık eğitimleri şarttır.

2.1.5. Finansal Okuryazarlığa Etki Eden Faktörler

Öztürk ve Demir (2015, s.117-118) finansal okuryazarlığa etki eden faktörleri 6 başlıkta toplamaktadırlar:

2.1.5.1. Sosyodemografik Özellikler

Bireylere verilecek finansal eğitim ve dolayısıyla okuryazarlık düzeylerini etkileyen unsurlar içinde sosyal ve demografik faktörlerin ne olduğunu tespit etmek büyük önem taşımaktadır. Bu konuda literatürde birçok çalışma yer almaktadır. Bunların çoğu, eğitim durumu, cinsiyet, yaş ve medeni durum gibi sosyodemografik faktörlerin, finansal okuryazarlığa olan etkisini araştırmıştır (Kuyumcu, 2018, s.18 ve Adalar, 2019, s.34).

Beres ve Huzdik (2012, Aktaran: Öztürk ve Demir, s.117), eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın arttığını, Monticone (2011, Aktaran: Tektaş, 2019, s.16) ise eğitim düzeyi arttıkça kredi raporları ve puanları ile finansal bilginin arttığını tespit etmiştir. Yine Chen ve Volpe (2002), Robb ve Woodyard (2011), Lusardi ve Mitchell (2011), Walstad ve Rebeck (2017)'nin de çalışmalarında finansal okuryazarlık ile eğitim arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ülkemizde de bu verileri destekleyen çalışmalar mevcuttur. Satoğlu (2014) ve Bayram (2010) bireyde ve ailede eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın da arttığı sonucuna ulaşmışlardır (Adalar, 2019, s.38). Özellikle öğrencilerin finansal araçlarla zorunlu olarak karşılaşması finansal okuryazarlık ile eğitim ilişkisinin önemini göstermektedir. Öğrenim bursu ya da kredisi alan öğrenci, aslında borçlanmaktadır ve bunun nasıl yönetilmesi gerektiğini bilmesi yararına olacaktır. Yine gelen harçlık veya elde ettiği gelirleri nasıl kullanacağı yani bütçe yönetimi de eğitim çağında finansal okuryazarlık gerektiren diğer bazı konulardandır (Kuyumcu, 2018, s.18).

İrk ve etnik köken değişkenlerinin etkisini araştıran Bernheim (1998, Aktaran: Tektaş, 2019, s.16) makroekonomik problemlere erkeklerin ve beyaz ırklının daha iyi refleksler geliştirdiğini tespit etmiştir. Benzer bir çalışmayı yapan Lyons ve arkadaşları (2007, Aktaran: Öztürk ve Demir, s.117) ise beyazların İspanyolca konuşan Latinlere

göre kredi puanı ve raporlar konusunda daha bilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Lusardi ve Mitchell (2007), Mandell (2008), Lusardi, Mitchell ve Curto (2010) ve Robb ve Woodyard (2011) finansal okuryazarlık ile etnik köken arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna varırken, Mottola (2013) ise anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna varmıştır (Adalar, 2019, s.37).

Cinsiyet değişkeni konusunda Chen ve Volpe (2002, Aktaran: Kuyumcu, 2018, s.19)'ün yaptığı çalışmalarda erkeklerin kadınlara göre daha başarılı finansal girişimlerde bulunduğu dair sonuçlara ulaşılmıştır. Yine Robb ve Woodyard (2011), Lusardi ve Mitchell (2011), Fletschner ve Mesbah (2011) ve Mottola (2013)'nın çalışmalarında da kadınların erkeklere göre daha düşük bir finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Adalar, 2019, s.37). Türkiye'de TEB'in "Finansal Okuryazarlık ve Dijital Olgunluk 2020" adlı raporunda da kadın finansal okuryazarlığının erkeklere göre düşük olduğu, ancak 2013 yılındaki ilk verilere oranla bu farkın kapanmaya başladığı ifade edilmektedir (Karaca, 2020, s.4). Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) de benzer olarak kadın finansal okuryazarlığının daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan Hayhoe vd. (2000), Adeleke (2013), Agarwalla vd. (2013) ve Walstad ve Rebeck (2017) ise cinsiyet ve finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır (Adalar, 2019, s.38).

Kadınlarla ilgili bu demografik sonuçların nedenleri arasında kadınların sosyal statüsü ve toplumsal cinsiyet rolleri önemli olabilmektedir. Tarihsel süreçte ev idaresini erkeğin üstlenmiş olması, finansal kararları da erkeğin almasına ve dolayısıyla kadınların finansal kavramlardan uzak kalmasına neden olmuştur. Günümüzün değişen demokratik yapısı içinde kadınların iş hayatına girmesi, ekonomik bağımsızlığa kavuşmuş olması onlar için finansal okuryazarlığı daha da önemli hale getirmektedir (Kuyumcu, 2018, s.19)

Temizel (2010, Aktaran: Şaroğlu, 2018, s.20), ABD'de yaş ile yatırım arasındaki ilişkiyi yordayan araştırmalarda, 21 yaş altı gençlerin riskli finansal yatırımlara daha fazla yatırım yaptığını ve yaş yükseldikçe yatırımcıların düşük riskli finansal varlıklara yöneldiklerinin tespit edildiğini ifade etmektedir. Aynı çalışmalar erkeklerin kadınlara göre risk konusunda daha cesur davrandıklarını göstermiştir. Yine eğitim faktörü de finansal tercih ve kararlarda etkilidir. Hisse senedi gibi varlıklara yatırım eğitim düzeyi arttıkça artış eğilimi göstermektedir. TEB'in "Finansal Okuryazarlık ve Dijital Olgunluk 2020" adlı raporunda da finansal okuryazarlık ile yaş değişkeni arasında U harfinin tersine benzer bir bağlantı olduğu bulgusuna ulaşılmış ve 25-44 yaş grubunun diğer gruplara

oranla finansal okuryazarlık açısından daha yüksek değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir (Karaca, 2020, s.4). Finansal tercihleri etkileyen ve finansal davranışları kalıplaştıran sürecin çocukluk yıllarındaki gelişime paralel seyrettiği düşünüldüğünde; erken yaşta alınacak finansal eğitimlerin bu davranışların şekillenmesine etkisi büyük olacaktır. Aile içinde erken yaşta alınacak finansal eğitimler, bireyin gelecekteki olumsuz durumlar karşısında daha korunaklı olmasını sağlayacaktır (Bilge ve Bayrakdaroglu, 2018, s.98).

Son dönemde din faktörü ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin de akademik çalışmalara daha çok konu olduğu görülmektedir. Özellikle üç semavi dinin faizi olumlu bulmadığı veya yasakladığı düşünüldüğünde finansal okuryazarlığın inanç mevzusu ile yakından ilişkisi olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Nitekim faiz günümüz finans sistemlerinde bir ikilik yaratmıştır. Finansal varlıklar, faiz ödemesi ve kâr dağıtımı temelinde ayrılmıştır.

Bugün İslami finans uygulamalarının dışında neredeyse tüm finans piyasaları faizli sistemi benimsemiştir.İslami finans sisteminin hakim finans sisteminden bu temelde ayrılması, finansal okuryazarlığa da yansımaktadır. İslami finansal okuryazarlık kavramı, İslami çevrelerde daha sık duyulmaktadır. Antara, Musa ve Hassan (2016), İslami finansal okuryazarlığın, İslami finansın temel mantığını anlama, İslami finansal sistemi bilerek karar verme yeteneği olduğunu ifade ederek, bireyin özellikle İslami finansın temel ilkeleri olan mudarebe (yatırımcı-emek ortaklığı), müşareke (yatırımcı ve müşteri sermaye ortaklığı), murabaha (müşterinin istediği malı finans kuruluşunun satın alıp kar marjı ekleyerek ve taksitle müşteriye satması), istisna, karz-ı hasen (faizsiz borç) gibi kavramlara hakim olması gerektiğini belirtmiştir (s.198). Bu yaklaşımda finansal okuryazarlık nasıl bireyin finansal davranışlarını etkiliyorsa, İslami finansal okuryazarlığın da finansal karar ve işlemlerini etkilemektedir. İslami finansal okuryazarlığı olan bireylerin katılım bankacılığına yönelmesi kaçınılmaz olduğundan bu durum tüm finansal sistemi de etkileyecektir.

Kişinin mesleğinin finansal okuryazarlıkla ilişkisi de Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)’nin “Finansal Okuryazarlık ve Dijital Olgunluk 2020” raporunda değerlendirilmiştir. Buna göre işyeri sahibi, yöneticisi, çalışan emekliler, memurlar, teknik elemanlar ve uzmanlar, ücretli ve serbest meslek çalışanları yüksek finansal okuryazarlığa sahipken, işsizler, ev hanımları, öğrenci ve çiftçiler gibi dezavantajlı gruplarda bu oran düşük ölçülmüştür (Karaca, 2020, s.5).

2.1.5.2. Zenginlik veya Servet

Zenginlik veya servet olgusunun finansal okuryazarlıkla ilişkisi toplumsal ve bireysel düzeyde ele alınmıştır. Ülkenin gelişmişlik düzeyi finansal okuryazarlığa olumlu etki etmektedir. Bönnte ve Filipiak (2012, Aktaran: Kuyumcu, 2018, s.20), az gelişmiş ülkelerde finansal okuryazarlığın genel olarak olması gerekenden düşük olduğunu tespit etmiştir. Ancak Lusardi ve Mitchell (2007, Aktaran: Kuyumcu, 2018, s.20) bu durumun gelişmiş ülkelerde de mevcut olduğunu ortaya koymuştur. Bu iki araştırma finansal okuryazarlığın dünya genelinde olması gerekenden düşük olduğu sonucu verse de burada önemli ayrım beklenenden düşük seyretse de gelişmiş ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyinin azgelişmiş ülkelere göre yüksek olmasıdır.

Robb ve Woodyard (2011) kişisel gelirin finansal davranışlar üzerinde önemli bir etki yarattığı ve gelir düzeyi yüksek olan bireylerin daha doğru ve etkin finansal kararlar aldığını tespit etmiştir (s.66).

Delavande, Rohwedder ve Willis (2008, Aktaran: Öztürk ve Demir, s.117), finansal bilgi edinme sürecinde, finansal okuryazarlık ve servet arasında ortaya çıkan bağı basit bir çerçevede açıklamaya çalışmıştır. Bu çerçevede, yatırımcılardan elde edecekleri getiriyi standart oranlardan yükseğe çıkarmak için maksimum risk alabilmelerini sağlayacak finansal bilgiye sahip olmaları amaçlanmaktadır. Bu sayede yatırımcılar finansal varlıkları için yüksek riske ayarlı indirimlerden yararlanarak, ekstra bir maliyet, emek ve zaman harcamadan sadece finansal bilgi edinme yoluyla yatırım kararlarını verebilmektedir.

Günümüzde teknolojinin gelişimi ile özellikle dijital kaynaklar sayesinde finansal bilgiye erişim ve finansal okuryazarlık kolaylaşmıştır. Ancak finansal okuryazarlık, finansal kararlar söz konusu olduğunda daha yüksek seviyede finansal bilgiler gerektirmektedir. Bu da zaman ve uzmanlık gerektirmektedir. Zenginlik, bu noktada avantaj sağlamaktadır. Varlıklı kişiler danışmanlık ve uzmanlık hizmetini kolayca satın almakta ve istedikleri anda istedikleri bilgilere ulaşabilmektedir. Hatta çoğu zaman finansal bilgiye ihtiyaç duymadan uzmanların yönlendirmesi ile finansal kararlar alabilmektedirler. Bu durum servet sahiplerinin daha fazla okuryazar olduğu anlamına gelmemektedir (Tektaş, 2019, s.17).

Yine de gelir düzeyi kişinin karşılaştığı finansal araçların farklılaşmasını doğurmaktadır. Hisse senetleri gibi araçlarla temas etmede yüksek gelirli olmak avantaj sağlamaktadır. Yine gelir yükseldikçe karşılaşılan finansal araç sayısı da artmaktadır.

Yüksek gelir tasarrufları yatırıma dönüştürmede özgüven sağlarken, kredibilite açısından da borçlanmaya kolaylık sağlamaktadır.

TEB'in 2020 yılında yayınladığı "Finansal Okuryazarlık ve Dijital Olgunluk" adlı raporunda hane halkı gelirin yükselmesinin finansal okuryazarlığı da arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Geliri 501-1000 TL arası olanların finansal okuryazarlık puanları 52,6 iken, 4.000 TL ve üzeri olanların puanı 64,8 olarak ölçülmüştür (Karaca, 2020, s.5). Bu durum alan yazındaki çalışmalarda elde edilen bulguları ülkemizde destekler niteliktedir.

2.1.5.3. Ailenin Geçmişi

Sosyodemografik ve zihinsel yetenekler dışında ailenin geçmişi ve özellikleri de finansal okuryazarlığa etki etmektedir. Lusardi, Mitchell ve Curto (2010, s.364), ailenin ve özellikle annenin eğitim düzeyinin ve çocuklara miras bırakıp bırakmayacaklarının finansal okuryazarlığı etkilediği sonucuna varmışlardır. Çocukların kendilerine kalan mirası nasıl yönetecekleri büyük ölçüde finansal okuryazarlık düzeylerine bağlı olmaktadır.

2.1.5.4. Tasarrufları Arttırma Eğilimi

Meier ve Sprenger (2008, Aktaran: Öztürk ve Demir, s.118), 900'e yakın kişiye kredi bilgilendirme ve danışmanlık hizmetini ücretsiz yapma teklifi sunulan bir araştırma yapmıştır. Bu teklifi kabul edenlerin oranı yüzde 55'te kalmıştır. Bu durum finansal bilgi edinmeye zaman ayırmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Finansal danışmanlık talep edenler, etmeyenlere göre daha az finansal bilgi talep etmektedir ve bu da finansal okuryazarlıklarının gelişimine olumsuz etki etmektedir.

2.1.5.5. Finansal Memnuniyet

Finansal okuryazarlığı olumlu etkileyen etkenlerden biri de finansal memnuniyettir. Bireylerin giderlerini karşılayabilmesi için gerekli becerileri edinmesi, tasarrufla ilgili hedeflerini geliştirmeleri, finansal anlamda refaha kavuşmak için potansiyellerini arttırmalarını sağlayan finansal okuryazarlık, finansal memnuniyeti de arttırmaktadır (Öztürk ve Demir, 2015, s.118).

Bireylerin demografik özelliklerinin yanı sıra finansal stres durumları, finansal bilgi, tutum ve davranışlarının da finansal memnuniyet üzerinde doğrudan etkisinin olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Joo ve Grable (2004, Aktaran: Adalar, 2019, s.38) bireylerin finansal tutum ve davranışlarının finansal memnuniyetleri üzerindeki etkisinin tüm demografik özelliklerden çok daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Murphy (2013, Aktaran: Akın, 2021, s.45), finansal memnuniyetin sağlanamadığı bireylerde kaygı, endişe ve korkuların arttığını ve bu psikolojik gerilimlerden kurtulmak isteyen kişinin finansal okuryazarlık çabasının arttığını ifade eder.

Loibl ve Hira (2005, Aktaran: Şaroğlu, 2018, s. 22) bireylerin kendi başlarına kişisel çabayla finansal bilgi edinmesinin okuryazarlık düzeyine olumlu etki ettiğini ve bunun da finansal memnuniyet ve kariyer planlamasına pozitif yönlü katkı sağladığını ifade etmiştir. “Nedensel İlişkiler Teorisi” adını verdikleri bu durumun, Tablo 4’te gösterilen dört süreçte ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Tablo 4. Nedensel İlişkiler Hipotezinden Oluşturulan Kendi Kendine Finansal Öğrenme

Kendi Kendine Finansal Öğrenme	Finansal Yönetim Uygulamaları	Finansal Memnuniyet	Kariyer Memnuniyeti
- Finansal yayınlar - Finansal haberler - Finansal planlama yazılımları - İnternet	- Harcama planları yapmak - Hedefleri belirlemek - Harcamaları değerlendirmek - Büyük giderleri karşılamak - Kredi kartlarını dengede tutmak - Finansal kontrol - Emlak planı	- Harcama - Yatırım kararları - Finansal hedeflere ulaşmak	

Kaynak: Loibl ve Hira (2005, Aktaran: Şaroğlu, 2018, s. 22)

Tablo 4’de görüldüğü üzere kendi kendine öğrenme finansal yönetim uygulamalarında başarı sağlamak ve bu da finansal memnuniyet ve kariyer memnuniyetine olumlu yansımaktadır.

2.1.5.6. Umutsuzluk

Brown (2011, Aktaran: Öztürk ve Demir , 2015, s.118), depresyon ve umutsuzluk duygusunun finansal davranış ve refaha olumsuz etki ettiğini, daha fazla borçlanmaya ve emeklilikte yetersiz gelire neden olduğunu ifade etmektedir.

Murphy (2013, Aktaran: Tektaş, 2019, s.18), finansal okuryazarlık ile umutsuzluk duygusunun ters orantılı olduğunu ileri sürmektedir. “Öğrenilmiş çaresizlik teorisi” çerçevesinde iddiasını desteklerken, finansal okuryazar olmayan bireylerin finansal gelişimlerinin daha zor olduğunu ve süreç içinde bu durumu değiştiremeyeceklerini düşünerek umutsuzluğa kapıldıklarını ifade eder. Bu durumun da kişinin finansal refahına etkisi olumsuz olmaktadır.

2.1.6. Finansal Okuryazarlığın Ölçümü ve Değerlendirilmesi

Finansal okuryazarlığın bireye, topluma ve ekonomik sisteme yararları bugün genel kabul görmüş olsa da bu becerinin nasıl ölçüleceği konusunda bir standart oluşturulabilmiş değildir. Oysaki mevcut finansal okuryazarlık düzeylerini doğru değerlendirmek, aksayan yönlerinin tespiti ve düzeltilmesi için büyük önem taşımaktadır (Huston, 2010, s.296).

Literatürde finansal okuryazarlığı etkileyen değişkenler, finansal okuryazarlığın unsurları ve boyutları, finansal okuryazarlığın nasıl geliştirilebileceği hususlarında birçok akademik çalışma vardır. Ancak standardize edilmiş ve objektif olarak genel kabul görmüş bir finansal okuryazarlık testi geliştirilebilmiş değildir (Adalar, 2019, s.34).

Huston (2010, s.296) 1996-2008 yılları arasında yazılmış ve finansal okuryazarlığı ölçen 72 çalışmayı incelemiş ve bunların hiçbirinde standart bir ölçme aracı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yazara göre, finansal okuryazarlık ile objektif ve standart bir test oluşturmayı etkileyen üç faktör vardır:

- ✓ Finansal okuryazarlığın ne olduğuna dönük tanımlama ve kavramsallaştırma eksikliği
- ✓ Finansal okuryazarlık için oluşturulmuş ölçüm araçlarının dar kapsamlı olması ve
- ✓ Bu ölçme araçlarının nasıl yorumlanacağını net açıklanamıyor oluşu

Huston (2010), ana problemin ilk unsur olan genel kabul görmüş bir finansal okuryazarlık tanımı ve kavramsallaştırma olmayışı olduğunu ifade etmektedir (s.305).

Adalar (2019), bugüne kadar literatürde finansal okuryazarlık ile ilgili kullanılan ölçüm araçlarının 4 kategoride toplanabileceğini ifade etmektedir (s.34):

- ✓ Temel Finansal Kavramlar Kategorisi (Planlama, Basit ekonomi- Faiz, Enflasyon, Risk Farklılaştırma vb. ve Paranın Zamansal Değeri)

- ✓ Borç Yönetimi Kategorisi (Kredi Kartları, Konut ve Tüketici Kredileri, Diğer şahıs ve kurumlardan alınan borçlar)
- ✓ Tasarruf/yatırım Kategorisi (Yatırım fonları, tahvil, bono, borsa, bireysel emeklilik fonları)
- ✓ Finansal Tüketicinin Korunması Kategorisi (Sigorta, Varlık-vergi Planları, Kimlik Güvenliği)

Finansal okuryazarlığın yapısının ve kapsamının farklı tanımlanması ve araştırmacıların kendi bakış açılarına göre değerlendirme yapmaları objektif ve standart testler geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim alan yazında araştırmacıların kendi finansal okuryazarlık tanımlamaları ve kavramsallaştırmaları çerçevesinde; etkili para yönetimi, finansal bilgi, finansal yükümlülükler, finansal beceriler, finansal refah, kredi ve ekonomi okuryazarlığı gibi bakış açılarını yansıtan farklı konularda ölçme araçları geliştirdikleri görülmektedir.

Temalar konusundaki bu farklılık hedef kitleler boyutunda da gözlenmektedir. Literatürde hane halkları, emekliler, kadınlar, yatırımcılar, gençler, öğrenciler, özel sektör personeli gibi farklı grupları inceleyen akademik çalışmalara rastlanmaktadır (Adalar, 2019, s.35).

Küresel ölçekte kabul gören objektif ve standart bir ölçek olmasa da uluslararası düzeyde finansal okuryazarlığı ölçen birçok organizasyon vardır. Başta OECD ve ona bağlı PISA ve INFE olmak üzere; Dünya Bankası, Avrupa Birliği, ANZ Bankacılık, S&P (Standart and Poor's) gibi uluslararası kuruluşların, farklı ülke ve kitlelere yönelik büyük ölçekli çalışmaları vardır. Bu çalışmalarda sıklıkla Lusardi (2008), Van Rooj, Lusardi ve Alessi (2011) ve Atkinson ve Messy (2012) tarafından geliştirilen finansal okuryazarlık ölçeklerinden yararlandığı görülmektedir (Adalar, 2019, s.35).

Uluslararası boyutta uygulanan bu testlerde temel düzey ve ileri düzey finansal okuryazarlık soruları yer almakta ve değerlendirme bu kategorilerde gerçekleştirilmektedir. Temel düzey anket soruları incelendiğinde 4 temel soru (faiz, enflasyon, risk çeşitleme ve temel matematik) ile 6 ek sorudan (paranın zamansal değeri ve para illüzyonu) oluşan 10 soruluk bir test olduğu görülmektedir. Bu testten başarılı sayılmak için ilk kısımdaki 4 sorunun 3'üne, ikinci kısımdaki 6 sorudan da 5'ine doğru cevap vermek gerekmektedir. İleri düzey finansal okuryazarlığı ölçen sorular ise 8 tanedir ve borsanın fonksiyonu, yatırım fonu, faiz-tahvil ilişkisi, risk karşılaştırma, uzun vadeli getiriler, dalgalanmalar ve paranın dağıtımı temalarını içermektedir. Bu testten başarılı

sayılmak için en az 6 sorunun doğru yanıtlanması gerekmektedir (Lusardi, 2008; Van Rooj, Lusardi ve Alessi, 2011, Aktaran: Adalar, 2019, s.35).

OECD'ye bağlı INFE, 2012 yılından bu yana Atkinson ve Messy (2012) tarafından geliştirilen üç boyutlu bir test uygulamaktır. Finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum başlıklarında toplam 20 soru içeren ölçek, 2012 yılında 14 ülkede uygulanmış ve sonuçları paylaşılmıştır. Finansal bilgi kategorisinde en az 6 doğru cevap beklenen 8 soru yer alan testte, finansal davranış boyutunda yine en az 6 doğru cevap beklenen 9 soru, finansal tutum boyutunda ise 3 soru yer almaktadır (Adalar, 2019, s.36).

Ülkemiz de finansal okuryazarlığın ölçümü noktasında bu uluslararası testlerden yararlanmaktadır. İlk kez 2012 yılında Dünya Bankası ve Rusya Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Fonu tarafından geliştirilerek bazı ülkelerde uygulanmış olan “Finansal Yeterlilik Anketi”, finansal yeterlilik, finansal beceriler, davranışlar ve eğilimler ile finansal karar alma süreçlerini araştırmak ve analiz etmek üzere SPK tarafından ülkemize uyarlanmıştır. Anket sonucunda bütçe yönetimi, finansal planlama ve finansal karar alma davranışlarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Ankette ayrıca, OECD INFE standart modülünün de yer aldığı finansal okuryazarlık bölümü uygulanmış ve Türkiye’de finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır (Karataş, 2017, s.77). 2015 yılında bu anket güncellenerek “Finansal Okuryazarlık Araştırması” adıyla yeniden uygulanmıştır. SPK koordinasyonunda uygulanan anketin bulguları bir önceki anket sonuçları ile kıyaslanarak raporlanmıştır. Yine INFE modülü kullanılan çalışmada finansal bilgi, finansal davranışlar ve finansal kararlar ile ilgili sorulara yer verilmiş ve bunların çeşitli demografik değişkenlerle ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır (Karataş, 2017, s.80).

2013 yılında TEB ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliğiyle “Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi (FOE)” adıyla uygulanan çalışma 2020 yılında “Finansal Okuryazarlık, Finansal Erişim ve Dijital Olgunluk” adıyla yayınlanmıştır. OECD INFE modülleri baz alınan çalışma, INFE ve PISA verisi bulunmayan ülkemiz için bu alandaki en önemli kaynaklardan biridir. Anket, tüketicileri “Finansal Okuryazarlık Skoru” adlı bir puanlamaya tabi tutmaktadır. Finansal okuryazarlık skoru, INFE anketlerinde olduğu gibi finansal tutum skoru, finansal davranış skoru ve finansal bilgi skorlarının toplanması ile elde edilmektedir. Finansal bilgi skoru bulunurken kişinin bölme, paranın zaman değeri, temel faiz bilgisi, risk ve getiri, enflasyon ve çeşitlendirme gibi temel finansal kavram bilgisi ölçülmektedir. Finansal tutum skoru tüketicilerin kısa vadedeki istekleri ve buna paralel uzun vadedeki finansal planlamaya karşı tavırları ve tutumlarını

ölçmektedir. Finansal Davranış modülünde ise, satın almadan önce düşünme, faturaları zamanında ödeme, bütçe yönetimi ve tasarruf ve harcamada hedef gözetme gibi pozitif davranışlarla ilgili bilgi toplanmaktadır (Karaca, 2020, s.3).

Lusardi ve Mitchell (2011), standart bir ölçüm için ölçeğin 4 temel özelliğe sahip olması gerektiğini ifade etmiştir (s.2). Bunlar:

- ✓ Temel finans kavramlarını en alt seviyeden ölçmeyi amaçlayan basitlik özelliği
- ✓ Gündelik hayatta sürekli karşılaşılan finans kavramlarıyla ilgili olmayı ve özel düşünceler yerine genel düşünceleri içermeyi kapsayan ilgi düzeyi özelliği
- ✓ Daha fazla katılımcıya ulaşmak ve verilen sorulara daha sağlıklı cevap almak için minimum soru sormayı içeren kısalık özelliği
- ✓ Puanlama yapabilmek için bilgi düzeylerini ayırt etmeyi sağlayacak sorular sorulmasını içeren farklılaşma kapasitesi özelliği

2.1.7. Finansal Okuryazarlığın Göstergeleri

Finansal okuryazarlık, sürekli önem kazanan ve araştırmalar yapılan bir kavram olmayı sürdürmektedir. Bu çerçevede standart ve genel kabul görmüş bir finansal okuryazarlık tanımı olmadığı gibi, bu alanda herkesin kabul ettiği standart ölçüm araçları da ve dolayısıyla değerlendirme sonucu kimin finansal okuryazar kabul edileceği de hala tartışılan bir konudur.

Finansal okuryazarlık temel olarak bilgi sahibi olmakla ilişkilendirilmektedir. Nakit para, hisse senedi, tahvil, bono gibi finansal araç görünümlerine sahip para ile ilgili temel bilgileri anlamakla ilgilidir. Ancak bu finansal okuryazar olmak için bugün yeterli değildir. Bir yatırımcı, satın aldığı hisse senedi ile ilgili karar verirken, bu hisse senedinin sektörüne, piyasasına ve kendi mali durumuna da hâkim olmak durumundadır (Kuyumcu, 2018, s.17).

Finansal okuryazarlık, finans uzmanlığı değildir. Bu nedenle finansal okuryazar bireyden finans alanında araştırmacı olması veya finansal bir işi yerine getirmesi beklenemez. Finansal okuryazar bireyden beklenen daha çok kendisi ve ailesi için refah sağlayacak kadar temel bilgi düzeyine sahip olmalarıdır. Temel düzeyde finans konularını bilen ve bütçe yönetimi gerçekleştirebilen birey, aynı zamanda borçlanırken hangi kredi kartını kullanacağına temel faiz bilgisi çerçevesinde karar verebilir. Birey taksit

hesaplamalarında kullanılan faiz bilgisine sahip olmasa da kısa vadeli kredilerin uzun vadeli kredilerden daha avantajlı olacağını bilmelidir (Gökmen, 2012, s.23).

Finansal okuryazar birey finansal konularda temel düzeyde bilgi sahibidir. Temel kavramları tanımak, bu kavramlara nasıl erişeceğini bilmek, finansal piyasalar hakkında edindiği bilgiyi kullanma becerisi göstermek ve geleceğe yönelik finansal planlama yapmak finansal okuryazarlarda beklenen minimum özelliklerdir (Tosun, 2016, s.39).

Finansal okuryazar, satın alacağı finansal ürünler ve hizmetler için önceden inceleme yapar ve bilgi sahibi olur. Bu sayede finans pazarında kendini endişeli hissetmeksizin alışveriş yapacak kadar finansal bilgi ve birikim düzeyine sahiptir (Eskici, 2014, s.7).

Reyes (2006, Aktaran: Kuyumcu, 2019, s.12) finansal okuryazardan beklenenleri şöyle ifade etmektedir:

- ✓ Yatırım yaparken riski minimize edebilmeli, harcamalarını gelirlerini göz önüne alarak yapmalı,
- ✓ Risk ve getiri ilişkisini bilmeli ve yatırım kararını bu çerçevede yapmalı,
- ✓ Acil durumlar için bir fon oluşturmalı,
- ✓ Sigorta ve emeklilik gibi konularda geleceğe yönelik planlamalar yapmalıdır.

Schagen ve Lines (1996, Aktaran: Akın, 2021, s.27), ise finansal okuryazar bireylerden beklenen özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- ✓ Para yönetimi temel bilgisi
- ✓ Finansal bilgi sistemine yeterli düzeyde hakimiyet
- ✓ Genel ve özel yetenekler
- ✓ Finans konularında etkinlik ve sorumluluk
- ✓ Bilirkişi özellikleri taşıma

Marcolin ve Abraham (2006) ise, finansal okuryazarlığın sadece finansal bilgidен ibaret olmadığını eylemde gerektirdiğini ifade eder. Finansal okuryazar, tasarruf bilgisine sahip olmalı, hizmet vericilerle fikir teatisinde bulunabilmeli, banka hesaplarını dengede tutabilmeli, en az giderle nasıl borçlanabileceğini ve bütçe yönetimini bilmeli ve bunları etkin bir şekilde uygulamalıdır.

Opletalova (2015) da bu konuya değinmiş ve finansal okuryazar bireyde gereken nitelikleri şu şekilde ifade etmiştir (s.1178):

- ✓ Kişisel finansal enstrümanları hakkında bilgi sahibi olma
- ✓ Aile bütçesini nasıl yönetebileceğini bilme
- ✓ Harcamalar konusunda önceden planlama becerisine sahip olma
- ✓ Öngörülme yen giderler için hazırlıklı olma

Gerek ve Kurt (2011, Aktaran: Kuyumcu, 2019, s.16) çalışmalarında girişimcilerde finansal okuryazar sayılmak için bireylerin şu özellikleri taşıması gerektiğini belirtmiştir:

- ✓ Ekonomik şartları anlayabilir
- ✓ Kâr ve maliyeti bilerek rasyonel davranır
- ✓ Rekabeti ve fiyatı bilir
- ✓ Piyasa paydaşlarını tanır
- ✓ Risk getiri ilişkisini yorumlayabilir ve karşılaştırabilir
- ✓ Kamu politikaları hakkında fikir beyan edebilir
- ✓ Girişimci faktörünün öneminin farkındadır

Finansal okuryazarlık becerisi aynı zamanda bireysel yeteneklerle de ilgilidir. Schagen ve Lines (1996, Aktaran: Akın, 2021, s.26) bu yeteneklerin finansal planlama yeteneği, problem çözme yeteneği ve karar verme yeteneği olduğunu belirtir. Wagland (2006, Aktaran: Kuyumcu, 2019, s.12) ise bu yetenekleri; mevcut durumuna uygun finansal bilgiyi arama, mevcut durumuna uygun finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirme ve yararlı finansal kararlar alabilmek için bu bilgileri kullanma olarak sıralamaktadır.

Tüm bu çalışmaların da gösterdiği gibi finansal okuryazarlığın değerlendirilmesi ve göstergeleri konusunda fikir birliği yoktur. Ancak literatürdeki çalışmalardan yola çıkarak bir bireyin finansal okuryazar sayılması için taşıması gereken özellikler şöyle ifade edilebilir:

- ✓ Finansal okuryazar gelir giderini ve kişisel finansal durumunu iyi takip eder
- ✓ Enflasyon ve faiz oranları gibi sürekli değişen verileri analiz etmek için güncel ekonomik süreç ve durumları anlayabilir
- ✓ Tasarruflarına nasıl yön vereceğini bilir
- ✓ Yatırım çeşitlemesi ile alacağı riskleri minimize eder

- ✓ Sigorta kavramına önem verir ve riskleri bu yolla minimize edebileceğini bilir
- ✓ Kredi ve borç yönetimi konusunda gerekli donanıma sahiptir
- ✓ Finansal zorluklarda kimden destek alınabileceğini bilir
- ✓ Öngörülme yen veya acil durumlar için hazırlıklıdır ve bu amaçla fon oluşturur
- ✓ Kısa vadeli uygulamalar yanında uzun vadeli planlamalar da yapar ve hayata geçirir.

Finansal okuryazarlığın düzeyini belirleme ve bunları karşılaştırmak için göstergeler belirlenmesi gerektiğini ifade eden Sovics (2012, Aktaran: Kuyumcu, 2019, s.17), bu göstergelerin en önemli olanlarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

- ✓ Finansal Durum Yönetimi (Aile bütçesi oluşturma, gelir-gider kontrolü)
- ✓ Gelir-Gider Planlama (Gelecekteki ihtiyaçlar için bütçe oluşturma ve acil durum fonu)
- ✓ Uygun Bankacılık Ürünlerine Karar Verebilmek (Araştırma yaparak ihtiyaca en uygun ürünü doğru zamanda satın almak)
- ✓ Ürün-Hizmet Sağlayıcılara ait Veri Tabanı (Hizmet sağlayıcıdan istediği zaman teknik destek almak)

2.1.8. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Küreselleşen dünyada sağlıklı finansal kararlar, belli bir düzeyde finansal bilgi gerektirmektedir. Bu bilgiler örgün eğitim kurumlarında veya yaygın eğitim yoluyla edinilebileceği gibi çevrimiçi yollarla bireysel olarak da edinilebilir. Ancak eğitim seviyesi arttıkça finansal kararların başarısının artıyor oluşu, bireylerin belli programlar dâhilinde eğitilmesinin, bireysel öğrenmeden daha etkili olduğunu göstermektedir. Çünkü bireyin program çerçevesinde olmayan her öğrenme girişimi sınırlı kalacaktır. Bu programlara olan ihtiyaç, hükümetleri yaygın finansal okuryazarlık çalışmalarına yöneltmiştir. Finansal okuryazarlık, finansal eğitimle geliştirilebilen bir olgudur (Tektaş, 2019, s.35). Bu gelişim, bireyin refahı kadar, finansal istikrar, finansal güvenlik ve finansal piyasaların sağlıklı işleyişi için de önem arz etmektedir. Okuryazarlık seviyesi düştükçe finansal problemlerin artıyor oluşu hükümetlerin bu konuda kayıtsız kalmasını

engellemektedir. Finansal okuryazarlığın artmasıyla finans piyasaları ve kuruluşlarının da bundan olumlu etkilendiği açıktır (Erkılıç, 2019, s.19).

Mason ve Wilson (2000, Aktaran: Erkılıç, 2019, s. 21), finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için bireylere kazandırılması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

- ✓ Bilgi teknolojilerini kullanabilme ve matematiğe yakın olma,
- ✓ Paranın değişik görünümleri olan borç ve kredi kartlarının mantığını kavrama ve bunları doğru kullanma
- ✓ Finansal bilgi ve önerileri değerlendirebilme, eleştirebilme, kavrayabilme
- ✓ Tüketici olarak hak ve sorumluluklarının bilincinde olma
- ✓ Finansal araçların getiri ve risklerini hesaplayabilme

OECD (2005, Aktaran: Tektaş, 2019, s.37), finansal okuryazarlığın geliştirilmesi bağlamında finansal eğitim kapsamında hükümetlere aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- ✓ Hükümetler ve paydaşlar, objektif ve adil bir tutumla finansal eğitimi teşvik etmelidir.
- ✓ Finansal eğitim okullarda ve erken yaşta başlayacak şekilde organize edilmelidir.
- ✓ Finansal kuruluşlar, finansal eğitimi bir parçaları olarak görmelidir.
- ✓ Finansal kuruluşlar personeli için davranış kuralları oluşturmalıdır ve bu kapsamda finansal eğitim ile ticari önerilerin farklılaştırılması sağlanmalıdır.
- ✓ Finans kuruluşları anlaşılması zor belgeler ve bunların dayatılmasından vazgeçmeli, özellikle uzun vadeli sözleşmeleri tüketicinin anlayabileceği şekilde ve bunu kontrol ederek hazırlamalıdır.
- ✓ Hayatı doğrudan etkileyen birikim, sigorta, borç ve emeklilik gibi konularda finansal eğitimler düzenlenmelidir.
- ✓ Finansal eğitim programları kişiye ve belirli kitleleri hedeflemeli ve onların finansal kapasitelerini geliştirmeye odaklanmalıdır
- ✓ Finansal güvenlik ve dolandırıcılık riski konusunda ücretsiz bilgi sağlayan web siteleri ve kampanyalarla, tüketici için önceden uyarıcı mekanizmalar geliştirilmelidir.
- ✓ Emeklilik planları ve gelecek yönetimi eğitimleriyle bu konuda bilgi ve farkındalık arttırılmalı ve birikim ve gelir artışı teşvik edilmelidir.

Bu önerilerde dikkat çeken ilk şey finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde finansal eğitimlerin vazgeçilmez unsur olduğudur. Eğitim planlamalarında dikkat edilmesi gereken husus ise toplumda dezavantajlı olan ve finansal okuryazarlığı düşük kitlelere (kadın, genç, düşük gelirli vb.) doğrudan hedef gözetilerek eğitimler programlanması gerektiğidir. Bu yolla finansal okuryazarlık geniş bir tabana yayılacaktır. Yine eğitimin kritik evre ve formellik ilkeleri gereği erken yaşta ve okul ortamlarında finansal eğitimlere önem verilmesi gerekmektedir. Eğitimlerde her türlü imkân kullanılmalıdır. Bu amaçla uzman öğretmenlerle yüz yüze eğitimler kadar, çevrimiçi araçlar, görsel ve işitsel materyaller, sosyal medya, kampanyalar, projeler gibi araçlar kullanılmalıdır.

Finansal okuryazarlık düzeyini arttırmak için verilecek olan finansal eğitim ülkeden ülkeye farklılık sergileyebilmektedir. Çünkü her ülkenin kendine özgü ihtiyaçları, öncelik verdiği hedef kitle ve eğitimden beklediği çıktılar farklılık göstermektedir. Finansal okuryazarlık sadece örgün eğitim kurumlarında değil, sanal ortamlarda da yapılabilmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesi ile bireylerin televizyon, bilgisayar ve akıllı telefona erişimi ve bunları kullanımları hızla artmıştır. Bu artışı finans alanında faaliyet gösteren kuruluşlar finansal eğitimi organize etme anlamında kullanmaya başlamış, online eğitimler ve yayınlarla sürece dahil olmuşlardır. Yine de son dönemde en çok ilgi çeken hususlardan biri okul temelli finansal okuryazarlık eğitimleridir ve bu alanda yürütülen çalışmalar hızlanmıştır.

2.2. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi

21. yüzyıl becerileri arasında en önemlilerinden biri olan finansal okuryazarlık, bugün tüm dünyada önemsenen ve stratejiler geliştirilen bir olgudur. Kamu ve özel sektörden birçok aktörün yer aldığı finansal okuryazarlığı geliştirme sürecinde finansal eğitimin zorunluluğu genel kabul görmektedir. Bu çerçevede en önemli tartışma konularından biri de finansal okuryazarlığın geniş kitlelere yayılması hususunda okul ortamının nasıl değerlendirileceğidir. OECD (2014, Aktaran: (Koç, vd. 2022, s.50), okuryazarlık programlarının okulda başlaması gerektiğini ve bu nedenle okullarda finansal okuryazarlık eğitimlerinin ders içi veya dışı öğretim yollarıyla, bir şekilde yer alması gerektiğini önermektedir.

OECD ve finans kuruluşlarının bu çabasının temel nedeni finansal okuryazarlığın finansal katılımı arttırmada yarattığı olumlu etkidir. Finansal okuryazar birey, parayı daha

iyi yönetmekte, biriktirmekte ve değerlendirmektedir. Bu da finans dünyasının temel amaçlarına uygundur ve bu nedenle finans kuruluşlarının bu alandaki çalışmalarının da temel motivasyonudur. Ancak finansal okuryazarlık aynı zamanda eğitimin sosyal ve kişisel amaçları için de önemli bir yeterlilik olarak da değerlendirilmelidir (Güvenç, 2017, s.937).

Finansal okuryazarlık finansal alanda doğru bilginin ve kavrayışın kazandırılması ve tüketici olarak doğru tercihlerde bulunulması açısından vazgeçilmez bir olgudur ve bu olgu bireyin istendik yönde değişimini gerektirdiğinden ancak finansal eğitimle gerçekleştirilebilir. Finansal eğitim, finansal araçları doğru kullanmayı sağlayacak bilgi ve becerilerin kazandırılması için en önemli araçtır (Öncüler, 2018, s.58).

2.2.1. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitiminin Nedenleri

Finansal eğitim her yaş grubundan kişiye verilmesi gerekli bir eğitim olmakla beraber gençlerin eğitimi, ailelerinden daha fazla finansal riskle karşı karşıya kaldıkları için daha büyük önem taşımaktadır. Günümüzde gençler, akıllı telefonlar, kredi kartları ve banka hesapları ile çok erken yaşta tanışmak durumunda kalmaktadırlar. Bu da finansal eğitimin alt yaş kategorisinde başlamasını gerektirmektedir. Okulların önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Ulusal finansal eğitim stratejilerinin okulları içermek istemesinin temelinde de bu durum yatmaktadır. Ancak okul müfredatlarında finansal eğitime yer verilmesi bazı nedenlerle zorlaşmaktadır. Bunlar; kaynak ve zaman yetersizliği, mevcut sistemde uygulanan müfredatların devam ediyor oluşu, eğitim programı hazırlamada ve eğitmen konusunda yeterli bilgi birikimi ve uzmanlığın olmaması, süreçte yer alan paydaşların çokluğu ve farklı sektörlere ait olması, sürecin denetim gerektirmesi gibi faktörlerdir. (TCMB, 2011, s.88)

Romagnoli ve Trifilidis (2013, Aktaran: Özbek, 2019, s.34) okulların, finansal eğitim sunmak için ideal bir kanal olabileceğini ileri sürer. Finansal okuryazarlığın zorunlu eğitimin bir parçası haline gelmesi gerektiğini savunan yazarlar bunların nedenini şöyle açıklamaktadır:

- ✓ Okulda eğitim, bilgiye ulaşmada eşitlik sağlar ve finansal okuryazarlığa en çok ihtiyaç duyan kesim olan çocukların bu programlara katılımını kolaylaştırır.

- ✓ Çocukluk döneminin finansal eğitim için en uygun zaman olması okulda yapılmasını avantajlı hale getirir.
- ✓ Okullar, örgütsel ve lojistik açıdan ideal kanallardır ve diğer kanallara göre maliyetleri daha düşüktür

Bireylerin, hayatlarının farklı aşamalarında finansal okuryazarlıklarını etkileyen faktörler değişiklik göstermektedir. Okul öncesi dönemde aile, okul çağında okul ve aileden alınan eğitim, çalışma hayatındaki öğrenmelerle birleşerek bireyin finansal tutum ve davranışlarını etkiler (Özbek, 2019, s.5).

Uzmanlar, okul öncesi çağda 5 yaşında paranın tanınması, 7 yaşında da harçlık mantığının öğrenilmesinin kritik önemde olduğunu ifade etmektedir. Bu çağ kumbara aracılığıyla tasarrufun öğrenildiği, parayla ilgili hedef belirlendiği, seçimler yapıldığı ve sorumluluk alındığı ilk dönemi ifade eder. Çocuk kumbarada biriktirdiği parayla ilgili hedefler koyup harcama yaparak ilk finansal kararları almaktadır (Şayan ve Yakut, 2022, s.25).

Okul çağında ise kağıt ve madeni parayı ayırt etmeyi öğrenen çocuk, elindeki parayı nasıl değerlendireceğine de karar verir. Aldığı harçlığı nasıl harcayacağı veya biriktireceği ona para yönetimini öğretir ve çocuk kendi bütçesini oluşturmaya başlar. Harçlığın harcanması yada biriktirilmesi erken yaş dönemlerde başlar ve ilerleyen yıllarda yapılacak finansal davranışlara da etki eder (Özbek, 2019, s.158).

Günümüzde finansal kararların erken yaşta alınıyor oluşu finansal okuryazarlığı daha da önemli kılan bir unsurdur. Bugün üniversite eğitimi hem birey hemde ailesi için büyük bir maliyet oluşturmakta ve bu maliyet çoğu zaman kısa vadede karşılanamamaktadır. Üniversite mezunu işsizlerin oranının yükselirken alınan ücretlerin de düşüyor oluşu, gençlerin bu riskleri erken fark etmesini gerektirmektedir (Güvenç, 2017, s.937).

Amagir ve arkadaşları (2022), okul çağında olan çocuk ve gençler için finansın günlük hayatlarının bir parçası olduğunu ifade ederek, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi gereğine işaret ederler. Yazarlara göre okul çağında finansal okuryazarlık eğitimini zorunlu kılan faktörler şunlardır:

- ✓ Gençler, banka hesapları açarak online bankacılık ve finansal hizmetlerle tüketici olarak erken yaşta karşı karşıya kalmaktadır.
- ✓ Bu durum onları online alışverişe teşvik edebilirken, aynı zamanda bahis, kumar gibi ürünlerle de karşı karşıya bırakabilmektedir.

- ✓ Sosyal medyanın etkisiyle gençler ihtiyaçlarından fazla tüketime yönelebilmektedir.
- ✓ Akıllı telefonları aracılığıyla alışveriş yapan ve fatura ödeyen gençler, aynı zamanda lüzumsuz kredi çekmeye eğilim gösterebilmektedir.
- ✓ Gençler günümüzde öğrenci kredileri gibi finansal sorumlulukları erken yaşta almakta ve finansal ortamın karmaşıklaştığı bir sistemde bu sorumluluklarla başa çıkmakta zorlanmaktadır.
- ✓ Kariyerinin başında büyük borçları ödeme yükümlülüğü olan gençlerin finansal fırsatları da sınırlı hale gelmektedir.
- ✓ Borçluluğu her geçen gün artan gençlerin erken yaşta çalışma ve dolayısıyla okuldan ayrılma veya devamsızlık yapma gibi davranışları artmaktadır.
- ✓ Borçluluk gençlerin kariyer seçimini de etkilemekte ve çoğu zaman alternatifleri daraltmaktadır.
- ✓ Yüksek borç aynı zamanda artan stres ve azalan psikolojik iyilik durumuyla da yakından ilişkilidir.
- ✓ Birçok çalışmanın da gösterdiği gibi gençlerde mali sorumluluk, tasarruf ve finansal planlama yetersizdir ve gelişmiş ülkelerde dahi finansal okuryazarlık düşüktür.
- ✓ Finansal okuryazarlığın toplumsal, ekonomik ve demografik faktörlere göre değişiklik göstermesi, fırsat eşitliğine dayalı finansal eğitimlerin gerekliliğinin bir başka nedenidir.

Günümüzde okul temelli finansal okuryazarlık aktif vatandaşlık kavramının içinde de değerlendirilmektedir. Aktif vatandaşlığı geliştirmeyi hedefleyen müfredatların, mali konuları da içerecek şekilde bağımsızlık, özgürlük ve sorumluluk temalarını içermesi beklenmektedir. Bu “ekonomik vatandaşlık” kavramı ülkemizde Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” kısmında yer alan her ferde; ilgi ve yeteneğinin geliştirilerek gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak ve bu sayede toplumsal refaha katkı sağlamalarını, ülke kalkınmasını destekleyecek bireyler olmalarını sağlamak amacıyla da yakından ilişkilidir. Ancak CYFI (2013, Aktaran: Groot, vd. 2018, s.60), ekonomik vatandaşlık kapsamındaki çalışmaların yetersiz olduğunu ve bunu müfredatlarda da görmenin mümkün olduğunu ifade ederken;

ekonomik vatandaşlığın yapı taşlarının finansal eğitim, sosyal eğitim ve finansal içermeye olduğunu belirtmektedir.

Günümüz gençlerinin vatandaş olarak finansal sorumlulukları, karmaşılaşan bir finansal ortamda büyümektedir. Bu durumla baş etmede okullardaki finansal eğitimler önemli bir araçtır. Dünyanın her yerinde uygulanan bu finansal eğitimlerin etkinliğini ölçen binlerce çalışma mevcut olsa da, programların birçok yönden farklı olması elde edilen sonuçları kanıt olarak göstermede yetersiz bırakmakta ve karşılaştırma yapmayı oldukça zor hale getirmektedir. Yine de uluslararası düzlemde öğrenme çıktılarının üç ana temaya odaklandığı görülmektedir: Finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum (Groot, vd. 2018, s.61).

Kaiser ve Menkhoff (2020), okul temelli finansal eğitimin bu temaları güçlendirici etkisini yaptıkları bir metaanaliz ile ortaya koymuştur. Çalışmalarında finansal eğitim alan çocuk ve gençlerde finansal davranışların %7, finansal bilginin ise %33 olumlu artış gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu veriler önceki bulgularla paraleldir. Gençlerin öğrenme kapasitesinin yüksek oluşu, finansal bilgideki gelişimlerini açıklayabilir. Finansal kararların aciliyet gerektirdiği durumlarda finansal öğrenmelerin daha etkili kullanıldığı düşünüldüğünde, bu veri gençlerde çok geçerli değildir. Zira onlar bu süreçte çok az finansal karar almaktadır. Bu finansal kararların azlığı, finansal davranışların bilgiye göre daha az artmasının bir sebebi olmakla birlikte, çocuk ve gençlerde yöntemsel olarak finansal gelişimi takip etmeyi de zorlaştıran bir unsurdur (Amagir, vd. 2022).

Çocuk ve gençlerde finansal okuryazarlığın okul temelinde kazandırılmasının uzun vadeli etkileri konusunda literatürde sınırlı çalışma vardır. Kısa vadeli etkileri ölçen çalışmaların ortak sonucu, finansal okuryazarlığın ilkökul düzeyinde verilmeye başlanması ve bunun lise sonuna kadar devam ettirilmesi ve ayrıca müfredatın zorunlu bir parçası olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Groot, vd. 2018, s. 62).

Nitekim Çin ve Hindistan gibi yükselen ekonomilerin çoğunda, farklı programlarla da olsa okullara entegre eğitimler uygulanmaktadır. Okul temelli finansal eğitim, yaşam döngüsünün sonraki dönemlerinde daha önce birçok çalışmada gösterilen finansal eğitimde gönüllü talebin düşüklüğü sorununa da umut verici bir çözüm sunmaktadır (Kaiser ve Menkhoff, 2020).

2.2.2. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitim Uygulamaları

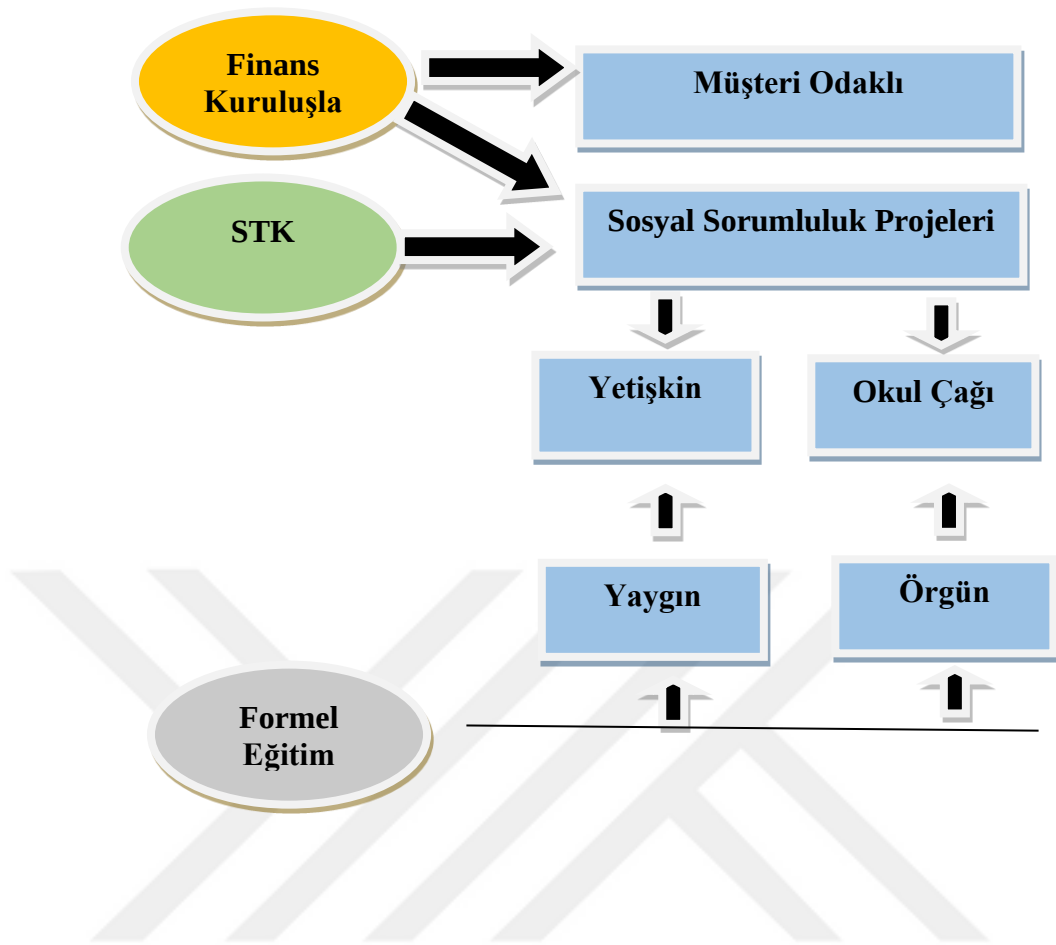
Günümüzde okul temelli finansal eğitimin kısa vadedeki olumlu etkileri ortaya konduğundan, asıl problem hangi eğitim programının ve eğitim yaklaşımlarının daha etkili olduğunu bulabilmektir. Eğitimin de toplumsal bir olgu olarak toplumsal, ekonomik, demografik, siyasi ve kültürel unsurlarla karşılıklı etkileşimi söz konusudur ve bu nedenle bugüne kadar pek çok farklı programın uygulandığı görülmektedir. Buna rağmen uluslararası düzeyde standart bir finansal okuryazarlık eğitiminin nasıl olması gerektiği ile ilgili çalışmalar da sürmektedir.

2.2.2.1. Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi ile İlgili Araştırmalar ve Bulgular

Günümüzde finansal eğitim çabalarının finans kuruluşları, Sivil Toplum Örgütleri ve formel eğitim kuruluşları tarafından verildiği gözlenmektedir. Sosyal sorumluluk amaçlı finansal eğitim verseler de finans kuruluşlarının asıl amacı kendilerini ve ürünlerini tanıtmaktır. Benzer şekilde STK'lar da sosyal sorumluluk amacıyla eğitimler düzenlemektedir. Bu eğitimlerin formel boyutta yaygın veya örgün olarak yürütülebildiği görülmektedir (Güvenç, 2017, s.937).

Bu noktada formel eğitimle ilgili eğitim programları, öğretim programları ve ders programları kavramları karşımıza çıkmaktadır. Okul içi ve dışında planlı etkinliklerle öğrencilere kazandırılan davranışları bir dizi öğrenme deneyimi ile sağlayan eğitim programları, eğitimin hayat boyu olduğu ilkesiyle oluşturulmaktadır. Daha dar bir kavram olarak öğretim programı ise okulda veya bir kurumda belirli bir plan dahilinde ve eğitim programına uygun olarak uygulanan eğitim programı olarak tanımlanabilir. Öğretim programına uygun hazırlanan ve daha fazla ayrıntı içeren ders planları ise, her derse ait kazanımları, bu kazanımların elde edilmesinde kullanılacak yöntem, içerik ve araçları ve sürecin değerlendirilmesinin nasıl yapılacağını içermektedir (Mammadova, Gökalp ve Hatunoğlu, 2021, s.594).

Güvenç (2017), dünya çapında uygulanan finansal eğitim modelini Şekil 5'de özetlemektedir (s.938).

Şekil 5. Finansal Okuryazarlık Eğitimleri Genel Modeli

Şekil 5’de ana hatları çizilen modelde, finans kuruluşları müşteri odaklı programların yanında okul çağındaki bireylere de eğitimler organize ederken, STK’lar daha çok sosyal sorumluluk projeleri kapsamında, örgün veya yaygın her kesimden insana eğitimler düzenlemektedir. Bu uygulamalar kıymetli olsalar da finansal okuryazarlığın asıl kazanıldığı yerlerin okullar olduğu söylenebilir. Zira finansal okuryazarlık birkaç saatlik eğitimlerle kazandırılmayacak kadar geniş kapsamlı tutum ve becerileri içermektedir. Bu nedenle yaşam boyu eğitim kapsamındaki bu çalışmalar, örgün eğitimin alternatifi değil tamamlayıcısı olarak değerlendirilmelidir (Güvenç, 2017, s.938)

Binlerce programa ve finansal karar alma sürecini iyileştirmeye yönelik kamu ve özel sektörden muazzam ilgiye rağmen, finansal eğitimin en iyi nasıl öğretileceği hakkında hala tartışmalar ve çalışmalar devam etmektedir. Dünyanın dört bir yanında finansal eğitimleri okul müfredatlarına yerleştirme çabası ile ilgili politika ve stratejiler uygulansa da bunu tamamen başaran ülke sayısı azdır (Amagir, vd. 2022, s.2).

Finansal okuryazarlık eğitimlerinin okullardaki durumunu tespit etmek amacıyla OECD bünyesinde oluşturulan PISA, halihazırda bu alandaki en güvenilir uluslararası eğitim sistemi performans değerlendirme sistemi olarak kabul görmektedir. Her ülkenin 15 yaş grubu gençlerinin eğitim sistemi içindeki gelişimini izleyen PISA, matematik ve fen bilimleri yanında finansal okuryazarlığı da ölçmektedir. PISA, üç boyutlu bir kavramsal temele oturtulmuştur. Bunlar içerik, süreç ve bağlam boyutlarıdır. İçerik boyutunda para ve işlemler, finansal planlama ve yönetim, risk ve kazanım, finans dünyası başlıklı dört alt boyut değerlendirilmektedir (Güvenç, 2017, s.937). Süreç kategorileri ise finansal bilgiyi belirlemek, finansal bilgiyi analiz etmek, finansal konuları değerlendirmek, finansal öğrenmeleri uygulamak olarak dört alt gruba ayrılmaktadır. Bağlam boyutu da ev ve aile, eğitim ve iş, bireysel ve toplumsal olarak dört alt gruba bölünmüştür. Ev boyutunda evin harcamaları, aile bütçesi oluşturma ve planlama yapma temel faaliyetlerdir. Eğitim ve iş bağlamında kilit faaliyetler birikim planı ve maaş takibi sayılabilir. Bireysel bağlamda banka hesapları yönetimi, kredi ve sigorta işleri; toplumsal bağlamda ise tüketici olarak hak ve sorumluluklarını bilme, vergi ve bağış gibi temel faaliyetler yer almaktadır (Tural Sönmez, 2016, s.21).

Aydın (2018, s.14-15), PISA araştırmalarında kullanılan temel finansal okuryazarlık beceri kriterlerini Tablo 3.1.'deki gibi göstermiştir.

Tablo 5. PISA araştırmalarında kullanılan temel finansal okuryazarlık beceri kriterleri

KONU ALANI	YETERLİLİK
Para ve İşlemler	✓ Paranın çeşitli biçim ve kullanım amaçları hakkında bilinçli olma, ✓ Günlük harcamaları veya ödemelerini yapabilme, ✓ Banka hesapları ve para birimlerine ilişkin parasal işlemleri yürütebilme yeterliği
Finansal Planlama Ve Yönetim	✓ Özkaynaklarını ve gelirini kısa ve uzun vadede planlama ve yönetme becerisi, ✓ Finansal refahını geliştirebilmek için gelir ve diğer kaynakları kullanma yeterliği
Risk ve Kazanç	✓ Finansal risklerin farkında olma, ✓ Kredi kullanımı bilgisi ve faiz oranlarını kavrayabilme yeterliği
Finans Dünyası	✓ Tüketici hakları ve sorumluluklarının farkında olma, ✓ Ekonomik koşullardaki ve devlet politikalarındaki değişimin sonuçlarını kavrayabilme yeterliği

Kaynak: (Aydın, 2018, s.15)

PISA'nın sonuncusunu 2018 yılında yaptığı anketler, finansal okuryazarlığın hala istenen seviyede olmadığını gösterirken, okuldaki finansal eğitimin önemini de ortaya koymuştur. Özellikle matematik ve okuma becerileri finansal okuryazarlığı doğrudan etkileyen bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Yine, ekonomisi çok büyük olmayan ve nüfusu az olan Estonya'nın başarısı dikkat çekmektedir. Bu başarıda Estonya'nın 1996 yılından bu yana finansal eğitimde ulusal bir stratejiye sahip olması ve ilköğretim ve ortaokul müfredatlarında finansal okuryazarlık becerilerini müfredata yerleştirmiş olmasının etkisi büyüktür (Aydın, 2018, s.15).

Nelson ve Wambugu (2008, Aktaran: Tektaş, 2019, s.42), Kenya'daki finansal okuryazarlığı araştırdıkları çalışmada, finansal eğitimin öncelikli konularının; tasarruf, finansal planlama, borç ve kredi yönetimi, bankacılık hizmetleri ve yatırım olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 6. Finansal Eğitimde Öncelikli Konular

TEMA	KONULAR
Tasarruf	✓ Tasarrufun önemi ✓ Tasarruf disiplini oluşturma ✓ Tasarruf araçları
Finansal Planlama	✓ Finansal hedefleri planlama ✓ Bütçe oluşturma ve bütçe disiplini
Borç ve Kredi Yönetimi	✓ Krediye ilişkin temel kavramlar ve kredi türleri ✓ Akılcı borçlanma ✓ Aşırı borçlanmadan kaçınma ✓ Kredi alternatiflerinin değerlendirilmesi ve tercihi
Bankacılık Hizmetleri	✓ Bankaların tüketiciye sunduğu finansal ürün ve hizmetler ✓ EFT ve havale ✓ Elektronik ve mobil bankacılık
Yatırım	✓ Yatırım fırsatlarını değerlendirme ✓ Yatırım tercihi ✓ Çeşitlendirme ✓ Risk/getiri

Kaynak: Tektaş (2019, s.42)

Finansal eğitimin finansal okuryazarlıkta etkili finansal kararlar alınmasında davranışsal etkisi olduğunu ifade eden Kılıç (2016), davranışsal değişimlerin motivasyon gerektirdiğini belirtir. Yazara göre finansal okuryazarlık hedefleri için üç farklı türde finansal eğitim gereklidir.

Tablo 7. Finansal Eğitimde Tür ve İçerikler

EĞİTİM TÜRÜ	İÇERİK
Finansal bilgi	✓ Paranın satın alma gücü ve enflasyon, ✓ Kredi maliyeti, basit ve bileşik faiz, ✓ Risk ve getiri, ✓ Tasarruf ve yatırım
Finansal davranış	✓ Satın alma davranışları, ✓ Ödemeler, ✓ Kişisel finans konuları, ✓ Emeklilik planları, ✓ Tasarruf, yatırım, finansal ürün seçimi, ✓ Borçlanma
Finansal tutum	✓ Olumlu finansal tutumlar

Kaynak: Kılıç (2016, s.67)

Amagir vd. (2022), Hollanda eğitim sisteminde finansal okuryazarlığın müfredatta yer almamasının olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ifade ederek; eğitim sisteminin kişisel tasarruf hedefi belirlemiş öğrencilerin teorik olarak değil, pratik olarak ve gündelik yaşantıda yaparak yaşayarak öğrendiği öğrenme ortamlarının sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir (s.11). Buna göre açık ve kılavuzlanmış bir eğitim programı, etkili ve düşük maliyetli bir yöntem olarak finansal okuryazarlığa büyük katkı sağlayacaktır.

Groot vd. (2018), uluslararası alanda farklı finansal eğitim programlarını inceledikleri çalışmada, kişinin finansal durumunu etkin yönetmesi için oluşturulmuş eğitim programlarını dört kategoride toplamışlardır (s.65-66):

- ✓ **Uzun ve kısa vadede iyi finansal kararlar almayı amaçlayan eğitim programları:** Ekonomik Eğitim Konseyi'nin geliştirdiği Financial Fitness For Life (FFFL) ve Almanya'da uygulanan "Finans Koçum" gibi uygulamalar hem kısa hem de uzun vadede karşılığını veren iyi alışkanlıklar ve pratik beceriler elde etmek için stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu uygulamalar, sadece finansal bilgilerin kazandırılarak bilinçli kararlar alınmasını teşvik etmeye yöneliktir.
- ✓ **Aktarılabılır becerileri güçlendirmeye odaklanan eğitim programları:** ABD'de NEFE Vakfı tarafından 2021 yılına kadar uygulanan "High School Financial Planning Program (HSFPP)", özellikle 8-12. Sınıflarda öğrenim gören gençleri hedefleyen ve transfer edilebilir becerileri güçlendirmeyi amaçlayan

örnek bir uygulamadır. Burada önceden öğrenilen bilgi ve becerilerin yeni bilgi ve becerilerde kullanılması teşvik edilmektedir.

✓ **Kişinin beşerî sermayesine yatırım yapmasını sağlayan eğitim programları:**

Bu programlar öğrencilere nasıl kazanabileceklerini, kazandıklarını nasıl biriktireceklerini ve yöneteceklerini öğretmek kendi beşerî sermayelerini güçlendirmelerini teşvik amacı taşır. Bu programlara da Aflatoun ve “Dürüst Kumbara (HMB) programları örnek teşkil etmektedir.

✓ **Problem çözme becerilerine odaklanan eğitim programları:** Öğrencilere bankacılık, kişisel bütçe oluşturma ve finansal problem çözme gibi temel becerilerin yanı sıra daha gelişmiş işletme ve finans becerilerini öğretmek amacıyla özelleştirilmiş bir ekonomik ve kişisel finans müfredatı içeren bu programlara en iyi örnek “Milwaukee Urban League Academy of Business and Economics (MULABE)” gösterilebilir.

ABD’deki eğitim metodolojilerinden ilkelere dayalı ve kurallara dayalı eğitim metodolojilerini inceleyen Skimmyhorn, Davies ve Mun (2019), her iki yöntemin de finansal bilgi akışıyla, öz yeterlilik, öğrenme motivasyonu ve finansal risk alma istekliliği gibi davranışsal unsurları artırdığını bulmuşlardır. Bu da tek başına davranışsal boyutu içeren eğitim programlarının yetersiz kalacağını göstermektedir.

Araştırmacıların odaklandıkları diğer bir değişken ise finansal eğitimde sınıf düzeyleridir. Okullarda hangi seviyede ne tür eğitimlerin verilmesi gerektiği konusunda birçok teori ve uygulama mevcut olsa da, ana felsefenin yaparak yaşayarak öğrenme olduğu konusunda bir fikir birliği olduğu gözlenmektedir.

Mandell ve Klein (2009), okullarda bir finansal eğitim programı tasarımında, görsel derslerden öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katıldığı (simülasyon) oyunlara kadar etkileşimli öğretim yöntemlerinin kullanılması gerektiğini belirtmektedir (s.17). Bu “deneyimsel öğrenme” yöntemleri birçok çalışmaya konu olmuştur. Groot ve diğerleri (2018), okul düzeyleri çerçevesinde dünya ölçeğinde uygulanan ve deneyimsel öğrenmeye dayanan eğitim programlarını araştırmışlardır. Bu çalışmanın özeti Tablo-8’de verilmiştir:

Tablo 8. Finansal Eğitimde Örnek Uygulamalar

OKUL DÜZEYİ	ÖRNEK UYGULAMALAR	YAPILAN ETKİNLİKLER
İLKOKUL	Sınıfım Ekonomisi (MyCE)	Öğrencilerin kendi sıralarını kiralayabilmeleri için okul "doları" kazanmaları gerektiği fikrine dayanan basit bir sınıf ekonomik sistemidir. Öğrenciler, gerçek dünya senaryolarını sınıfa getirerek, tasarruf, harcama ve bütçe kararlarının etkisini görürler.
	Financial Fitness For Life (FFFL)	Rol oynama, grup tartışmaları, internetten bilgi toplama, materyal okuma, bireylerle görüşme, resim çizme ve vaka problemlerini analiz etme gibi çeşitli öğretim yöntemlerini kullanır
ORTAOKUL	Stock Market Game (SMG)	Öğrencilerin bir simülasyonda aktif olarak öğrendiği “deneyimsel öğrenmenin” etkili bir şekli olan programda, öğrenci ekipleri sanal yatırımları yönetir. Hisse senetlerine varsayımsal yatırım yapmak için araştırma ve program tarafından sağlanan haber güncellemelerini kullanırlar; bu, yatırımlarının sonuçlarını sanki gerçek piyasada yapıyormuş gibi hareket ederler. Bu oturumlar sırasında öğrenciler, portföylerinin değerini artırmak için sınıflarındaki takımlarla ve eyaletlerindeki takımlarla rekabet eder.
	Learning from the Market	SMG'yi içerik dersleriyle oynamanın bir kombinasyonudur. Her ders, öğrencilerin önceki öğrenmeleriyle bağlantı, çeşitli öğrenme stillerinin kullanımı, öğrenciler arasında iş birliği ve ders hedeflerinin altını çizme teknikleri gibi konulara özen gösterir.
LİSE	Financial Fitness For Life (FFFL)	Bu program özellikle kentsel alanlardaki ve imkanları kısıtlı bölgelerdeki öğrenciler için önemli görünmektedir. Finansal bilgi temelinde hareket eder ve geleceğe yönelik düşünmeyi sağlayan araçlar sağlayarak gençlerin gelecekleri hakkında emin olmalarına yardımcı olur. Gelecek olasılıkları ve gelecek için olumlu beklentiler oluşturur.
	Financing Your Future (Geleceğin Finansmanı-FYF)	Programın müfredatı, kişinin kendi beşerî sermayesine yatırım yapmasıyla ilgili beş DVD kullanır. Ayrıca, videolardaki finansal kavramları güçlendirmek için üç basılı ders mevcuttur.

Kaynak: (Groot , Amagir , Maassen van den Brink ve Wilschut, 2018, s.70-73)

Tablo 8’de yer alan tüm programlar, 21. Yüzyıl eğitim modeli olan yaparak yaşayarak öğrenme veya deneyimsel öğrenmeye dayalıdır. Groot vd. (2018), ilkokulda,

odak noktasının “uygulamalı pedagoji” olması gerektiğini belirtir (s.72). Ortaokulda, derslere gerçek dünya deneyimlerinin eklenmesi ve öğrencilerin gelecek hedeflerine ilişkin algıları çerçevesinde konuların onların ilgi düzeyine göre belirlenmesi gerekmektedir. Lisede ise, finansal eğitim programında derslerin içeriğinin öğrencilerin belirli “yaşam olayları” ile uyumlu olacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Genel olarak, “finansal okuryazarlık eğitimi” sadece yeni becerilerin kazanılmasıyla değil, aynı zamanda bu becerilerin nasıl uygulanacağını bilmekle de ilgilenmeli ve buna dayalı olarak öğrencilerin kendilerini daha güçlü kılan deneyimler kazanmalarına yardımcı olmalıdır.

Finansal okuryazarlık eğitim programlarının tasarımındaki bir sınırlama, aktarılabilir bilgiye çok az veya hiç dikkat edilmemesidir. İyi düşünülmüş finansal kararlar alabilmek için çocuklar ve gençler yeni bağlamlara geçiş yapabilme yeteneğine sahip olmalıdır. Bunu başarmanın bir yolu, finansal okuryazarlık eğitim programlarının tasarımına davranışsal ekonomiyi dâhil etmektir (Yoong ve Ferreira, 2013, s.1928). Diğer bir sınırlılık ise programların tasarım ilkelerine yeterince değinilmemesidir. Birçok uygulama, öğretim yöntemlerini açıkça tanımlamamaktadır. Ayrıca, programda neyin etkili olduğu ve etkilerin ne kadar büyük olduğu hakkında yeterli bilgi olmamaktadır. Yine değerlendirme sonucu, nelerin iyileştirilebileceği veya değiştirilebileceği hakkında yeterli bilgi sağlamamaktadır. Bu noktada ölçme ve değerlendirme süreci büyük önem kazanmaktadır. Groot vd. (2018, 61) ve Walstad vd. (2010, s.341), okul temelli finansal eğitim programları değerlendirilirken Jacobs’ın 1988 yılında yetişkinler için eğitim programları için hazırladığı beş aşamalı çerçevesinin uyarlanarak kullanılabileceğini ifade ederler. Bu beş boyut şöyledir:

- ✓ **İçerik:** Öğrencilere aynı içeriğin öğretilmesi için kişisel finans içeriğinin net bir tanımı olmalıdır.
- ✓ **Sunum:** Öğretmenlerin içeriğe aşina olmaları ve onu nasıl öğreteceklerini en iyi şekilde bilmeleri için program materyallerini kullanmak üzere eğitilmeleri gerekir.
- ✓ **Ölçüm:** Bilgi çıktıları, genel ve alt ölçekler için güvenilir ve geçerli test araçlarıyla belirlenmeli ve ölçülmelidir.
- ✓ **Tasarım:** Finansal bilginin başlangıç düzeylerini kontrol etmek için verilerin ön test bazında toplanması ve finansal anlayıştaki değişiklikleri değerlendirmek için son testten geçirilmesi gerekir.

- ✓ **Analiz:** Veriler, diğer faktörleri kontrol ederken sonuçlarda anlamlı değişiklikler olup olmadığını belirlemek için uygun bir istatistiksel analiz biçimi kullanılarak titizlikle analiz edilmelidir (Walstad, vd. 2010, s.341).

2.2.2.2. Dünyada Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi Uygulamaları

OECD'nin rapor ve tavsiyeleri sonrası gerek OECD ülkelerinde gerekse de Çin ve Hindistan gibi ülkelerde finansal okuryazarlığı okullarda eğitimin bir parçası olarak kazandırma eğilimi hızla artmıştır. Günümüzde 100'ü aşkın ülkede finansal eğitim ulusal stratejisi geliştirme ve uygulama sürecindedir ve genellikle bu stratejiler okullarda çapraz müfredatı tercih etmektedir. Okul temelli pek çok uygulamaya rağmen bu eğitimin finansal okuryazarlığa açık etkileri ile ilgili yeterli çalışma yoktur (Frisancho, 2019, s.3).

Bu alanda son dönemde en önemli çalışmalardan biri Kaiser ve Menkhoff (2020) tarafından yapılan bir metaanalizdir ve okul temelli finansal eğitimin çocukların ve ergenlerin finansal davranışlarını ve hatta daha büyük ölçüde finansal bilgilerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Bir diğer uluslararası çalışmada (Salas-Velasco, Moreno-Herrero ve Sánchez (2020), PISA 2012 ve INFE 2015 verilerinden yola çıkarak, örgün eğitimdeki finansal eğitimlere ve bunların etkilerine odaklanmıştır. Yazarlar ülkelerin eğitim politikasında standartlar bulunmadığını ve finansal eğitimin okullarda şu yollarla verildiğini tespit etmiştir (s.4083):

- ✓ Ayır bir ders olarak (Rusya, Çin, Kolombiya)
- ✓ Müfredatlar arası bir uygulama olarak (ABD, Avustralya, Yeni Zelanda, Çekya, Almanya)
- ✓ İşletme ve ekonomi derslerinin bir parçası olarak (Belçika, Estonya, Slovakya)
- ✓ Matematik dersinin bir parçası olarak (Letonya)
- ✓ Sosyal Bilimler derslerinin bir parçası olarak
- ✓ Müfredat dışı bir aktivite olarak (İsrail)
- ✓ Sınıf öğretmenin ders içi etkinliği olarak (İspanya)

Bu yöntemlerden hangisinin başarılı olduğunu eğitim materyalleri, müfredatın içeriği ve değerlendirme türleri değişkenleri açısından değerlendiren, Salas-Velasco, Moreno-Herrero ve Sánchez (2020) öğrenci düzeyindeki değişkenler olarak da matematik ve okuma okuryazarlığı performansı, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum,

sınıf tekrarı, göçmenlik durumu, genele karşı mesleki eğitim ve üst orta öğretime karşı alt orta öğretimi belirlemişlerdir. Yazarların bulgularına göre bu yöntemlerin en başarılıları sırasıyla İşletme ve Ekonomi dersleri içine yerleştirilmiş finansal eğitim, müfredatlar arası finansal eğitim ve matematik müfredatına yedirilmiş finansal eğitimidir.

Bu noktada önemli bir ayrım da bu eğitimlerin zorunlu olup olmamasıdır. Örneğin müfredatlar arası yolla finansal eğitime yer veren ABD’de Florida, Texas, Arizona, North Carolina ve New Jersey gibi birçok eyalet finansal eğitimi ortaokul ve lisede zorunlu hale getirmiştir (Koç, vd. 2022, s.50). Benzer şekilde İngiltere, Avustralya, Brezilya, Kolombiya, Hindistan, Endonezya ve Uganda da finansal eğitimi çeşitli şekillerde okul müfredatlarına entegre ederek zorunlu hale getirmişlerdir (Danes ve Brewton, 2014, s.83).

Zorunlu finansal eğitimde en dikkat çekici ülkelerden biri Brezilya’dır. Finansal eğitim müfredatı, eğitim uzmanları, psikologlar ve Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen sosyologlarla beraber hazırlanmış ve çağdaş eğitim materyalleri ve kaynakları kullanılmıştır. İçerik 72 adet vaka analizinden oluşmaktadır. Matematik, Portekizce, Bilim, Coğrafya ve Tarih derslerine entegre edilen müfredatta her vaka analizine en az 90 dakika ayrılmıştır ve içerik üç sönestre yayılmıştır. 72 ila 144 saatlik öğretim için materyal içeren etkileşimli ders kitapları hazırlanmıştır ve öğrencilerin aileleriyle beraber bütçe oluşturması gibi ebeveyn katılımına yönelik ödevlendirmelere ve rol yapma gibi kişisel becerilere yer verilmiştir. Öğrenci ders kitabı üç bloğa bölünmüştür ve dokuz farklı temayı kapsar: Aile hayatı, sosyal hayat, kişisel mülkiyet, iş, girişimcilik, büyük harcamalar, kamu malları, ülke ekonomisi ve dünya ekonomisi.

Kanada, Ulusal Finansal Eğitim Stratejisini geliştirmeye devam eden ülkelerden biridir. Ülkede Ontario eyaletinde finansal eğitimler ilkokuldan itibaren derslere entegre edilerek zorunlu olarak verilmektedir. Finansal okuryazarlık eğitimleri 1-8. Sınıflarda matematik derslerinde, 9. Sınıflarda matematik dersinde ve 10. Sınıfta Kariyer Çalışmaları Dersinde verilmektedir (Ontario C.A., 2022).

Tablo 9. Kanada Finansal Eğitim Müfredatı

Sınıf Düzeyi	Ders	Kazanımlar
1	Matematik	Madeni para ve banknotları tanıma ve değerlerini karşılaştırma
2	Matematik	Paranın bir değeri olduğu konusundaki anlayışlarını geliştirme ve aynı miktarda madeni para ve banknotu eşleştirme
3	Matematik	Tam para tutarlarını içeren basit işlemler için gereken değişiklikleri hesaplama
4	Matematik	Mal ve hizmetler için ödeme yapmanın farklı yolları olduğunu öğrenme, Tüketicilerin bir ürünün fiyatına göre iyi bir değer olup olmadığını nasıl belirlediklerini öğrenme
5	Matematik	E-havale ve çek gibi kişiler ve kuruluşlar arasında para transfer etmenin farklı yollarını öğrenme, Zihinsel matematik ve diğer stratejileri kullanarak, dolar ve sent olarak fiyatlandırılan kalemleri içeren nakit işlemler için gereken toplam maliyeti ve değişiklikleri hesaplama, Temel bütçeleri hazırlama ve kredi ve borç kavramlarını öğrenme.
6	Matematik	Mal ve hizmetler için farklı ödeme yöntemleri kullanmanın avantajları ve dezavantajlarını araştırmak. Farklı türdeki finansal hedefleri araştırma, bu hedefleri etkileyebilecek faktörleri belirleyip tanımlama ve bunlara ulaşmak için atılacak adımların ana hatlarını çizme. Faiz oranları kavramını açıklama Alım satım, borç verme, ödünç alma ve hibe kaynaklarının farklı yolları olduğunu öğrenme.
7	Matematik	Döviz kurlarının nasıl çalıştığını anlama Finansal hedefleri nasıl planlayacakları ve bunlara nasıl ulaşacakları konusunda farkındalık Faiz oranlarının tasarruflar ve yatırımlar üzerindeki etkisini anlama Daha bilinçli tüketici olmak için borçlanmanın maliyetini öğrenme ve farklı hesap ve kredi türleri için faiz oranlarını ve ücretleri karşılaştırma.
8	Matematik	Finansal hedeflere ulaşmak için bir plan oluşturmayı ve dengeli bütçeleri korumanın yollarını belirleme Teknolojiyi (örneğin bir elektronik tablo programı) kullanarak basit ve bileşik faiz kavramlarını araştırma ve faizin uzun vadeli finansal planlamayı nasıl etkilediğini açıklama.
9	Matematik	Bütçelerle çalışmak ve varlıkların değer kazanmasını ve amortismanını anlamak gibi finansmanı yönetmeyi öğrenme Çeşitli finansal durumları analiz etme ve bilinçli kararlar vermek için matematiğin nasıl uygulanabileceğini öğrenme Faiz oranlarının, peşinatların ve diğer faktörlerin satın alma kararlarını nasıl etkilediğini incelemek
10	Kariyer Çalışmaları	Geleceğin meslekleri ve kariyerleri için farklı özgeçmiş türleri oluşturma, Bütçeleme dahil olmak üzere finansal yönetimin önemi, faturaların zamanında ödenmesi, Krediyi sorumlu bir şekilde kullanma ve ortaöğretim sonrası eğitim için ödeme seçenekleri.

Kaynak: (Ontario C.A., 2022)

Çekya’da finansal eğitim ilköğretim düzeyinde 2013 yılından bu yana zorunludur. Ancak ayrı bir ders olarak değil, Sosyal Bilgiler, Yurttaşlık, Vatandaşlık Eğitimi, Matematik dersleri içinde verilmektedir. Çek eğitim sisteminde özerkliğin de etkisiyle öğretimin şekli, süresi ve yöntemleri okullara bırakılmıştır. Nitekim bazı okullar 4 yıllık ilköğretim sürecinde bu müfredatı bir saat ayırırken, maksimum 10 saat ayrılmaktadır. Liselerde ise inisiyatif okul müdürleri ve öğretmenlere bırakılmıştır ve zorunlu tutulmamıştır. Çek finansal eğitim müfredatı Bilgi İletişim Teknolojileri (BIT) ve matematik destekli sosyal bilimler çerçevesinde, finansal eğitimi disiplinler arası bir eğitim olarak görmektedir (Opletalová, 2015, s.1180-1181).

PISA başarısıyla eğitimde küresel düzeyde rol model haline gelen Finlandiya, finansal okuryazarlık eğitimlerini zorunlu eğitim içinde disiplinler arası vermeyi tercih eden ülkelerdendir. Ülkede yenilenen eğitim programlarında olgusal temelli ve dijitalleşmeyi ön plana çıkaran bir öğretim modeli geliştirilmiştir. Finansal okuryazarlık ayrı bir ders olarak değil, Sosyal Bilgiler derslerinin “ekonomik bilgi” modülleri içinde verilmektedir. Son yıllarda dijitalleşme kapsamında öğretim materyalleri ve etkileşimli oyunlarla bu eğitimlerin daha etkili olması sağlanmaya çalışılmaktadır (Kalmi ve Rahko, 2022, s.110).

Birçok ülkede olduğu gibi Peru’da da müfredatlar arası ilişkilendirme ile finansal eğitim verilmektedir ve bu eğitim zorunlu tutulmamaktadır. Ortaokul düzeyinde başlatılan eğitimlerin liselerde de yaygınlaştırılması ulusal stratejilerden biridir. Peru, işe eğitimci eğitimi ile başlayan az sayıdaki ülkelerden biridir. 20 saatlik eğitimden geçirilen öğretmenlerden gönüllü olarak kendi müfredatlarını oluşturmaları beklenmiş ve beklentilere yüksek oranda karşılık alınmıştır. Müfredat sınıf düzeylerine göre tematik olarak düzenlenmiştir. 9. Sınıflarda, ihtiyaç, kaynak ve bütçeleme; 10. Sınıflarda finansal ürün ve hizmetler ve 11. Sınıflarda sorumlu finansal tüketici ve finansal bilgiye erişim temaları belirlenmiştir (Frisancho, 2019).

Yedi, sekiz ve dokuzuncu sınıfta zorunlu ekonomi dersi bulunan Hollanda’da finansal eğitim zorunlu tutulmamaktadır. Müfredatta da yer almayan bu eğitimleri ekonomi veya sosyal bilimler öğretmenleri bütçeleme, mal ve hizmet satın alma gibi basit konular düzeyinde anlatmaktadırlar (Amagir, vd. 2022).

Messy ve Monticone (2012)’nin OECD adına Afrika ülkelerinin finansal eğitim stratejilerini incelediği raporda, sadece Gana, Güney Afrika, Uganda ve Ruanda’da okul temelli finansal eğitim çalışmalarına rastlanmıştır. Afrika’da da genel eğilim finansal

eğitimleri devlet kuruluşları, finans kuruluşları ve STK'lar eliyle her kesime ve çeşitli materyallerle sunmak üzerinedir.

Gana'da Maliye ve Ekonomik Planlama Bakanlığı ortaokul ve liselerde ders müfredatları içinde finansal eğitim kazanımlarına yer verilmesini sağlamış, ayrıca Ulusal Finansal Okuryazarlık Haftası'nda, Liseler için Ulusal Finans Bilgi Yarışması'nı düzenlenmiştir. Uganda, Küresel Finansal Eğitim Programını (GFEP), 10-14 ve 15-19 yaş gruplarına uyarlayarak okul müfredatlarına yerleştirmiştir. Finansal eğitim için basitleştirilmiş bir öğretmen kılavuzu, bir tasarruf günlüğü ve kendi kendine kolaylaştırılan bir çalışma kitabı dâhil olmak üzere bir dizi dağıtım kanalı geliştirmiştir. Ruanda, Ruanda'daki Mikrofinans Kuruluşları Birliği (AMIR) ile iş birliği içinde çocukları erken yaşta mevduat ve tasarruf yapmaya duyarlı hale getirmek için bir program başlatarak 300 öğretmenin eğitimini gerçekleştirmiştir. Güney Afrika'da ise, finansal okuryazarlık tüm sınıflarda (1-12) okul müfredatına entegre edilmiştir. Tek başına bir ders olarak öğretilmez, ancak bir dizi öğrenme alanında (örneğin, İktisadi ve İdari Bilimler ve Matematik Okuryazarlığı) günlük müfredata dahil edilir (Messy ve Monticone, 2012, s.30-40).

İspanya'da finansal eğitim zorunlu olmadığı gibi müfredatta da yer almamakta ve öğretmen inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Finansal stratejiden sorumlu kuruluşlar Banco de España ve İspanya Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (BdE-CNMV) "Herkes İçin Finans" girişimi ile okullarda finansal eğitimi teşvik etmektedir. Bu kapsamda müfredat dışı bir eğitim programı hazırlanmıştır. Bu amaçla eğitsel materyallerin ve kılavuzların yer aldığı bir web sitesi kurularak 10 saatlik bir kurs organize edilmiştir. Kursun içeriğinde finansal güvenlik, akıllı tüketim, tasarruf, kişisel bütçeleme, nakit, hesaplar ve bankacılık işlemleri, kartlar ve kişisel verilerin korunması, farklı ödeme yöntemleri ve tasarruf ürünleri hakkında gelişmiş materyaller bulunur. Kursun sonunda tasarruf ve finansal planlama, para ve banka hesapları ve sürdürülebilir tüketim temalarında 30 soruluk bir sınav uygulanmaktadır (Hospido, Villanueva ve Zamarro, 2015).

Küresel düzeyde yapılan araştırmalar, okul temelli finansal okuryazarlık eğitimlerinin tüm ulusal farklılıklara rağmen olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir. Okul temelli finansal eğitimler, hedeflenen ulusal politikaların gerçekleşmesi için oldukça kullanışlı ve düşük maliyetli araçlardır. Çocuk ve gençlerde finansal davranış düzeyinde büyük gelişmeler sağlanamasa da finansal bilgiye katkısı oldukça büyüktür. Bu nedenle yaygın eğitim programları ve ders dışı uygulamalar yerine, disiplinler arası

da olsa finansal eğitimlerin okul müfredatlarına zorunlu entegrasyonu her geçen gün artmaktadır (Frisancho, 2019, s.2)

2.2.2.3. Türkiye’de Okul Temelli Finansal Okuryazarlık Eğitimi Uygulamaları

Türkiye’de okul temelli finansal eğitim faaliyetlerinin gelişimini, tarihi ve sosyoekonomik bağlamından koparmak mümkün değildir. Çağdaş eğitim bilimi ve anlayışı, bugünkü pek çok gelişmede olduğu gibi sanayi devriminin ürünüdür. Kapitalist toplumsal sistem geliştikçe nitelikli insan gücüne duyulan ihtiyaç, eğitimin ekonomik kalkınmada anahtar bir rol almasıyla sonuçlanmıştır. Sadece beşerî sermaye olarak değil, bilinçli tüketici olarak da ekonomide rol oynayan bireylerden asgari düzeyde de olsa ekonomiyi bilmeleri, tasarrufa önem vermeleri ve paralarını yönetebilmeleri beklenmektedir.

Ülkemizde 2001 ekonomik krizi ve 2008 küresel ekonomik kriz sonrası dünya genelinde olduğu gibi finansal okuryazarlığa verilen önemin arttığı ve bu konuda ulusal stratejinin geliştirildiği görülmektedir. Ancak bu stratejide okul temelli finansal eğitimlere yeterince yer verilmediği de örgün eğitim ve üniversitelerdeki müfredatlara bakıldığında gözlenebilmektedir (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016, s.185).

Ulusal müfredatımızda temel ekonomi ve finans ile ilgili kazanımlar mevcut olmakla birlikte, bunların finansal eğitim amaçlı olduğu söylenemez. Günümüzde, birçok ülkede olduğu gibi bu kazanımlar Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık, Matematik ve Hayat Bilgisi gibi derslerde yer almaktadır.

Ülkemizde finansal eğitimin gerekliliği vatandaşlık kavramıyla da ilişkili olarak müfredata yansımıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde, özellikle II. Meşrutiyet döneminde başını Prens Sabahattin’in çektiği “Teşebbüs-i Şahsi (özel girişimcilik)” fikrine Malumat-ı Medeniye adlı derste sıkça yer verildiği görülmektedir. Dönemin toplumsal ve ekonomik yapısından beslenen bu yaklaşım, ülkenin ekonomik problemlerinin çözümünü kişisel girişimcilik ve refahın artmasında görmektedir (Üstel, 2004, Aktaran: Adalar s.54).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimde yaşanan reformlar, yeni rejimin eğitime verdiği büyük önemle ilişkilidir. Bir toplumsal mühendislik aracı olan eğitim, yeni rejimi benimseyen ve güçlendiren bireylerin yetiştirilmesinde en önemli araçtır. Eğitim aynı zamanda nitelikli insan gücünü yetiştirerek ekonomik kalkınmaya da destek sağlayacaktır. Nitekim İzmir İktisat Kongresinde Atatürk, ilk ve ortaöğretim

programlarının ekonomik sisteme uygun olarak ticaret, tarım ve sanata yararlı bireyler yetiştirmesi gerektiğini özellikle vurgulamıştır (Adalar, 2019, s.55). Bu çerçevede Cumhuriyetin ilk yıllarında müfredatta temel ekonomi bilgisi, tasarrufun önemi, geçimi sağlama, ekonomik hak ve sorumluluklar birçok derste yer alan temalardır.

İlerleyen yıllarda ise 2000’li yıllara kadar finansal veya ekonomik konuların kademeli olarak azaldığı görülmektedir. 1968 yılından sonra en kapsamlı program değişikliğine 2004-2005 öğretim yılında geçilmiştir. Küresel düzeyde yaşanan pedagojik değişim ve gelişmelerin tetiklediği bu eğitim reformu, Yapılandırmacı Felsefeye dayanmaktadır. Başta ABD olmak üzere, İngiltere, Kanada, Avustralya, Finlandiya, İspanya, İsrail, Avusturya ve Yeni Zelanda gibi birçok ülke de aynı dönemde öğretim programlarını bu yaklaşım çerçevesinde güncellemişlerdir. Yenilenen bu programlarda eklettik bir yaklaşım benimsenerek farklı kuramsal temellere yer verilerek programlar geliştirilmiştir. Bu programlarda dili doğru kullanan, sayısal ve sözel okuryazarlığı olan, kendini ifade becerisi olan, iletişim becerisi güçlü, işbirlikçi, girişimci, problem çözen, teknolojiye ve aktüaliteye açık bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Akınoğlu, 2005, s.36).

2005 yılı öğretim programlarında değişen içeriklerden biri de finansal eğitim konularıdır. Özellikle ilköğretim düzeyindeki Sosyal Bilgiler derslerinde 4,5,6 ve 7. Sınıflarda “Üretim-Tüketim-Dağıtım” temasıyla ekonomik ve finansal kazanımlara yer vermeye başlandığı görülmektedir (Adalar, 2019,s.55).

Güvenç (2017), 2005 eğitim programına dayalı olarak müfredatta yer alan finansal okuryazarlık kazanımlarına yönelik bir çalışma yaparak, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrenme çıktılarını tespit etmeye çalışmıştır. Düzeyler ve öğrenme çıktı sayıları Tablo 10’daki gibidir.

Tablo 10. Türk Eğitim Programlarında Finansal Okuryazarlık Öğrenme Çıktıları

Düzy	Ders	Kazanım sayısı
İlkokul (1-4. Sınıf)	Matematik (1-2-3-4)	3
	Hayat Bilgisi (1-2-3)	7
	Fen Bilgisi	1
	Sosyal Bilgiler	6
	Türkçe	1
Ortaokul (5-8. Sınıf)	Matematik (7)	2
	Sosyal Bilgiler (5-6)	3
	Vatandaşlık (8)	2
	Teknoloji ve Tasarım (8)	1
	Bilişim Teknolojileri (Seçmeli)	1
	Halk Kültürü (seçmeli)	1
	Medya Okuryazarlığı (seçmeli)	1
Lise (9-12. Sınıf)	Matematik (9)	2
	Matematik (11-Seçmeli)	4
	Fizik (9)	1
	Tarih (11)	1
	Bilgi İletişim Teknolojisi (seçmeli)	1
	Demokrasi Ve İnsan Hakları (seçmeli)	2
	Hz. Muhammed'in Hayatı (seçmeli)	1
	İşletme (seçmeli)	16
	Girişimcilik (seçmeli)	11
	Ekonomi (seçmeli)	25

Kaynak: (Güvenç, 2017, s.940-943)

Tablo 10'a göre ilkokul düzeyinde toplamda 18, ortaokul düzeyinde ise toplam 11 öğrenme çıktısı (kazanım) finansal okuryazarlık ile ilişkilidir. Lise müfredatı ise seçmeli girişimcilik, işletme ve ekonomi derslerinin de etkisiyle 67 kazanıma sahiptir. Tüm düzeylerde toplam kazanım sayısı 96 olarak tespit edilmiştir. Burada asıl problem toplam kazanımların neredeyse %70'ini içeren seçmeli derslerin okullarda çoğu zaman verilmiyor oluşudur. Özellikle lise programlarında yer alan İşletme, Ekonomi ve Girişimcilik dersleri, liselerde bu dersleri verecek öğretmen olmaması, mevcut öğretmenlere göre seçmeli ders seçilmesi ve öğrencilerce bu derslerin seçilmemesi gibi nedenlerle okutulamamaktadır. Kalan derslerin kazanımları düşünüldüğünde finansal okuryazarlığın okullarda yeterince kazandırılmadığı gözlenmektedir (Güvenç, 2017, s.945)

2005 öğretim programlarında örtük olarak yer bulan finansal okuryazarlık için dönüm noktası 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programıdır. Bu programda, sosyal bilgilere özgü temel beceriler arasında finansal okuryazarlık becerisi de yer almıştır. Finansal okuryazarlık, karar verme ve otokontrol becerileri 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “üretim-dağıtım-tüketim” temasının temel becerileri olarak değerlendirilmiştir (Adalar, 2019, s.57). Güncellenen bu program; istek ve ihtiyaçlarını ayırabilen, tasarruf bilincine sahip, bütçe hazırlamayı bilen, girişimci ve farkındalığı yüksek tüketiciler olan bireyler yetiştirmeyi hedeflemiştir.

2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile hayata geçirilen “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” üç temel sacayağına oturtulmuştur: Finansal ürün ve hizmetlere erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması (TCMB, 2014). Finansal eğitim başlığında yer alan 36 eylemin 15’i Millî Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu koordinatörlüğüne verilmiştir. Bu kapsamda 3 yıl içinde ilkokuldan yükseköğretime tüm kademelerde finansal eğitimin müfredata entegrasyonu hedeflenmiş olsa da bugüne kadar bu durumun fiili olarak gerçekleştirilemediği gözlenmektedir (Adalar, 2019, s.72).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümüne kadar finansal eğitim ve onun bileşeni olan finansal okuryazarlık olgularının yerel ve uluslararası düzeyde, ortaya çıkışı, gelişimi, görünüşleri ve gelecek projeksiyonu ve bu projeksiyon içinde okul temelli finansal eğitim ile ilgili değerlendirmeler ile ilgili kavramsal çerçeve açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu bölümdeyse; iki ve üçüncü bölümlerde açıklanmaya çalışılan değişkenlerin farklılaşma düzeylerini tespit etmek amacıyla istatistik programları yardımıyla yapılan testlerden söz edilecektir. Ayrıca araştırmanın amacı ve önemi, yöntemi, varsayımları, sınırlılıkları, evren ve örnekleme, veri toplama süreçleri, modeli ve hipotezleri belirtilmiştir

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bireyin tüm yaşantısını olduğu gibi ekonomik kararlarını da etkileyen faktörlerin başında küçük yaştaki deneyimleri gelmektedir. Gerek ebeveynlerinin ekonomik kararları ve bunun etkileri, gerekse de finansal araçlar, para veya iş deneyimini erken yaşta tatmış olma bireyin ekonomik kararlarına etki etmektedir (Özbek, 2019, s.3).

Bu finansal deneyimlerin eğitim süreciyle de yakın ilişkisi olduğu pek çok çalışma ile ortaya konmuştur. Finansal enstrümanları tanıma, piyasalar hakkında bilgi sahibi olma, finans sektöründeki ürün ve hizmetleri etkili kullanma, doğru finansal seçimler yapma gibi davranışların temelinde finansal okuryazarlık ve finans eğitimi yer almaktadır. Lise düzeyindeki genç bireylerin, geleceklerini inşa ederken ve daha müreffeh bir yaşam tarzı sürdürme yolunda ilerlerken birçok finansal tercihte bulunup karar almaları gerekmektedir. Çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden bu süreç bu anlamda finansal davranışların kazanılmasında oldukça kritik bir süreçtir. Finansal açıdan bilinçli, tasarruf bilincine sahip, kaynakları verimli ve etkin kullanma becerisine sahip bireyler olarak yetişen gençler, sadece kendi refahlarına katkı sağlamakla kalmayarak ülke ekonomisine de katkı sağlayacaktır. Modern dünyada 21. Yüzyıl becerilerinin en önemlilerinden kabul edilen finansal okuryazarlık bu çıktıların sağlanması, bilgi, beceri, davranış ve tutumların edindirilmesi kapsamında büyük önem arz etmektedir (Erkılıç, 2019, s.2).

Araştırmanın amacı, Batman ilinde eğitim gören lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ve bu düzeylerini etkileyen demografik, ekonomik ve özellikle

eğitsel özelliklerin belirlenmesidir. Araştırmamızın çıkış noktası, finansal okuryazarlık araştırmalarında lise çağındaki gençlere yönelik çalışmaların sınırlı olması ve bu çalışmalarda okuldaki finansal okuryazarlık öğrenmelerinin bir bağımsız değişken olarak finansal okuryazarlığa etkisini ölçen çalışmaların neredeyse bulunmamasıdır. Oysaki birçok çalışma lise öğrencilerinin finansal okuryazarlığının gelecekleri için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Mandel ve Klein (2009) finansal eğitim alan ve almayan liseli gençleri karşılaştırdıkları araştırmalarında, eş zamanlı olarak finansal okuryazarlık konusunda büyük bir farklılık gözlemlemiş olsalar da, bu eğitimin ilerleyen süreçte daha etkili sonuçlar verdiğini gözlemlemiştir (s.22). Bireyler aldıkları bu eğitim sonrası öğrendikleri bilgileri olumlu yönde geliştirmiş ve finansal davranışlarını bu çerçevede gerçekleştirmiştir.

Türkiye’de bir ara disiplin olarak ele alınan finansal okuryazarlığın (Güvenç, 2017, s.939) müfredatta yer aldığı şekliyle finansal davranışlara ne kadar etki ettiği, finansal okuryazarlık kazanımına yol açıp açmadığına yönelik çalışmaların sınırlı oluşu araştırmamızın önemini göstermektedir. Araştırmamız çeşitli proje, yaygın eğitim ve uzaktan eğitim araçlarıyla kazandırılmaya çalışılan bu becerinin okul ortamında nasıl kazanımlar yarattığını ortaya koymayı ve bu yolla eğitim politikacıları ve programcılarına veri sunmayı hedeflemektedir.

3.2. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi şöyle ifade edilebilir:

Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik, ekonomik ve eğitsel değişkenler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.3. Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırma çerçevesinde ele alınan alt problemler ise şöyledir:

- ✓ Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi nasıldır?
- ✓ Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- ✓ Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ailenin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

- ✓ Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- ✓ Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile finansal okuryazarlık içeren dersleri alma durumları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

3.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma kapsamında uygulanan test ve anket sorularının yanıtlayıcılar açısından açık ve anlaşılır olduğu ve verilen cevapların da bu çerçevede anlaşılır bir şekilde ve objektif olarak yanıtlanacağı varsayılmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde ifade edilebilir:

- ✓ Araştırma evreni Batman ilinde çeşitli lise türlerinde ve örgün eğitim içinde öğrenim gören 70.961 kişiden seçilen ve Merkez ilçe okullarında eğitim gören 520 öğrenciden oluşan bir örneklemle sınırlıdır.
- ✓ Araştırma 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılında öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.
- ✓ Araştırma için veri toplama olarak güvenilirliği ve geçerliği test edilen “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Algısı Ölçeği” kullanıldığından veri toplama araçları bu ölçekle sınırlıdır.

3.6. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi, özelden genele çıkarımlara dayalı, örneklerden hareketle evren hakkında genel yargılara ulaşmayı hedefleyen tümevarımdır. Tümevarım yöntemi bilimsel araştırmalar için en uygun yöntemlerden biri olsa da, tam tümevarım yapılamayan yani evrendeki tüm örneklerle çalışılamayan durumlarda sonuçları kesin kabul etmek mümkün olmamaktadır. Buna rağmen evrenin geniş olduğu araştırmalar için en uygun yöntem olduğu söylenebilir.

Araştırmada var olan durumun tespiti amaçlanmış olduğundan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Betimleme temeline dayanan tarama modelleri, geçmişte var olmuş veya halen devam eden durumlarda kullanılmaya uygundur. Araştırma konusu durum,

kişi ya da obje, mevcut koşulları içinde ve bulunduğu şekilde tanımlanmaya çalışılır. Bu modelde araştırılan olgu ve unsurlar ile ilgili bir manipülasyon, değiştirme ve etkileme çabası yoktur (Karasar, 2016; Aktaran: Erkıılıç, 2019, s.59).

3.7. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın yapıldığı Batman ilinde, 2021-2022 Millî Eğitim Örgün Eğitim İstatistiklerine (MEB, 2023) göre; ortaöğretimde eğitim gören 15-19 yaş aralığında olan öğrencilerin sayısı 70.961'dir. Bunlardan 44.577 kişi genel ortaöğretimde (Anadolu, Fen, Sosyal Bilimler, Güzel Sanatlar, Spor ve İmam Hatip Liseleri), 26.384 kişi ise Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim görmektedir.

Araştırma Batman ili Merkez ilçesinde yer alan ortaöğretim kurumlarında gerçekleşmiştir. Bunun nedenleri:

- 1- Evreni temsil edecek sosyoekonomik ve demografik heterojenliğin mevcut olması
- 2- Farklı türde ortaöğretim okulları olması
- 3- Araştırmacının ulaşımı ve araştırılanların erişimi açısından avantaj sağlaması

Bu çerçevede evrenin büyüklüğü göz önünde tutularak olasılıklı örnekleme yöntemlerinden küme örnekleme yöntemi ile öncelikle lise türleri baz alınarak genel ve mesleki liseler kümeleri oluşturulmuş, ikinci kümede ise finansal okuryazarlık dersi verilen okullar ile verilmeyen okullar yer almıştır.

Tablo 11. Araştırma Kapsamına Dâhil Edilen Okullar

Küme 2-a: Finansal Okuryazarlık Dersi Verilen Okullar	Küme 2-b: Finansal Okuryazarlık dersi verilmeyen okullar
Mehmet Şimşek Anadolu İmam Hatip Lisesi (Genel)	Batman Sosyal Bilimler Lisesi (Genel)
Raman Anadolu Lisesi (Genel)	Batman Fen Lisesi (Genel)
Kültür Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Mesleki)	Ziya Gökalp Anadolu Lisesi (Genel)
Piri Reis Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Mesleki)	Gültepe Anadolu Lisesi (Genel)

Tablo 11’de görüldüğü üzere, basit tesadüfi örneklem yöntemiyle bu kümelerden 4’er okul seçilerek araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada basit rastgele örnekleme metodu kullanılarak aşağıdaki formül uygulanmıştır (Karasar, 2016; Aktaran: Erkilic, 2019, s.47).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q}$$

Bu formülde;

n: Örnekleme alınacak birey sayısı (540 Öğrenci)

N: Hedef kitledeki birey sayısı (5.587 Öğrenci),

p: Olayın görülüş sıklığı (0,9)

q: Olayın görülmeysi sıklığı (0,1)

t: belirli bir oranın ortalamadan uzaklığını gösteren standart sapmaların sayısı (%5 hata payı ve %95 güven düzeyi için 1,96)

d: Örnekleme hatası (+/- %5)

Formülden yararlanılarak çalışmanın evreni için % 95 güven düzeyinde, $\pm$ % 5 örnekleme hatası ile gerekli örneklem büyüklüğü $n = 360$ kişi olarak hesaplanmıştır. Ana kütleyi temsil edebilecek asgari sayıya ulaşmak üzere toplam 520 anket formu teslim edilmiştir. Anket formlarından doldurulmuş olarak geri dönen ve analizler için uygun 474 katılımcı örneklem olarak seçilmiştir.

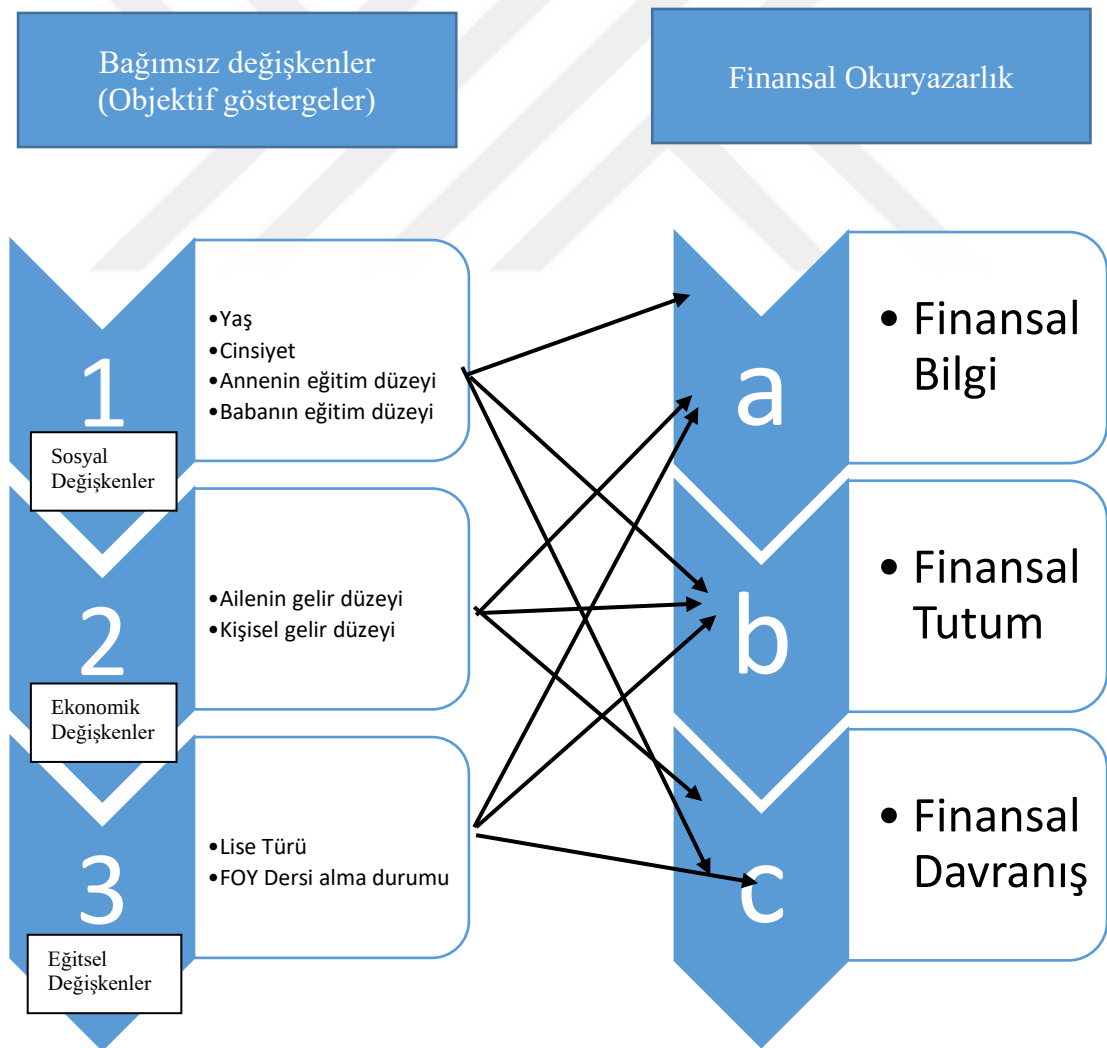
Tablo 12. Araştırma Yapılan Okullar

Okul İsmi	Evrendeki Öğrenci Sayısı	Örneklemden Öğrenci Sayısı
Mehmet Şimşek Anadolu İmam Hatip Lisesi	258	72
Kültür Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	816	84
Raman Anadolu Lisesi	905	53
Piri Reis Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	668	75
Batman Fen Lisesi	512	52
Batman Sosyal Bilimler Lisesi	469	65
Ziya Gökalp Anadolu Lisesi	929	40
Gültepe Anadolu Lisesi	1030	33
Toplam	5.587	474

Söz konusu okullarda öğrenim gören öğrencilerin evreni ve örneklem sayısı Tablo 12’de verilmiştir. Araştırmada gerekli örneklem sayısı 360 iken, 450 katılımcının anket formu geçerli kabul edilmiştir. Katılımcı sayısı, gerekli olan örneklem sayısını fazlasıyla karşılamaktadır. Basit tesadüfi örneklem yöntemi çerçevesinde; evreni oluşturan her elemanın örnekleme girmesinin eşit şansa bağlı olduğu kabul edilerek, her bireye aynı ağırlık tanınmıştır (Elitok, 2019, s.108)

3.8.Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Araştırmamız sosyoekonomik ve eğitsel objektif göstergelerin bağımsız değişken olduğu koşullarda, finansal okuryazarlığın üç bileşeni olan finansal tutum, finansal bilgi ve finansal davranışa etkisini ölçmeye yönelik hipotezlerden yola çıkmaktadır.

Şekil 6. Araştırma modeli

Şekil 6’da görüldüğü üzere, Araştırmada sosyal-ekonomik ve eğitsel değişkenler bağımsız, finansal okuryazarlık ve bileşenleri bağımlı değişken olarak ele alınmıştır.

Modele uygun olarak şu hipotezler geliştirilmiştir.

H1.a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, öğrencilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H1.b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, öğrencilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H1.c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, öğrencilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H2.a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H2.b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H2.c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H3a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H3b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H3c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5b: Lise öğrencilerinin finansa tutum düzeyleri, ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H6a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, kişisel gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H6b: Lise öğrencilerinin finansa tutum düzeyleri, kişisel gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H6c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, kişisel gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H7a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, eğitim gördüğü lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H7b: Lise öğrencilerinin finansa tutum düzeyleri, eğitim gördüğü lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H7c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, eğitim gördüğü lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H8a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, finansal okuryazarlık içeren dersleri alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

H8b: Lise öğrencilerinin finansa tutum düzeyleri, finansal okuryazarlık içeren dersleri alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

H8c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, finansal okuryazarlık içeren dersleri alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

3.9. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri

Araştırmada uygulanan anket, Hülya Güvenç (2016) tarafından geliştirilen ve geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiş olan “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Algısı Ölçeği”nden yararlanılarak oluşturulmuştur. Ölçek 3 ayrı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden Para Yönetim Özyeterlik Algısı ve Para Davranış Algısı ölçekleri 10’ar

soruluk likert tipi ölçekler iken, Finansal Bilgi Ölçeği doğru yanlış tipi maddelerden oluşan 33 soruluk bir ölçektir. Araştırma için 53 maddeden oluşan bu anket ile birlikte hazırlanan 8 değişkenden oluşan ‘Kişisel Bilgi Formu’ geliştirilmiştir.

Para Yönetim Özyeterlik Algısı Ölçeği, planlama ve harcama özyeterlik algısı alt boyutlarından oluşurken, Para Davranış Algısı Ölçeği ise biriktirme ve harcama davranış algısı alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeklerin analizinde Uysal ve Yücel (2020)’in çalışmasından yararlanılmıştır. Buna göre; Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı Ölçeği 1-10 arasında ölçeklendirilmiş ve her birim %10 olarak değerlendirilerek toplamda 100 puan üzerinden değerlendirme yapılmıştır. 4 ifadeli likert ölçeği kullanılan Para Davranış Algısı Ölçeği’nde “Kesinlikle Doğru” ifadesi 40 olarak, “Kesinlikle Doğru Değil” ifadesi 10 puan olarak değerlendirilmiştir. 33 soruluk Finansal Bilgi Testinde katılımcılar bu sorulara; doğru, yanlış ve bilmiyorum seçeneklerinden birini işaretleyerek cevap vermişlerdir. Finansal Bilgi Testi verileri sorunun doğru yanıtı için 3 puan, sorunun yanlış yanıtı için -1 puan ve bilmiyorum şıkkı için 0 puan olacak şekilde analiz edilmiştir. Bu bağlamda testte alınabilecek en yüksek puan 99’dur. Üç ölçeğin başarı ortalamaları, her ölçekten en yüksek 100 alınacak şekilde oranlanır, toplanır ve üçe bölünürse katılımcıların ortalama finansal okuryazarlık düzeyi bulunacaktır. Ölçek, “Kişisel Bilgiler” bölümü de eklenerek Tablo-12’de belirlenen okullarda, belirtilen katılımcı sayısı göz önüne alınarak “Basit Rastgele Örneklem Yöntemi” ile seçilmiş lise öğrencilerine uygulanmış ve veriler toplanmıştır. Süre sınırı konmayan veri toplama sürecinde anket formlarının uygun zamanda doldurulduğu gözlenmiştir.

Elde edilen verilere dayalı olarak, Tablo-13’te anket maddelerinin güvenilirliğini ölçen Cronbach Alpha Test sonuçlarına yer verilmiştir. Bu testte Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu şöyledir: (Terzi, 2019, s. 13)

Tablo 13. Cronbach Alfa Güvenilirlik Değerleri

DEĞER ARALIĞI	SONUÇ
$0,00 \leq \alpha < 0,40$	Güvenilir Değil
$0,40 \leq \alpha < 0,60$	Düşük Güvenilirlikte
$0,60 \leq \alpha < 0,80$	Oldukça Güvenilir
$0,80 \leq \alpha < 1,00$	Yüksek Derecede Güvenilir

Tablo-14’de araştırmada uygulanan anketin güvenilirliğini ölçen Cronbach Alpha değeri sunulmuştur. Analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri 0,882 olarak tespit edilmiş olup anketin yüksek derecede güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 14. Güvenirlilik Katsayısı Tablosu

Cronbach Alpha Değeri	Madde Sayısı
0,882	53

3.10. Verilerin Analizi

Veri toplama formları yoluyla sağlanan birincil araştırma verisi ile analizler yapılmadan önce, IBM SPSS 26.00 programı kullanılarak, hangi analiz çeşitlerinin kullanılacağına karar vermek üzere normallik testleri uygulanmıştır.

Gelen yanıtların belirli bir yönde yığılıp yığılmadığı ve cevapların normal şekilde dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Ankette yer alan tüm ölçme maddeleri normallik testine sokulmuş ve Skewness (Çarpıklık) -0.294 ve Kurtosis (Basıklık) -0,492 bulunmuştur. Skewness değeri, ankete verilen yanıtların simetrik olup olmadığını gösteren bir değerdir ve simetrik olması için 0 değerini alması gerekmektedir. Ancak bu pratikte pek mümkün olmadığından çarpıklık değeri -2 ile +2 arasında olan değerler kabul edilebilir değerler olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda anket için Skewness (Çarpıklık) değeri kabul edilebilir bir değerdir. Kurtosis değeri ise dağılımın sivri veya yatak olduğunu gösteren ve yine değerin 0'a yaklaşılmasının normal dağılımı gösterdiği bir değerdir. Bu testte de kabul edilebilir değer aralığı, -2 ile +2 arasındadır. Analiz sonucunda anketin basıklık değeri -0,492 olarak ölçüldüğünden, verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (Yücel ve Uysal, 2020, s.8). Uygulanan anket formunda yer alan ve 53 maddeyi içeren 3 farklı ölçeğin çarpıklık ve basıklık verileri Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Normallik Testi Tablosu

Faktörler	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	-0,723	-0,215
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	-0,164	-0,311
Finansal Bilgi Testi	0,004	-0,951

Finansal okuryazarlık düzeyinin sosyodemografik ve eğitsel özelliklere göre farklılaşmasını belirlemek için bağımsız ikili grupların karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-test, üç ve daha fazla bağımsız grupların karşılaştırılmasında ise ANOVA testi

ve Post Hoc testlerinden Scheffe Testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık seviyesinde değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın katılımcılarına ait kişisel bulgular ile araştırma hipotezlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.1.Katılımcıların Kişisel Özelliklerine Ait Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 16. Yaşa Göre Frekans Bilgileri

Yaş	Frekans	Yüzde
15	62	13,1
16	106	22,4
17	148	31,2
18	103	21,7
19	55	11,6
Toplam	474	100

Yaş değişkeni açısından en fazla 10 ve 11. Sınıf öğrencilerinden oluşan 17 yaş kategorisine ulaşılmıştır. Bu kategori toplam katılımcıların üçte birine (%31,2) yakındır. Katılımcı sayısının yaş kategorilerinde birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. En az katılımcı 55 kişi ve %11,6 oran ile 19 yaş kategorisindedir.

Tablo 17. Cinsiyet Frekans Bilgileri

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	363	76,6
Erkek	111	23,4
Toplam	474	100,0

Ankete yanıt veren 474 öğrenciden 363'ü kadın (%76,6), 111'i erkek (%23,4) olduğundan, kadın katılımcıların ankete daha duyarlı oldukları gözlenmiştir.

Tablo 18. Okul Türüne Göre Frekans Bilgileri

Okul Türü	Frekans	Yüzde
Genel Lise	243	51,3
Mesleki ve Teknik Lise	231	48,7
Toplam	474	100

Okul türü açısından katılımcıların %51,3'ü (243 kişi) anketin uygulandığı Batman Sosyal Bilimler Lisesi, Batman Fen Lisesi, Gültepe Anadolu Lisesi, Ziya Gökalp Anadolu

Lisesi ve Raman Anadolu Lisesi öğrencilerinin oluşturduğu Genel Lise kategorisinde yer almaktadır. %48,7'lik oran ve 231 kişilik katılımı Mesleki ve Teknik Liselerin (Kültür MTAL, Piri Reis MTAL ve Mehmet Şimşek AİHL) ankete katılımı daha düşük kalmıştır. Finansal Okuryazarlık dersleri verilen okullardan 284 öğrenci, verilmeyen okullardan 190 kişi ankete katılmıştır.

Tablo 19. Anne Eğitim Düzeyi Frekans Bilgileri

Okul Türü	Frekans	Yüzde
İlkokul	255	53,8
Ortaokul	124	26,2
Lise	86	18,1
Lisans	6	1,3
Yüksek Lisans	3	,6
Toplam	474	100,0

Annenin eğitim düzeyi sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında en yüksek oran %53,8 ile ilkokul düzeyi bulunmuştur. Bunun hemen ardındaki en büyük küme Ortaokul diyen %26,2'lik gruptur. Bu durum, katılımcıların %80'inin anne eğitim düzeyinin ilköğretim seviyesinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 20. Baba Eğitim Düzeyi Frekans Bilgileri

Okul Türü	Frekans	Yüzde
İlkokul	142	30,0
Ortaokul	136	28,7
Lise	155	32,7
Lisans	35	7,4
Yüksek Lisans	6	1,3
Toplam	474	100,0

Babanın eğitim düzeyi sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında en yüksek oran %32,7 ile Lise düzeyi bulunmuştur. Ancak ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş babaların oranı total kümenin yarısından fazladır (%58,7). Bu durum hem anne hem de baba eğitim düzeyinde başat düzeyin ilköğretim mezunu velilerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 21. Ailenin Gelir Düzeyine Göre Frekans Bilgileri

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	97	20,5
Orta	356	75,1
Yüksek	21	4,4
Toplam	474	100

Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine bakıldığında %75, oranında orta gelir düzeyinde ailelere rastlanılmaktadır. Aile gelirini düşük gelir düzeyinde tanımlayanların oranı %,20,5 iken yüksek gelirli olarak tanımlayanların oranı % 4,4 olarak gözlenmiştir.

Tablo 22. Kişisel Gelir Düzeyine Göre Frekans Bilgileri

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	149	31,4
Orta	287	60,5
Yüksek	38	8,0
Toplam	474	100

Benzer bir tablo öğrencilerin kişisel gelir ya da harçlık düzeylerinde de görülmektedir. Öğrencilerin %60,5'i ortalama kişisel gelir ya da harçlığa sahip olduğu fikrindedir. Ancak kişisel gelirini düşük bulaanların oranı, ailenin kişisel gelirini düşük bulaanlara göre yaklaşık %10 daha fazladır. Tablo-21 ve Tablo-22 verileri bize kişisel gelir ile aile gelirinin aynı şekilde algılanmadığı sonucunu vermektedir.

Tablo 23. Finansal Okuryazarlık Dersleri Frekans Bilgileri

Ders	Frekans	Yüzde
Girişimcilik	43	9,1
Ekonomi	9	1,9
İşletme	12	2,5
Mesleki Gelişim Atölyesi	151	31,9
Finansal Okuryazarlık Dersi Almayan	259	54,5
Toplam	474	100,0

Çalışma kapsamında, 2022-2023 Eğitim Öğretim yılı içinde, Finansal Okuryazarlık Dersleri olarak kabul edilen derslerden Girişimcilik dersi, seçmeli olarak Raman Anadolu Lisesi (12.Sınıflar düzeyinde), Piri Reis Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Mehmet Şimşek Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (11. Sınıflar düzeyinde) okutulmaktadır. Piri Reis Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Mehmet Şimşek Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin yanında çalışmada yer verilen okullardan Kültür Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde ayrıca Mesleki Gelişim Atölyesi dersi 9. Sınıflara verilmektedir. Finansal Okuryazarlık dersleri verilen okullardan 284 öğrenci, verilmeyen okullardan 190 kişi ankete katılmıştır. Bu derslerin alınma durumuna bakıldığında ise en fazla alınan dersin teknik liselerde zorunlu ders olan Mesleki Gelişim Atölyesi olduğu görülmektedir. Seçmeli dersleri alan öğrencilerin oranı %13,5 iken, hiç finansal okuryazarlık dersi görmeyenlerin oranı %54,5 olarak gözlenmiştir. Bu durum, okulların

seçmeli ders olarak finansal okuryazarlık derslerini seçmediği ile ilgili önceki verileri doğrulamaktadır.

Tablo 24. Okul Türüne Göre Alınan Finansal Okuryazarlık Dersleri

Okul Türü	Girişimcilik	İşletme	Ekonomi	Mesleki Gelişim Atölyesi	Toplam
Genel Lise	28	3	5	11	243
Mesleki ve Teknik Lise	15	9	4	140	231
Toplam	43	12	9	151	473

Çalışmaya katılan öğrencilerin; okul türlerine göre alınan finansal okuryazarlık derslerine bakıldığında ise Genel Lise öğrencilerinin ağırlıklı olarak Girişimcilik dersi aldığı, Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinin ise Mesleki Gelişim Atölyesi dersi aldıkları gözlenmektedir.

Tablo 25. Öğrencilerin Başarı Düzeyleri

Boyutlar	Frekans	Minimum Puan	Maksimum Puan	Ortalama
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	474	10	100	70,86
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	474	10	40	25,80
Finansal Bilgi Testi	474	-2	80	39,59
Genel Başarı	474	16,35	86,05	58,31

Tablo 25'te öğrencilerin ölçek başarı düzeyleri yer almaktadır. Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı sorularında, öğrencilerin para biriktirme algısı ölçülmeye çalışılmış ve 100 puanlık bu testte ortalama 70,86 puan olarak ölçülmüştür. Buna göre para biriktirme algısı ortalamasının üstündedir. 4'lü likert tipi soruların yer aldığı ve en fazla 40 puan alınan Para Yönetim Davranışları Ölçeğinin ortalaması da 25,80 olarak ölçüldüğünden, bu boyutta da öğrencinin parasını planlı harcamada kendini ortalamasının üstünde başarılı bulunduğu gözlenmiştir. 33 maddeli Finansal Bilgi testi ise bu iki boyuta göre daha düşük ortalama sahiptir. 99 puan alınabilecek testin ortalaması 39,59 olarak tespit edilmiş ve tam puan alan öğrenci olmamıştır.

Üç ölçeğin başarı ortalamaları oranlandığında başarı oranı 58,31 olarak ölçülmüştür. Buna göre öğrencilerin okuryazarlık düzeyi ortalamasının biraz üzerinde olarak değerlendirilebilir.

4.2.Hipotezlere Yönelik Bulgular

Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi belirlendikten sonra hipotezler test edilmiştir. Hipotezlerin testinde ikili gruplarda Bağımsız Değişken T Testi, çoklu gruplarda ise normal dağılımlı olduğundan ANOVA testleri uygulanmıştır.

Lise öğrencilerinin yaşları ile finansal tutum, davranış ve bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiler H_1 hipotezi ile sınanmıştır.

H1.a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, öğrencilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H1.b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, öğrencilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H1.c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, öğrencilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

Yaş gruplarının finansal okuryazarlığa etkisini ölçmek amacıyla tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Bulgular Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yaş Grupları Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi

		Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	Gruplar arasında	951,010	4	237,752	,363	,835
	Gruplar İçinde	307542,880	469	655,742		
	Toplam	308493,890	473			
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	Gruplar arasında	3,396	4	,849	1,410	,229
	Gruplar İçinde	282,286	469	,602		
	Toplam	285,681	473			
Finansal Bilgi Testi	Gruplar arasında	5764,858	4	1441,214	3,241	,012
	Gruplar İçinde	208523,741	469	444,614		
	Toplam	214288,599	473			

Tablo 26’da görüldüğü üzere, tüm alt boyutlarda, p değeri 0,05’ten büyük bulunduğundan, finansal okuryazarlık düzeyleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durumda finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi düzeylerinin öğrencilerin yaşlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ve bu nedenle H1a-b-c hipotezleri reddedilmiştir.

Literatürde de sıkça karşılaşılan cinsiyet ile finansal okuryazarlık ilişkisi H₂ hipotezleri ile sınanmıştır:

H2.a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H2.b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H2.c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

Bulgular bağımsız örneklem t testi ile elde edilmiş ve Tablo 27’de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 27. Cinsiyetlere Göre Başarı Dağılımı ve Cinsiyet Faktörüne İlişkin t-Testi

Ölçek	Cinsiyet	N	Ortalama Değer	Standart Sapma	Anlamlılık (Levene)	t	df	P
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	Kadın	363	69,1598	25,81301	0,11	-2,652	472	0,008
	Erkek	111	76,4595	23,88601				
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	Kadın	363	2,5986	0,7655	0,319	0,913	472	0,361
	Erkek	111	2,5216	0,81491				
Finansal Bilgi Testi	Kadın	363	39,0028	21,60526	0,164	-1,087	472	0,277
	Erkek	111	41,5135	20,17553				

Tablo 27 incelendiğinde; her üç boyutta da Levene testi ile yapılan anlamlılık ilişkisinin 0,05 değerinden yüksek olduğu görülmektedir. Para Yönetim Davranışları Ölçeği ve Finansal Bilgi Testi ’ne ait t testi sonuçlarında cinsiyet ile finansal davranış ve finansal bilgi arasında farklılaşma bulunamamıştır. Para Yönetim Davranışları Ölçeği için

$p=0,361$ ve Finansal Bilgi Testi için $p=0,277$ değerleri bulunmuş ve $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Finansal tutumu ölçen Para Yönetim Öz yeterlik Algısı için ise $p=0,008$ değeri bulunmuştur. p değeri 0,05 değerinden küçük olduğundan finansal tutumun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yarattığı ortaya çıkmıştır. İki grubun söz konusu teste ait ortalama puanlarına bakıldığında ise erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre ortalama 7,3 puan daha başarılı oldukları görülmektedir. Testin planlama ve biriktirme becerisi üzerine kurulu olmasından dolayı, erkek katılımcıların biriktirme ve planlama tutumlarında kadın katılımcılara göre anlamlı bir fark oluşturacak kadar daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır. Bu nedenle H2a ve H2c hipotezleri reddedilmiş, H2b hipotezi kabul edilmiştir.

Lise öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyi ile finansal tutum, davranış ve bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiler H₃ hipotezi ile sınanmıştır. Alt hipotezler şunlardır:

H3a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H3b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H3c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Söz konusu hipotezler ile ilgili bulgular Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Anne Eğitim Düzeyi Grupları Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi

		Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	Gruplar arasında	5221,115	4	1305,279	2,019	,091
	Gruplar İçinde	303272,776	469	646,637		
	Toplam	308493,890	473			
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	Gruplar arasında	,814	4	,203	,335	,855
	Gruplar İçinde	284,868	469	,607		
	Toplam	285,681	473			
Finansal Bilgi Testi	Gruplar arasında	6241,565	4	1560,391	3,518	,080
	Gruplar İçinde	208047,035	469	443,597		
	Toplam	214288,599	473			

Tablo 28’de görüldüğü üzere, Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısına ait p değeri 0,091; Para Yönetim Davranışları Ölçeğine ait p değeri 0,855 ve Finansal Bilgi Testinin p değeri de 0,080 bulunmuştur. Her üç ölçekte de, p değeri 0,05’ten büyük olduğundan, finansal okuryazarlık düzeyleri ile annelerin eğitim düzeyi grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durumda finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi düzeylerinin öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine göre bir farklılık göstermediği söylenebileceğinden, H3a-b-c hipotezleri reddedilmiştir.

Finansal tutum, davranış ve bilgi düzeyleri ile lise öğrencilerinin babalarının eğitim düzeyi ile arasındaki ilişkiler ise H₄ hipotezi ile ANOVA testi ile ölçülmüştür. Hipoteze ait alt hipotezler şunlardır:

H4a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Bu hipotezlere ait bulgulara Tablo 29’da yer verilmiştir.

Tablo 29. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Baba Eğitim Düzeyi Grupları Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi

		Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	Gruplar arasında	3527,546	4	881,887	1,356	,248
	Gruplar İçinde	304966,344	469	650,248		
	Toplam	308493,890	473			
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	Gruplar arasında	5,162	4	1,290	2,157	,073
	Gruplar İçinde	280,520	469	,598		
	Toplam	285,681	473			
Finansal Bilgi Testi	Gruplar arasında	1019,772	4	254,943	,561	,691
	Gruplar İçinde	213268,827	469	454,731		
	Toplam	214288,599	473			

Tablo 29’da yer aldığı üzere, Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısına ait p değeri 0,248; Para Yönetim Davranışları Ölçeğine ait p değeri 0,073 ve Finansal Bilgi Testinin p değeri de 0,691 bulunmuştur. Üç alt boyutta da, p değeri 0,05’ten büyük olduğundan, finansal okuryazarlık düzeyleri ile babaların eğitim düzeyi grupları

arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durumda finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi düzeylerinin öğrencilerin babalarının eğitim düzeyine göre bir farklılık göstermediği söylenebileceğinden, H4a-b-c hipotezleri reddedilmiştir.

H5 hipotezi ise öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyinin finansal okuryazarlıkla farklılaşmasını ortaya koymaya yöneliktir. Söz konusu hipotezin alt hipotezleri şunlardır:

H5a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5b: Lise öğrencilerinin finansa tutum düzeyleri, ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 30. Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyi Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi

		Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p
Finansal Tutum	Gruplar arasında	981,505	2	490,753	,752	,472
	Gruplar İçinde	307512,385	471	652,893		
	Toplam	308493,890	473			
Finansal Davranış	Gruplar arasında	1,554	2	,777	1,288	,277
	Gruplar İçinde	284,128	471	,603		
	Toplam	285,681	473			
Finansal Bilgi	Gruplar arasında	2221,186	2	1110,593	2,467	,086
	Gruplar İçinde	212067,414	471	450,249		
	Toplam	214288,599	473			

Tablo 30 incelendiğinde daha önceki değişkenlerde olduğu gibi, finansal okuryazarlığın üç boyutu ile ailenin gelir düzeyi değişkeni arasında da anlamlı bir farklılık ilişkisi tespit edilememiştir. Her üç boyutta da p değeri 0,05 değerinden büyük olduğundan H5a-b-c hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmanın 6. Hipotezi lise öğrencilerinin kişisel gelir düzeyi ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi ölçen şu alt hipotezlerden oluşmaktadır:

H6a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, kişisel gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H6b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, kişisel gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H6c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, kişisel gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Hipotezin ölçümü için tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Ancak öncesinde yapılan ve varyansların homojenliğini tespit etmekte kullanılan Levene testinde, Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı Ölçeği ve Para Yönetim Davranışları Ölçeğine ait p değeri 0,01 bulunduğundan ve söz konusu değerler de 0,05 anlamlılık değerinden küçük olduğundan ANOVA testinin yanında bir de Welch testi yapılmıştır. Tablo-31’de Welch testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 31. Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeyinin, Kişisel Gelir Düzeyi Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik Welch Testi

	df1	df2	p
Finansal Tutum	2	96,847	0,147
Finansal Davranış	2	98,973	0,104
Finansal Bilgi	2	98,584	0,079

Tablo 31’de görüldüğü üzere p değerleri her üç boyutta da 0,05 değerinden büyük olduğundan anlamlı bir farklılık bulunmamış ve kişisel gelir düzeyi ile finansal tutum, davranış ve bilgi düzeyleri arasındaki farklılaşmaya dayalı H6a-b-c hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmanın 7. Hipotezinde lise öğrencilerinin eğitim gördüğü lise türünü, finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını ölçmeye yönelik aşağıdaki alt hipotezlerden oluşmaktadır:

H7a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, eğitim gördüğü lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H7b: Lise öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri, eğitim gördüğü lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H7c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, eğitim gördüğü lise türüne göre farklılık göstermektedir.

Lise türleri çalışmada Genel ve Mesleki ve Teknik Lise olarak iki kategoride toplanmıştır. Pratikte farklı sınıflandırmalar olsa da ana hatları ile ortaöğretim kurumları teknik ve kültür ağırlıklı eğitim veren kurumlar olarak varsayılarak bu sınıflandırma

tercih edilmiştir. Bu çerçevede ikili grup oluşturulduğundan analizde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Tablo 32. Okul Türlerine Göre Başarı Dağılımı ve Okul Türü Faktörüne İlişkin t-Testi

Ölçek	Okul Türü	N	Ortalama Değer	Standart Sapma	Anlamlılık (Levene)	t	df	P
Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısı	Genel Lise	243	71,29	23,04	0,000	0,368	446,083	0,713
	Mesleki ve Teknik Lise	231	70,42	27,97				
Para Yönetim Davranışları Ölçeği	Genel Lise	243	24,4	0,69	0,017	-3,942	448,366	0,000
	Mesleki ve Teknik Lise	231	27,2	0,83				
Finansal Bilgi Testi	Genel Lise	243	42,96	20,85	0,443	3,577	472,000	0,000
	Mesleki ve Teknik Lise	231	36,05	21,21				

Tablo 32’de görüldüğü üzere; Levene Anlamlılık testinde Para Yönetim Öz Yeterlilik Algısına ait p değeri 0,000; Para Yönetim Davranışları Ölçeğine ait p değeri 0,017 ve Finansal Bilgi Testinin p değeri de 0,443 bulunmuştur. Bu çerçevede ilk iki testin varyanslarının eşit dağılmadığı göz önüne alınarak t testi değeri, varyansların eşit dağılmadığı durumlar için geçerli olan değerler üzerinden yorumlanmıştır. T testi sonuçlarına bakıldığında ise; finansal tutumu ölçen ilk testin p değeri 0,713 olarak bulunmuş ve bu değer 0,05 anlamlılık değerinden büyük olduğundan hipotez 7b reddedilmiştir. Finansal davranış ölçen, Para Yönetim Davranışları Ölçeğine ait p değeri 0,000 olarak bulunmuş ve bu durumda okul türünün finansal davranışın harcama ve biriktirme boyutlarında anlamlı farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. 40 puan üzerinden değerlendirilen bu testte Meslek Lisesi öğrencilerinin 3 puana yakın bir farkla daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Aynı şekilde finansal bilgiyi ölçen Finansal Bilgi Testi için de p değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Bu anlamlı fark bu kez Genel Lise öğrencileri lehine yaklaşık 6 puan kadar bulunmuştur. Bu durum, akademik sorular içeren testin, akademik başarısı daha yüksek olan Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi gibi genel liselerin öğrencilerinin akademik başarılarını teste yansıtması olarak yorumlanmıştır. Zira test bilgi düzeyini ölçmekte ve bu teorik bilgilerin davranışa dönüşmesi hakkında yeterli veri sağlamamaktadır. Ölçeğin ikinci testi olan Para Yönetim Davranışları Ölçeğinde

Meslek Liselerinin daha başarılı olması bu durumu desteklemektedir. Belirtilen bulgular ışığında Hipotez 7a ve 7c kabul edilmiştir.

Çalışmanın son hipotezi Finansal Okuryazarlık düzeyinin finansal okuryazarlık konularını içeren derslerin alınıp alınmadığı durumlarda farklılaşma durumunu ölçmeye yönelik oluşturulmuş ve aşağıdaki hipotezleri içermiştir:

H8a: Lise öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, finansal okuryazarlık içeren dersleri alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

H8b: Lise öğrencilerinin finansa tutum düzeyleri, finansal okuryazarlık içeren dersleri alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

H8c: Lise öğrencilerinin finansal davranış düzeyleri, finansal okuryazarlık içeren dersleri alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

Hipotezin test edilmesi için yine öncelikle Levene testi uygulanarak varyansların homojen dağıldığı tespit edildikten sonra tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Bu teste ait değerler Tablo-33’de verilmiştir.

Tablo 33. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Finansal Okuryazarlık İçeren Derslerin Alınıp Alınmaması Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik ANOVA Testi

		Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	p
Finansal Tutum	Gruplar arasında	544,456	4	136,114	,207	,934
	Gruplar İçinde	307099,036	468	656,195		
	Toplam	307643,493	472			
Finansal Davranış	Gruplar arasında	9,607	4	2,402	4,101	,003
	Gruplar İçinde	274,055	468	,586		
	Toplam	283,662	472			
Finansal Bilgi	Gruplar arasında	8563,052	4	2140,763	4,884	,001
	Gruplar İçinde	205119,565	468	438,290		
	Toplam	213682,617	472			

Tablo 33’te görüldüğü üzere, Finansal Okuryazarlığın ilk boyutu olan Finansal tutumu ölçen Para Yönetim Özyeterlilik Algısı ölçeği düzeyinde gruplar arasında finansal okuryazarlık dersi alıp almama açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. P değeri 0,934 olarak ölçülen bu testte, 0,05’ten büyük değer taşıdığından gruplar arasında farklılık bulunmadığı söylenebilir. Ancak finansal davranış ve bilgiyi ölçen son iki ölçekte p değerleri sırasıyla 0,003 ve 0,001 olarak bulunmuştur ve bu değerler 0,05’ten küçük olduğundan bu boyutlarda anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu

farkı yaratanın hangi ders olduğunu tespit edebilmek için Post Hoc testlerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Bu testin verileri Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Finansal Okuryazarlık İçeren Derslerin Alınıp Alınmaması Açısından Farklılaşma Derecesinin Tespitine Yönelik Scheffe Testi

	Dersler (I)	(J) Dersler	Ortalama Farkı (I-J)	p
Finansal Davranış	Yok	Girişimcilik	,02054	1,000
		İşletme	-,54632	,213
		Ekonomi	-,34354	,781
		Mesleki Gelişim Atölyesi	-,25178*	,037
	Girişimcilik	Yok	-,02054	1,000
		İşletme	-,56686	,274
		Ekonomi	-,36408	,793
		Mesleki Gelişim Atölyesi	-,27232	,376
	İşletme	Yok	,54632	,213
		Girişimcilik	,56686	,274
		Ekonomi	,20278	,985
		Mesleki Gelişim Atölyesi	,29454	,800
	Ekonomi	Yok	,34354	,781
		Girişimcilik	,36408	,793
		İşletme	-,20278	,985
		Mesleki Gelişim Atölyesi	,09176	,998
	Mesleki Gelişim Atölyesi	Yok	,25178*	,037
		Girişimcilik	,27232	,376
		İşletme	-,29454	,800
		Ekonomi	-,09176	,998
Finansal Bilgi	Yok	Girişimcilik	,64729	1,000
		İşletme	9,66473	,655
		Ekonomi	-9,02972	,805
		Mesleki Gelişim Atölyesi	-8,26903*	,005
	Girişimcilik	Yok	-,64729	1,000
		İşletme	9,01744	,783
		Ekonomi	-9,67700	,810
		Mesleki Gelişim Atölyesi	7,62175	,352
	İşletme	Yok	-9,66473	,655
		Girişimcilik	-9,01744	,783
		Ekonomi	-18,69444	,394
		Mesleki Gelişim Atölyesi	-1,39570	1,000

	Ekonomi	Yok	9,02972	,805
		Girişimcilik	9,67700	,810
		İşletme	18,69444	,394
		Mesleki Gelişim Atölyesi	17,29875	,217
	Mesleki Gelişim Atölyesi	Yok	8,26903*	,005
		Girişimcilik	-7,62175	,352
		İşletme	1,39570	1,000
		Ekonomi	-17,29875	,217

Tablo 34’e bakıldığında, Meslek Liselerinde zorunlu olarak okutulan Mesleki Gelişim Atölyesi dersini gören öğrencilerin finansal davranış ve bilgi düzeyinde, finansal okuryazarlık içeren diğer dersleri almayan öğrencilere göre daha başarılı puanlar aldığı ve bu puanların anlamlı bir fark yarattığı görülmüştür. Bu ders dışında kalan Ekonomi, İşletme ve Girişimcilik derslerinin seçmeli olarak okutuluyor olması ve bu derslerin genellikle bu alanda uzman olan öğretmenlerce verilmiyor olmasının sonuçları etkilediği söylenebilir. Yine, akademik başarısı ülke genelinde genel liselere göre düşük olan Meslek Liselerinde zorunlu olarak verilen bu dersin finansal okuryazarlığa pozitif etki ettiği de tablodan çıkarılabilmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonunda elde edilen bulguların sonuçları özetlenerek, literatür verilerinden de yararlanılarak bazı öneriler sunulmuştur.

5.1 Sonuçlar

Finansal okuryazarlık, ülkemizde oldukça sınırlı düzeyde araştırılan bir konudur. Harcamadan yatırıma, tasarruftan birikime, bütçeleme yapmadan finansal araçların kullanımına kadar geniş bir yelpazede birçok finansal yönetim unsurunu içinde barındıran finansal okuryazarlık kavramının Türkiye’de daha fazla sayıda çalışmaya konu olması ve daha fazla faktörle ilişkilendirilerek incelenmesi önem arz etmektedir. Yararları sayısız araştırma ile ortaya konmuş olan finansal okuryazarlığın kazandırılması için eğitim süreci hayati rol oynamaktadır. Bu eğitim sürecinin formal ya da informal olması finansal okuryazarlığın düzeyini ve başarısını etkileyebilmektedir. Formal eğitimde, bu becerinin nasıl kazandırılacağı konusu hala politik, idari ve eğitsel bir tartışmanın parçasıdır. Günümüzde; okullarda ayrı bir ders olarak, disiplinler arası bir kavram olarak bir derste ya da dersler kümesinde veya yaygın eğitim yoluyla kazandırılmaya çalışılan bu becerinin, hangi yöntemle daha başarılı sonuçlar vereceği konusunda araştırmalar ve tartışmalar sürmektedir.

Ülkemizde finansal okuryazarlık becerilerinin, müfredatta birçok dersin içerisine kazanımlar yerleştirilerek verildiği görülmektedir. Beceriye ilişkin en yoğun kazanımların olduğu derslerin ise seçmeli ders olarak okutulması, bu derslerin yeterince alınamaması sonucunu doğurabilmektedir. Nitekim araştırmanın yapıldığı Batman ilinde sadece iki genel lisenin seçmeli Girişimcilik dersi verdiği gözlenmiştir.

Sorumluluk duygusunun güçlendiği ve sorumluluk alınmaya başlanan ortaöğretim çağları, finansal kararların da alınmaya başladığı bir çağdır. Lise çağındaki öğrencilerde finansal okuryazarlık konusunda farkındalık yaratmak, finansal bilgiyi arttırmak, finansal tutum ve davranışlarda sağlıklı kararlara ulaşmak açısından, bu konuda yapılacak araştırmalar büyük önem taşımaktadır. Literatürde, finansal okuryazarlığın müfredattaki haliyle yeterli gelip gelmediği konusunda neredeyse hiç çalışma bulunmaması, okulda verilen finansal okuryazarlık kazanımları ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki hakkında değerlendirme yapılamamasına neden olmaktadır. Bu durum da finansal okuryazarlık konusunda eğitim alanında alınabilecek tedbirler ve girişimler konusunda eksik kalınmasına yol açabilmektedir.

Bu kapsamda, yapılan çalışmanın temel amacı, lise öğrencileri açısından oldukça önemli olan finansal okuryazarlık kavramının, Batman ilinde öğrenim gören lise öğrencileri üzerinde araştırılmasıdır. Çalışmada finansal okuryazarlık; finansal tutum ve finansal davranış ve finansal bilgi bakımından araştırılmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında, Batman ilindeki farklı okul türlerinde 2022-2023 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören, 15-19 yaşlarındaki 474 lise öğrencisi üzerinde çalışma yürütülmüştür. Hazırlanan veri toplama araçları ile öğrencilerin finansal okuryazarlıkları, para yönetim özyeterlik algıları, para davranış algıları, finansal bilgi düzeyleri belirlenmiş ve konu öğrencilerin farklı sosyal, ekonomik, demografik ve eğitsel özellikleri açısından ilişki kurularak incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ilgili literatürde yapılan araştırmalarla karşılaştırılarak aşağıda detaylı olarak verilmiştir:

- Lise öğrencilerinin yaşları ile finansal bilgi, tutum ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yaş değişkeni farklı araştırmalarda, farklı değişkenlerle bir arada ele alınmış ve farklı sonuçlar elde edilmiştir. Söz gelimi, TEB'in "Finansal Okuryazarlık ve Dijital Olgunluk 2020" adlı raporunda, finansal okuryazarlık ile yaş arasında ters-U benzeri bir bağlantı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada, 25-44 yaş grubunun diğer gruplara oranla daha yüksek finansal okuryazarlık değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir (Karaca, 2020, s.4). Erkılıç (2019), 12. Sınıf öğrencilerinin 9. Sınıf öğrencilerine göre finansal tutum ve algıda daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu 18-19 yaş grubunun 14-15 yaş grubuna göre para yönetim algısında daha yeterli olduğu anlamı taşımaktadır. Keza benzer şekilde Borden ve diğerleri (2008), Maurer ve Lee (2011), Şantaş ve Demirgil (2015) de sınıf düzeylerinde finansal okuryazarlık düzeylerinde anlamlı farklar bulmuşlardır. Chen ve Volpe (2002), Cude ve diğerleri (2006), Bartley (2011), Gutter ve Copur (2011), Şantaş ve Demirgil (2015) ve Er ve Taylan (2017) da yaş değişkeni ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı farklar bulan diğer araştırmacılarıdır (Erkılıç, 2019, s.78-79). Literatürde araştırma bulgularımızı destekleyen çalışmalar ise Lusardi ve Mitchell (2006), Lusardi ve diğerleri (2009) ve Lusardi ve Mitchell (2011)'a aittir. Bu çalışmalarda yaş değişkeni ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı farklılıklara ulaşamamıştır.

- Finansal okuryazarlık ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiler, araştırmamızda t testi ile ölçülmüştür. Finansal tutumu ölçen Para Yönetim Öz yeterlik Algısı için finansal tutumun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yarattığı bulgusuna ulaşılmıştır. İki grubun söz konusu teste ait ortalama puanlarına bakıldığında ise erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Testin planlama ve biriktirme becerisi üzerine kurulu olmasından dolayı, erkek katılımcıların biriktirme ve planlama tutumlarında kadın katılımcılara göre anlamlı bir fark oluşturacak kadar daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır. Bu bulgu; Hayhoe vd. (2000), Adeleke (2013), Agarwalla vd. (2013) ve Walstad ve Rebeck (2017) tarafından cinsiyet ve finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamaması bulgularıyla örtüşmemektedir. Ancak, Chen ve Volpe (2002), Robb ve Woodyard (2011), Lusardi ve Mitchell (2011), Fletschner ve Mesbah (2011), Mottola (2013), Cameron ve diğerleri (2013), Ergün ve diğerleri (2014), Sarıgül (2014), Şantaş ve Demirgil (2015), Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) ve Erkılıç (2019) araştırmalarında cinsiyet değişkeninin finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde anlamlı bir fark yarattığını ve bu farkın erkekler lehine olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgular araştırma bulgularımızı desteklemektedir.
- Araştırmamızda annenin eğitim düzeyinin finansal bilgi, tutum ve davranış düzeyinde farklılık yarattığı hipotezi doğrulanamamıştır. Bu bulgu üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada annenin eğitim düzeyinin finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık yarattığı sonucuna varan Barmaki (2015) ile çelişmektedir. Yine, Satoğlu (2014) ve Bayram (2010) bireyde ve ailede eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın da arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak Üğüdücü (2018) de lise öğrencileri düzeyinde bu değişkenin anlamlı farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır.
- Araştırmamızda babanın eğitim düzeyinin finansal bilgi, tutum ve davranış düzeyinde farklılık yarattığı hipotezi de aynı şekilde doğrulanamamıştır. Bu bulgu, Satoğlu (2014) ve Bayram (2010)'ın bireyde ve ailede eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın da arttığı sonucunu ve babanın eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir fark oluştuğu sonucuna varan Barmaki (2015)'nin bulgularını desteklememektedir. Ancak, Üğüdücü (2018) çalışmasında, lise öğrencileri düzeyinde babanın eğitim düzeyi değişkeninin anlamlı farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır.

- Hane halkı ya da ailenin geliri de literatürde finansal okuryazarlıkla ilişkisi araştırılan değişkenlerden biridir. Araştırmamızda lise öğrencilerinin ailelerinin gelirleri ile finansal bilgi, tutum ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatürde; Temizel ve Bayram (2011), Barmaki (2015) ve Üğüdücü (2018), Erkıılıç (2019) tarafından lise öğrencilerinin üzerinde yürütülen araştırmalarda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ailenin gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır ve bu araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Ancak, TEB'in 2020 yılında yayınladığı "Finansal Okuryazarlık ve Dijital Olgunluk" adlı raporunda hane halkı gelirin yükselmesinin finansal okuryazarlığı da arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Kişisel gelir düzeyi, kişinin finansal araçları çeşitlendirmesi bağlamında önemli bir değişken olarak göze çarpmaktadır. Gelir düzeyi arttıkça finansal araç sayısı çeşitlenmekte, tasarrufları yatırıma dönüştürme davranışı artmakta, kredi alma ve borçlanma oranı da artabilmektedir. Bu çerçevede araştırmamızda bu değişken ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişki test edilmiş ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yani finansal okuryazarlık düzeyi, lise öğrencileri seviyesinde kişisel gelire göre anlamlı bir fark içermemektedir. Alan yazında; Üğüdücü (2018) ve Erkıılıç (2019) da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Robb ve Woodyard (2011) ise, kişisel gelirin finansal davranışlar üzerinde önemli bir etki yarattığını ve yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin daha doğru ve etkin finansal kararlar aldığını araştırmasında ortaya koymuştur.
- Okul türleri (Genel- Mesleki ve Teknik Lise) ile finansal bilgi, tutum ve davranış arasındaki ilişkiler de araştırmamızda t testi ile ölçülmüştür. Buna göre Finansal davranış ölçeği, Para Yönetim Davranışları Ölçeğine ait verilerde anlamlı bir fark bulunmuş ve okul türünün finansal davranışın harcama ve biriktirme boyutlarında anlamlı farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. 40 puan üzerinden değerlendirilen bu testte Meslek Lisesi öğrencilerinin 3 puana yakın bir farkla daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Aynı şekilde finansal bilgiyi ölçen Finansal Bilgi Testi için de anlamlı farklar bulunmuştur. Bu anlamlı fark bu kez Genel Lise öğrencileri lehine yaklaşık 6 puan kadar olmuştur. Bu durum davranışsal boyutta Meslek Liselerinin, bilgi boyutunda ise Genel Liselerin daha başarılı olduğunu göstermektedir. Finansal tutum boyutunda ise anlamlı bir fark bulunamamıştır. Lise öğrencileri üzerinde benzer çalışmalar yapan, Er ve Taylan (2017), Üğüdücü (2018)

ve Erköliç (2019) da bu iki değışken arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır. Araştırmamız bu çalışma verileriyle benzer sonuçlara varmıştır.

- Son hipotezimiz olan, Finansal okuryazarlık dersleri alma ile finansal bilgi, tutum ve davranışın ilişkili olduğu varsayımı araştırmamız verileriyle doğrulanmıştır. Hâlihazırda liselerde Finansal okuryazarlık bağlamında İşletme, Girişimcilik, Ekonomi dersleri seçmeli olarak verilmektedir. Ayrıca tüm Mesleki ve Teknik Liselerde zorunlu olarak okutulan Mesleki Gelişim Atölyesi dersi bulunmaktadır. Bu derslerden zorunlu Mesleki Gelişim Atölyesi dersini alan öğrencilerin finansal davranış ve bilgi düzeyinde, finansal okuryazarlık dersleri almayanlardan daha başarılı sonuçlar elde ettiğine ulaşılmıştır. Bu ders dışında kalan Ekonomi, İşletme ve Girişimcilik derslerinin seçmeli olarak okutuluyor olması ve bu derslerin genellikle bu alanda uzman olan öğretmenlerce verilmiyor olmasının sonuçları etkilediği değerlendirilmiştir. Yine, akademik başarısı ülke genelinde genel liselere göre düşük olan Meslek Liselerinde zorunlu olarak verilen bu dersin finansal okuryazarlığa pozitif etki ettiği de bulgulardan çıkarılabilmektedir. Bu bulgular Özdemir (2020)'nin finansal okuryazarlık programı uygulanan ve uygulanmayan gruplar üzerinde yaptığı çalışmada elde ettiği programın finansal okuryazarlık üzerinde anlamlı fark yarattığı bulgusuyla örtüşmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırma amacı ve elde edilen sonuçlar çerçevesinde öneriler ile ileride yapılacak araştırmalar için öneriler aşağıda ifade edilmiştir.

5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Literatürde finansal okuryazarlık ile araştırmaların her geçen gün arttığı görülse de disiplinler arası çalışma oldukça sınırlıdır. Finansal okuryazarlığın kişisel, sosyal ve ulusal anlamda yararları göz önüne alındığında; bireylerin yaşam kalitesinin artırılması, finansal piyasalar ve makro ekonomik sistemin düzgün yürümesi adına finansal farkındalığın artırılması ve finansal okuryazarlığın bilgi, tutum ve davranış düzeylerinde güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bilgiler ışığında yapılan çalışma sonuçlarına göre;

- Finansal eğitim okullarda ve erken yaşta başlayacak şekilde organize edilmelidir. Hükümetler ve diğer paydaşların okul temelli finansal okuryazarlık eğitimlerini teşvik etmesi gerekmektedir.
- Finansal okuryazarlık eğitimlerinin okullarda sadece eğitsel kurumlarla değil finansal kuruluşlarla ortaklık yoluyla gerçekleştirilmesi yararlı sonuçlar verecektir.
- Finansal okuryazarlık kazanımları planlanırken; uzun ve kısa vadede iyi finansal kararlar almayı önceleyen, aktarılabılır becerileri güçlendirmeye odaklanmış, kişinin kendini geliştirmesini ve bu gelişmesini izlemesini sağlayacak nitelikte ve problem çözme becerilerine odaklı kazanımlar planlanmalıdır.
- Finansal okuryazarlık programları, yaygın eğitim düzeyinde, demografik nitelikler gözetilerek (cinsiyet, yaş, meslek grubu vb.) oluşturulmalı ve eğitim içerikleri bu çerçevede hazırlanmalıdır.
- Örgün eğitimde finansal okuryazarlığın erken yaşlardan itibaren, hatta okulöncesinden başlayarak kazandırılması yararlı olacaktır. Bu çerçevede müfredat hazırlanmalı ve eğitim materyalleri oluşturularak öğretmenler, eğitici eğitiminden geçirilmelidir. Yine, aile eğitimleri ile ailelerin farkındalık ve bilinç kazanması ve bunu çocuklara aktarması sağlanmalıdır.
- Öğretim programlarında müstakil olarak Finansal Okuryazarlık dersi konulması, mümkün değilse programlarda yer alan finansal bilgi, tutum ve davranışları içeren kazanımların sayısının artırılması yararlı olacaktır.
- Liselerde seçmeli verilen Girişimcilik, Ekonomi ve İşletme derslerinin daha fazla verilmesi için uzman öğretmen sayısının artırılması, veli ve öğrencilerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve okul idarelerinin teşvik edilmesi önem arz etmektedir.
- Küresel ölçekte ölçülen finansal okuryazarlık başarısının artırılması için okul temelli finansal eğitim programlarının geliştirilmesi, müfredat hazırlanması, eğitim ortamlarının modern eğitim sistemine uygun dizayn edilmesi, eğitim içeriklerinin yaparak yaşayarak öğrenmeye uygun hale getirilecek şekilde üretilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede sadece eğitim aktörlerinin ve hükümetin değil, tüm finansal paydaşların içinde yer aldığı bir oluşuma gidilerek bu sürecin yönetilmesi eğitim programlarının

hazırlanma felsefesine de uygun olacaktır. Ülkemizin kültürel dokusuna uygun olarak hazırlanacak bu programlar ile başta PISA olmak üzere tüm değerlendirme platformlarında başarı düzeyi arttırılabilecektir.

5.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Çalışmamızın kapsam ve sınırlılıkları dikkate alındığında; daha geniş kapsamlı, farklı evren ve örneklem gruplarıyla, farklı yöntem ve teknikler kullanılarak finansal okuryazarlık ile okul temelli eğitimin ilişkisi araştırılabilir. Nicel ve nitel yöntemlerin karma olarak kullanılması yoluyla, daha genellenebilir sonuçlara ulaşılabilir ve problemle ilgili daha derin ve daha detaylı veriler elde edilebilir.

Eğitim alanında program geliştirme alanında uzman kişilerle görüşülerek, finansal okuryazarlık programlarının nasıl geliştirilebileceği, hangi dinamiklerden yararlanılması gerektiği, süreç yönetiminin nasıl ve kimlerle olabileceği gibi hususlarda veriler elde edilerek, bu veriler politika yapıcılarla paylaşılabilir.

KAYNAKÇA

- [APEC], Asia-Pacific Economic Cooperation. (2014). *Guidebook on Financial and economic literacy in basic education*. (W. Yan, Dü.) 06 25, 2022 tarihinde apec.org: http://hrd.apec.org/images/0/06/Financial_Economic_Literacy.pdf adresinden alındı
- Adalar, H. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitiminde Finansal Okuryazarlık Ve Öğretimi: Bir Model Önerisi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı.
- Ahmetoğulları, K., & Öcel, Y. (2021, 2477-2497). Finansal Okuryazarlık İle Yaşam Tarzı Arasındaki İlişkinin İrdelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(4). doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.11.1690
- Akın, D. (2021). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma: Dicle Üniversitesi Akademisyenleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akınoğlu, O. (2005). Türkiye’de Uygulanan Ve Değişen Eğitim Programlarının Psikolojik Temelleri . *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(22), 31-46.
- Albulut, İ. (2020). *Üniversite Öğrencileri İçin Ortak Finansal Okuryazarlık Ölçeği Geliştirme Çalışması: İnönü Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum:Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-599.
- Amagir, A., Maassen van den Brink, H., Groot, W., & Wilschut, A. (2022). SaveWise: The impact of a real-life financial education program for ninth grade students in the Netherlands. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*(33), 1-12. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbef.2021.100605>.
- Antara, P. M., Musa, R., & Hassan, F. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*(37), 196 – 202.
- Apan, M., & Ercan, S. (2017). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Finansal Okuryazarlık Üzerine Etkisinin Yol Analizi ile Belirlenmesi: Lisans Düzeyindeki İşletme Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(16), 177-202.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel Ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Aydın, A. D. (2018). Türkiye’de Finans Eğitimi Ve Finansal Okuryazarlık Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(1), 12-20.
- Baltacı, N., & Kütük, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Seviyelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Doğu Karadeniz Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(3), 846-857.
- Bayrakdaroglu, A., & Bilge, S. (2018). Finansal Eğitimin Finansal Okur-Yazarlık Üzerindeki Etkisi: Muğla İlinde Kadınlara Yönelik Bir Araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi Kadın Çalışmaları Özel Sayısı*, 19(42), 97-119.

- Belás, J., Nguyen, A., Smrčka, L., & Kolembus, J. C. (2016). Financial Literacy of Secondary School Students. Case Study from the Czech Republic and Slovakia. *Economics and Sociology*, 9(4), 191-206. doi:DOI: 10.14254/2071-789X.2016/9-4/12
- Bianco, C. A., & Bosco, S. M. (2011). Financial Literacy: What Are Business Schools Teaching? *Journal of Global Business Management*, 7(1), 1-8.
- Biçer, E. B., & Altan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1501-1517.
- Boz, D. (2019). Kütahya İlinde Bulunan Özel Eğitim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrenci Velilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(82), 147- 160. doi:10.25095/mufad.536036
- Coşkun , S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış Ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2257-2258.
- Coşkun Erdoğan, D., & Erdoğan, S. (2018). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçülmesi Ve Finansal Eğitimin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Etkisi: Şırnak Üniversitesi Örneği. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 138-159.
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439. 07 16, 2022 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/esosder> adresinden alındı
- Dağdelen, T. (2017). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe - Finansman Programı.
- Danes, S., & Brewton, K. (2014). The Role of Learning Context in High School Students Financial Knowledge and Behavior Acquisition. *J Fam Econ Iss*(35), 81–94. doi:<https://doi.org/10.1007/s10834-013-9351-6>
- Demirkol, Ö. F., & Erduru, İ. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma: Harran Üniversitesi Örneği. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5(4), 12-26. 08 08, 2022 tarihinde <http://www.isletmeiktisat.com> adresinden alındı
- Elitok, U. (2019). *Entellektüel Sermayenin Kurumsal İtibar Üzerine Etkisi ve Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Er, B., & Çetintaş, M. (2018). İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum Ve DavranışEksenli Bir Araştırma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergi*, 1(2), 61-71.
- Er, B., & Taylan, A. E. (2017, Aralık). Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*(14), 297-317.
- Er, F., Temizel, F., & Özdemir, A. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-126.
- Eren, A., & Saraçoğlu, M. (2017). Kapitalizmin Tarihinde Finansal Krizler: Tarihtekerrür Mü Ediyor? *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 87-97.

- Erkılıç, A. (2019). *Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Ve Matematik Ders Başarıları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Bilim Dalı, Sakarya.
- Ertoğrul, D. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Ve Bu Düzeyleri Etkileyen Demografik Faktörler (Muğla Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eskici, Y. (2014). *Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Frisancho, V. (2019). *The Effects of School Based Financial Education*. Inter-American Development Bank. IDB Publications (Working Papers) 9501. <https://ideas.repec.org/p/idb/brikps/9501.html> adresinden alındı
- Gök, B., & Coşkun, A. (2020). Z Kuşağının Finansal Okuryazarlık Eğilimlerinin İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(1), 356-366.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Groot, W., Amagir, A., Maassen van den Brink, H., & Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56-80. doi:doi:10.1177/2047173417719555
- Gutnu, M. M., & Cihangir, M. (2015). Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(10), 415-424.
- Güleç, A. (2019). *Üniversite Öncesi Finansal Farkındalık Eğitimi Gereksinimi: Kayseri İlinde Ortaöğretim Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Gümüş, U. T., & Pailer, M. K. (2019). Öğrencilerin Finans Dersi Alma Durumunun Finansal Okur Yazarlık Seviyesine Etkisi: Bir Nazilli Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1495-1516. doi:10.26466/opus.553171
- Güvenç, H. (2017). Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3), 935-948. doi:10.17051/ilkonline.2017.330233
- Hospido, L., Villanueva, E., & Zamarro, G. (2015). Finance for All: The Impact of Financial Literacy Training in Compulsory Secondary Education in Spain. *SSRN Electronic Journal*, 10(2139). doi:http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2559642
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316.
- IENSTITU. (2022). [ienstitu.com/blog/finans-nedir](https://www.ienstitu.com/blog/finans-nedir). 07 22, 2022 tarihinde IENSTITU: <https://www.ienstitu.com/blog/finans-nedir> adresinden alındı
- Jazayeri, A. (2012). *From Financial Literacy to Financial Capability: An Important shift for Poverty Reduction*. 06 28, 2022 tarihinde www.rfilc.org: https://www.rfilc.org/wp-content/uploads/2020/08/From_financial_literacy_pdf.pdf adresinden alındı
- Kahraman, Y. E. (2015). *Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

- Kaiser, T., & Menkhoff, L. (2020). Financial education in schools: A meta-analysis of experimental studies. *Economics of Education Review*(78), 101930. doi:<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2019.101930>
- Kalmi, P., & Rahko, J. (2022). The effects of game-based financial education: New survey evidence from lower-secondary school students in Finland. *The Journal of Economic Education*, 53(2), 109-125. doi:10.1080/00220485.2022.2038320
- Karaağaç, A. (2015). *Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaaslan, H. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karaca, H. S. (2020). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim ve Dijital Olgunluk*. İstanbul: Türkiye Ekonomi Bankası (TEB).
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, Ç. (2017). *Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme*. Uzmanlık Yeterlik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Kaya, H. (2019). *Finansal Okuryazarlık Ve İibf’De Verilen Muhasebe Finansman Derslerinin Finansal Okuryazarlık Üzerine Etkileri: Cumhuriyet Üniversitesi İibf Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, Y. (2016). *Finansal Okuryazarlık Ve Finansal Refahın Belirleyicileri: Gaziantep Ve Çevre İlleri İçin Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Kılıç, Y., Ata, H. A., & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 129-150.
- Koç, M., Öztelli, Y., Koç, M. A., & Koçak, E. (2022). Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Matematik Tutumu, Başarısı ve Demografik Özellikler ile İlişkisi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 6(1), 48-67.
- Kuyumcu, O. (2018). *Finansal Okuryazarlığın Makroekonomik Önemi Ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin belirlenmesi: Bursa İli Uygulaması*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). *Financial Literacy Around The World: An Overview*. Working Paper 17107. Cambridge: National Bureau Of Economic Research (NBER). 06 16, 2022 tarihinde <http://www.nber.org/papers/w17107> adresinden alındı
- Lusardi, A., Mitchell, O. S., & Curto, V. (2010). Financial Literacy Among The Young. *Journal Of Consumer Affairs*, 44(2), 358–380.
- Maassen van den Brink, H., Wilschut, A., Amagir, A., & Groot, W. (2020). Financial literacy of high school students in the Netherlands: knowledge, attitudes, self-efficacy, and behavior. *International Review of Economics Education*(34), 100185.
- Mammadova, G., Gökalp, M., & Hatunoğlu, B. Y. (2021, Temmuz). İlkokul ve Ortaokul Öğretim Programlarındaki Kazanımlarda Finansal Okuryazarlıkla İlgili Öğrencilerin Tutum ve Görüşleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları*

- Dergisi-International Journal of Society Researches*, 18(39), 589-626. doi:DOI: 10.26466/opus.827534
- Mandell, L., & Schmid Klein, L. (2009). The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior. *Journal Of Financial Counseling And Planning*, 20(1), 15-24.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2224231 adresinden alındı
- Marcolin, S., & Abraham, A. (2006). *Financial Literacy Research: Current Literature And Future Opportunities*. Leura NSW Australia: Charles Stuart University Faculty Of Commerce.
- MEB. (2023). *Resmi İstatistikler*. 12 15, 2022 tarihinde sgb.meb.gov.tr:
<https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64> adresinden alındı
- Messy, F., & Monticone, C. (2012). *The Status of Financial Education in Africa*. OECD Working Papers on Finance Insurance and Private Pensions, No. 25. OECD Publishing. doi:<http://dx.doi.org/10.1787/5k94cqqx90wl-en>
- Mevsim, L. T. (2016). *Üniversite Öğrencilerinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Erzincan Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- OECD. (2008). *OECD Journal: General Papers, Special Issue: Financial*. 07 16, 2022 tarihinde Organization for Economic Cooperation and Development (OECD):
https://read.oecd-ilibrary.org/economics/financial-education-and-annuities_gen_papers-v2008-art20-en#page10 adresinden alındı
- OECD. (2022, 02 21). Evaluation of National Strategies for Financial Literacy. 06 13, 2022 tarihinde <https://www.oecd.org/financial/education/evaluation-of-national-strategies-for-financial-literacy.htm> adresinden alındı
- OECD, & INFE. (2012). *High-level principles on national strategies for financial education*. 07 07, 2022 tarihinde <https://www.oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf> adresinden alındı
- Oktay, M., & Kandil Göker, İ. E. (2020). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Bireylerin Tasarruf Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Kırıkkale Üniversitesi Akademik ve İdari Personeli Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Akademisi Dergisi*, 1(1), 34-55. doi:DOI: 10.26677/TR1010.2020.350
- Ontario C.A. (2022, 06 29). *Financial Literacy Education Schools*. 08 02, 2022 tarihinde www.ontario.ca: <https://www.ontario.ca/page/financial-literacy-education-schools> adresinden alındı
- Opletalová, A. (2015). Financial education and financial literacy in the Czech education system. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*(171), 1176 – 1184.
https://www.researchgate.net/publication/275530310_Financial_Education_and_Financial_Literacy_in_the_Czech_Education_System adresinden alındı
- Öncüler, İ. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Gelişim Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbek, A. (2019). *Erken Dönemde Ekonomi Eğitiminin Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisi: Uluslararası Bakalorya Örneği*. Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Samsun.
- Özdemir, B. (2020). *Lise Öğrencileri İçin Finansal Okuryazarlık Programı Geliştirilmesi Ve Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Öztürk, E., & Demir, Y. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 113-134.
- paradurumu.com. (2022). *Para Durumu Nedir?* www.paradurumu.com: www.paradurumu.com/p/kurumsal adresinden alındı
- paramiyonetebiliyorum.net. (2022). *Rakamlarla Paramı Yönetebiliyorum*. paramiyonetebiliyorum.net: www.paramiyonetebiliyorum.net adresinden alındı
- Robb, C. A., & Woodyard, A. S. (2011). Financial knowledge and best practice behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1), 60-70.
- Salas-Velasco, M., Moreno-Herrero, D., & Sánchez, C. (2020). Teaching financial education in schools and students' financial literacy: A cross-country analysis with PISA data. *International Journal of Finance Economics*, 26(3), 4077-4103. doi:https://doi.org/10.1002/IJFE.2005
- Sancak, S. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması: Gümüşhane Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıgül, H. (2020). Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(1), 153-165. doi:10.5961/jhes.2020.377
- Seyrek, İ. H., & Gül, M. (2017). Finansal Okuryazarlık Ve Girişimcilik Niyeti: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(18), 103-118. 08 02, 2022 tarihinde http://dx.doi.org/10.11611/yead.311824 adresinden alındı
- Skimmyhorn, W., Davies, E., & Mun, D. (2019, 12 17). *Assessing Financial Education Methods: Principles vs. Rules of Thumb Approaches*. doi:http://dx.doi.org/10.2139/s
- SPK. (2014). *Faaliyet Raporu 2013*. 07 13, 2022 tarihinde spk.gov.tr: http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1182 adresinden alındı
- Şaroğlu, H. (2018). *Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Tunceli İlindeki Kamu Çalışanları Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şayan, N., & Yakut, S. (2022). Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Çanakkale Merkez Örneği. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 23-35.
- Şimşek, T., Hithit, M., & Şimşek, N. (2021). Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimine İlişkin Tutum Ve Davranışların Belirlenmesi. *Enderun Dergisi*, 5(2), 117-143.
- Taş, Ö. T. (2019). *TR83 Bölgesindeki Üniversitelerin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TBB. (2019). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık*. 08 01, 2022 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Finansal Okuryazarlık Platformu: https://foy.tbb.org.tr/turkiye-de-foy adresinden alındı
- TBB. (2020). *Finansal Okuryazarlık Nedir?* 08 02, 2022 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği Finansal Okuryazarlık Platformu: https://foy.tbb.org.tr/finansalokuryazarlik-nedir adresinden alındı
- TCMB. (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. 07 23, 2022 tarihinde www.tcmb.gov.tr:

- www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWOKSPACE-362bbf12-7d95-47eb adresinden alındı
- TCMB. (2014). *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*. tcmb.gov.tr: tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect...4055...eylemplani.pdf... adresinden alındı
- TDK. (2022). *TDK Sözlükleri*. 07 22, 2022 tarihinde sözlük.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TEDMEM. (2016). *Temel Bir Yaşam Becerisi: Finansal Okuryazarlık*. 07 15, 2022 tarihinde tedmem.org: www.tedmem.org/kategori/mem-notlari adresinden alındı
- Tektaş, D. (2019). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Ve Mesleki, Teknik Anadolu Liselerinde Görev Yapan Muhasebe Ve Finansman Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı.
- Temizel, F., & Özgüler, İ. (2015). FİNANSAL EĞİTİMİN İNCELENMESİ. *Business & Management Studies: An International Journal*, 3(1), 1–16. doi: <https://doi.org/10.15295/bmij.v3i1.85>
- Terzi, Y. (2019). *Anket, Güvenilirlik – Geçerlilik Analizi*. 05 28, 2022 tarihinde avys.omu.edu.tr: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/yukselt/62069/GA%20CRONBACH%20ALFA.pdf> adresinden alındı
- Tosun, A. E. (2016). *Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Trabzon.
- Tuna, G., & Ulu, M. O. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 128-141.
- Tural Sönmez, M. (2016). *Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Matematiksel Modelleme Etkinlikleriyle Matematikselleştirme Süreçlerinin Ve Finansal Okuryazarlıklarının İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TÜBA. (2022). *terim.tuba.gov.tr*. 07 22, 2022 tarihinde Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü: <http://terim.tuba.gov.tr/> adresinden alındı
- Tüzel, S., & Kurudayıoğlu, M. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15(28), 283-298.
- Walstad, W. B., Rebeck, K., & MacDonald, R. A. (2010). The Effects of Financial Education on the Financial Knowledge of High School Students. *Journal of Consumer Affairs*(44), 336-357. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01172.x> adresinden alındı
- wikial. (2021). *Financial literacy*. 06 25, 2022 tarihinde tr.wikial.top: https://tr.wikial.top/wiki/Financial_literacy adresinden alındı
- Yardımcıoğlu, M., & Yörük, A. (2016, Temmuz). Türkiye’deki Finansal Okuryazarlığın Ve Finansal Farkındalığın Durumu. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(2), 173-208.
- Yıldırım, D., & Özbek, A. (2021, Haziran). Erken Dönem Ekonomi Eğitimi ve Finansal Sosyalleşimin Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 694-710.

- Yıldız, G. (2019). *Davranışsal İktisat Perspektifinden Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Yılmaz , V., & Tuncay, M. (2012). Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(4), 345-363.
- Yoong, J., & Ferreira, V. (2013). *Improving financial education effectiveness through behavioural economics: OECD key findings and way forward* (Cilt 1). OECD Publishing.
- Yücel, K. O., & Uysal, B. (2020). Kırıkkale'deki Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi'nin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Akademisi Dergisi*, 1(4), 344-363. doi:10.26677/TR1010.2020.629
- Zeynelova, G. (2019). *Bireylerin Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Bakü Şehri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü.

EKLER**ANKET FORMU****FİNANSAL OKURYAZARLIK VE PARA YÖNETİMİ ALGISI ÖLÇEĞİ**

Sevgili Öğrenci,

Aşağıdaki anket sizin Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Algılarınızı belirlemek üzere hazırlanmıştır. Burada verdiğiniz bilgiler sadece bilimsel araştırmalarda kullanılacaktır. Çalışmamıza yaptığınız katkı için teşekkürler.

A- KİŞİSEL BİLGİLER

1. Yaşınız (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

☐15 ☐16 ☐17 ☐18 ☐19

2. Cinsiyetiniz (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

Kadın☐Erkek

3. Annenizin eğitim düzeyi (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

☐İlkokul ☐Ortaokul ☐Lise ☐Lisans ☐Yüksek Lisans

4. Babanızın eğitim düzeyi (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

☐İlkokul ☐Ortaokul ☐Lise ☐Lisans ☐Yüksek Lisans

5. Ailenizin gelir düzeyini nasıl tanımlarsınız? (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

☐Düşük ☐Orta ☐Yüksek

6. Kişisel harçlık veya gelir düzeyinizi nasıl tanımlarsınız? (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

☐Düşük ☐Orta ☐Yüksek

7. Okul Türünüz (Lütfen yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz)

Genel Lise ☐Mesleki ve Teknik Lise

8. Daha önce aşağıdaki derslerden herhangi birini almış veya almakta iseniz lütfen işaretleyiniz (Uygun olanların tamamını işaretleyiniz)

Girişimcilik ☐İşletme ☐Ekonomi ☐Mesleki Gelişim Atölyesi

B- PARA YÖNETİM ÖZYETERLİK ALGISI ÖLÇEĞİ

Aşağıda yeterliliklerinize ilgili bir dizi cümle yer almaktadır. Her bir cümleyi okuyup yeterliliklerinizi tanımlama oranını işaretleyiniz. Oranları aşağıda verilen ölçekten yararlanarak saptayınız.

Aşağıdaki durumlarla ilgili olarak kendi durumunuzu oran (%) olarak yazınız.

Asla Yapamam Belki Yaparım Kesinlikle Yaparım

%10 %20 %30 %40 %50 %60 %70 %80 %90 %100

1.	Paramı yönetebilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
2.	Bütçe yapabilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
3.	Para hakkında bilmem gereken her şeyi bilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
4.	Paramı en iyi şekilde değerlendirebilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
5.	Gelirlerimi nasıl artırabileceğimi planlayabilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
6.	Gerektiğinde giderlerimi azaltabilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
7.	Hiçbir amacım olmasa da para biriktirebilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
8.	İstediğim parayı istediğim sürede biriktirebilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
9.	Biriktirdiğim parayı, uygun şekilde saklayabilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100
10.	Acil durumlar için para biriktirebilirim.	☐ 10	☐ 20	☐ 30	☐ 40	☐ 50	☐ 60	☐ 70	☐ 80	☐ 90	☐ 100

C- PARA YÖNETİM DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadeler sizi ne denli doğru tanımlıyor?

		Kesinlikle Doğru Değil	Çoğunlukla Doğru Değil	Çoğunlukla Doğru	Kesinlikle Doğru
1.	Her bir güne belirli bir miktar para ayırarak harcarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
2.	Paramı nereye harcayacağımı planlarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
3.	Paramı günlük dilimlere ayırarak harcarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
4	Paramı gereksinimlerime göre gruplayarak (yemek, kırtasiye vb.) harcarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
5	Paramı her bir güne uygun şekilde paylaştırarak harcarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
6	Nereye, ne kadar para harcadığımı not alırım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
7	Kötü günleri düşünerek para biriktiririm.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
8.	Aylar sonrası için kendime para biriktirme hedefleri koyarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
9.	Ne kadar param olduğunu not alırım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
10.	Paramla ilgili yaptığım plana uyup uymadığımı kontrol ederim.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐

D- FİNANSAL BİLGİ TESTİ

Aşağıdaki maddeleri okuyunuz ve doğru ya da yanlış olduğuna karar veriniz. Karar veremiyorsanız ya da hiç bilginiz yoksa “Bilmiyorum” seçeneğini işaretleyiniz.

		Doğru	Yanlış	Bilmiyorum
1.	Paramızı bankaya yatırdığımızda mutlaka faiz alırız.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
2.	Kredi kartı ile alışveriş yapıldığında mutlaka faiz ödenir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
3.	Asgari sözcüğü en az anlamında kullanılır.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
4.	Döviz kuru paramızın dövize oranını gösterir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
5.	Kredi kartı borcunu ödeyemezseniz bir sonraki ay toplam borcunuzu ödemeniz durumunda faiz ödenmez.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
6.	Taksitle alışveriş yapıldığında hiçbir zaman faiz ödenmez.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
7.	Denk bütçe gelir giderlerimizin eşit olması demektir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
8.	Banka kartı ile alışveriş yapılmaz.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
9.	Senet ne kadar borcumuz/alacağımız olduğu gösteren belgedir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
10.	İnternette sadece kredi kartıyla alışveriş yapılır.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
11.	Vade paramızı ne kadar süre bankada tutacağımızı belirtir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
12.	Öğrenim burslarını geri öderken faiz ödenmez.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
13.	Dolandırıcılardan korunmak için kartla alışverişten kaçınmak gerekir.	1 ☐	22 ☐	3 ☐
14.	Banka dışındaki kişilerden ya da kuruluşlardan borç alınca faiz ödenmez.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
15.	Bir insan borcunu ödeyemezse bunun cezası sadece daha fazla faiz ödemektir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
16.	İsteyen herkes bankadan kredi alabilir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
17.	Burslar karşılıksızdır.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
18.	Yatırım paramızın değerinin azalmasını önlemek için yapılır.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
19.	Yatırım araçlarında kazanç olasılığı arttıkça kaybetme olasılığı da artar.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
20.	Deprem sigortası yaptırmak insanın kendi isteğine bağlıdır.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
21.	Belli bir yaşa gelen herkes emekli olabilir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
22.	Özel sağlık sigortanız varsa asla hastane ve ilaç parası ödemezsiniz.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
23.	İnsan bir kere sigorta yaptırdı mı ömür boyu koruma altında olur.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
24.	Paramızı dövize çevirirsek değerini koruruz.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
25.	Ev kirası, yiyecek ve benzeri için harcadığımız paraya gider denir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
26.	Hisse senedi bir insanın bir şirketteki payını gösteren belgedir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
27.	Ailesiyle yaşayanların doktor ve ilaç parası ödemesine gerek yoktur.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
28.	Her alışverişimizde vergi öderiz.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
29.	Onsekiz yaşın altındaki kişi aldığı borcu ödemezse bir şey olmaz.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
30.	Bankalar dışındaki kişilerden borç almak her zaman daha güvenlidir.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
31.	Banka kartı ile kredi kartı arasında fark yoktur.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
32.	Bankaya yıllık %20 faizle 1000 lira yatıran Hasanın parası iki yıl sonra tam 1400 lira olur.	1 ☐	2 ☐	3 ☐
33.	Enflasyon paramızın değerinin azalmasıdır.	1 ☐	2 ☐	3 ☐